

Lyhentääkö vai ei?

**Siviilipalveluslainsäädännön muuttamisesta käyty eduskunnan
täysistuntokeskustelut vuosina 1998–2007**

Turun Yliopisto
Poliittinen historia
Pro Gradu
Samuli Maxenius
Syyskuu 2015

TURUN YLIOPISTO

Politiikan tutkimuksen laitos / Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

SAMULI MAXENIUS: Lyhentääkö vai ei? Siviilipalveluslainsäädännön muuttamisesta käydyt eduskuntakeskustelut vuosina 1998–2007

Pro Gradu –tutkielma, 113 sivua.

Poliittinen historia

Syyskuu 2015

Tässä tutkimuksessa käsittelen eduskunnassa vuosien 1998–2007 käytyjä täysistuntopöytäkirjoja liittyen siviilipalveluslain uudistamiseen. Tutkimuksen keskeisenä kiinnostuksen kohteena ovat siviilipalveluslakiin kohdennetut kolme lainsäädäntöprosessia ja niistä käytyjen keskustelujen tärkeimmät teemat. Tarkastelen erityisesti viiden suurimman puolueen argumentaatiota teemojen sisällä sekä keskustelujen välillä, minkä lisäksi huomioin puolueiden argumentaatioissa tapahtuneet ajalliset muutokset. Kolmea käsitellyssä olevaa täysistuntopöytäkirjaa yhdistää erityisesti debatin käyminen siviilipalvelusajan muuttamisen ympärillä, mutta työssä huomioidaan myös muut lakiesityksissä esitetyt muutokset.

Tutkimuksen keskeiset teemat ovat yhdenvertaisuus, politiikkasektoraalisuus, moraalitieteellinen ja vakaumus sekä nationalistishistoriallinen näkökulma. Yhdenvertaisuudessa keskeisenä kysymyksenä on ase- ja siviilipalveluksen yhdenvertaisuus rasittavuuden ja ajan perusteella. Poliittikkasektoraalisuudessa keskeiset teemat ovat puolustuspoliittisen ja ihmisoikeuspoliittisen näkökulman erot. Moraalia ja vakaumusta käsittelevässä luvussa pohdin kansanedustajien kantoja siviilipalvelukseen moraalisen ja vakaumuksellisenä kysymyksenä. Viimeisessä teemassa käsittelen nationalismiä, maanpuolustustahdon ja historian käyttöä argumentaation tukena. Teemoittelun apuna käytän mm. Anne Leanderin ja Stephan Pfaffenzellerin teorioita asevelvollisuuden oikeutuksesta, Martin Scheininin aseistakieltäytymisen oikeudellisia perusteita käsittelevää tutkimusta sekä Kari Laitisen suomalaista asevelvollisuutta ja isänmaallisuutta käsittelevää tutkimusta.

Asiasanat: poliittinen historia, siviilipalvelus, asevelvollisuus, yhdenvertaisuus, isänmaallisuus, ihmisoikeudet, puolustuspolitiikka, eduskuntakeskustelut.

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	3
1. Johdanto	4
1.1. Aseistakieltäytymisen historia Suomessa	4
1.2. Tutkimuskysymykset	10
1.3. Metodi	13
1.4. Aineisto	15
1.5. Eduskuntakeskustelun luonne	18
1.6. Siviilipalveluslaki ja asevelvollisuuden kansainvälinen vertailu	21
2. Puolueiden ideologinen suhde asevelvollisuuteen sekä tutkimuksen lakihankkeiden esittely	25
2.1. Puolueiden ideologiset linjat asevelvollisuuteen ja siviilipalvelukseen	26
2.2. Lakihankkeiden esittely	29
3. Vuorokaudet vs. kokonaisrasittavuus – varusmiesten ja siviilipalvelusvelvollisten yhdenvertaisuus	35
3.1. Kokonaisrasittavuus	36
3.2. Vuorokaudet	43
3.3. Puolueiden keskeiset linjat palvelusmuotojen yhdenvertaisuudesta	49
4. Ihmisoikeus- vai puolustuspolitiikka? – siviilipalveluksen sijainti politiikan sektoreilla	52
4.1. <i>”Tosiasia on, että siviilipalveluksella ei maata puolusteta.”</i> – Puolustuspoliittinen näkökulma	53
4.2. <i>”Suomi on tällä hetkellä Euroopan unionissa ainoa valtio, jossa on mielipidevankeja”</i> – Ihmisoikeusnäkökulma	61
4.3. Yhteenveto puolueiden ihmisoikeus- ja puolustuspoliittisista linjoista	68
5. Vakaumus vs. velvollisuus – siviilipalvelus moraalisenä valintana	72
5.1. Siviilipalvelus ja moraali teoriassa	73
5.2. Vakaumuksen, velvollisuuden ja moraalin rooli täysistuntokeskusteluissa	75
5.3. Yhteenveto puolueiden linjoista liittyen siviilipalvelus-velvollisuuden moraaliseen ja vakaumukselliseen ulottuvuuteen	84
6. Isänmaallisuus, maanpuolustustaho ja historia – nationalistinen näkökulma asevelvollisuuteen ja siviilipalvelus sen toiseutena	86
6.1. Isänmaallisuuden ja historian teoreettinen suhde asevelvollisuuteen	87
6.2. <i>”Miten rauhantahtoisuus voisi olla uhka Suomen itsenäisyydelle tai puolustustahdolle?”</i> – Isänmaallisuus, maanpuolustustaho ja historia	89
6.3. Isänmaallisuus ja historia puolueiden argumentaatiossa	96
7. Johtopäätökset	97
Lähteet	103
LIITTEET:	111

1. Johdanto

1.1. Aseistakieltäytymisen historia Suomessa

Suomalaisen aseistakieltäytymisen ja sitä koskevan lainsäädännön historia on ollut varsin värikäs erilaisine tapahtumineen autonomian ajan kutsuntalakoista aina 1960-luvun opiskelijaradikaalien yllytys oikeudenkäynteihin. Aseistakieltäytymistä tutkittaessa kiinnostuksen kohteena ovat usein olleet yksittäiset tapahtumat tai pasifistiset järjestöt, mutta lainsäädännön ja puolueiden näkökulmasta tutkimusta ei ole vielä juuri tehty. Tässä tutkimuksessa tavoitteeni on tehdä selkoa puolueiden kantoihin ja argumentteihin siviilipalveluslaista 1990- ja 2000-luvun aikana käytyihin eduskuntakeskusteluihin.

Aseistakieltäytymisen historia on luonnollisesti kiinteässä suhteessa asevelvollisuuden ja siihen liittyvän lainsäädännön historian kanssa. Vaikka varsinainen aseistakieltäytymisen historia voidaan Suomessa katsoa alkavan vasta 1900-luvun alussa, on tarkastelu hyvä aloittaa jo itse asevelvollisuudesta ja sen synnystä Suomessa ja Euroopassa yleisesti.

Asevelvollisuusjärjestelmän kehittymiselle yleiseurooppalaiseksi puolustuspoliittiseksi ratkaisuksi on tutkimuksessa annettu useita perusteluja, jotka liittyvät väestömäärien kasvamiseen, aseteknologian kehittymiseen, siirtymiseen feodalismista keskitettyyn vallankäyttöön sekä nationalismiin syntyyn.¹

Suomessa asevelvollisuudelle on pitkät perinteet sillä Ruotsissa, jonka osana Suomi oli vuoteen 1809, kehitettiin ensimmäinen esiasteen asevelvollisuusjärjestelmä 30-vuotisen sodan aikana². Nykymuotoisen asevelvollisuusjärjestelmän kotimaana voidaan kuitenkin pitää 1700-luvun lopun vallankumouksellista Ranskaa. Ranska oli vallankumouksen myötä ajautunut sotaan lähes kaikkien naapurivaltioidensa kanssa ja uuden kansallisen ideologian pohjalta luotiin vuonna 1793 asevelvollisuusjärjestelmä *levée en masse*, joka koski kaikkia naimattomia 18–25-vuotiaita miespuolisia

¹ Laitinen 2005, 35–37; ks. myös Mjøset & Van Holde 2002.

² Mjøset & Van Holde 2002, 17.

kansalaisia³. Ranskan tasavallan ja Napoleonin keisarikunnan asevelvollisuuskokeilun jälkeen kansalaisuuteen perustuva asevelvollisuus jäi taas syrjään eurooppalaisena puolustusratkaisuna, kunnes vuosien 1870–71 Ranska-Preussi sodan jälkeen useat Euroopan maat päättivät ottaa mallia Preussista, joka oli asevelvollisuusarmeijallaan murskannut Ranskan asevoimat marssien aina Pariisiin asti.⁴

Venäjän keisarikunnassa, jonka osana Suomen suuriruhtinaskunta oli vuoteen 1917, ajatus asevelvollisuudesta löi läpi Preussin mallin innoittamana vuonna 1870, jolloin maahan asetettiin asevelvollisuuskomitea pohtimaan asevelvollisuusjärjestelmän luomista. Asevelvollisuusjärjestelmän kehittäminen johti loogisesti siihen, että myös Suomeen perustettiin vuonna 1878 asevelvollisuuteen perustuva suuriruhtinaskunnan puolustamisesta vastaava armeija.⁵

Aseistakieltäytymisen kannalta mielenkiintoiseksi tilanne muuttui vuonna 1901, jolloin Venäjä päätti yhdistää Suomen suuriruhtinaskunnan armeijan osaksi Venäjän keisarillista armeijaa yleisvaltakunnallisella lainsäädännöllä. Tätä on pidetty historiantutkijoiden keskuudessa yhtenä merkittävistä ensimmäisen sortokauden ilmentäjistä, jolla keisarikunta pyrki sulauttamaan reuna-alueitaan kiinteämmin osaksi itseään⁶. Suomessa samaan aikaan kasvanut nationalistinen ajattelu ja yhtenäistämistoimenpiteiden vastustus johtivat nuorten miesten kutsuntalakkoihin. Kutsuntalakkoja voidaankin pitää ensimmäisenä laajempaan asevelvollisuutta vastaan suunnattuna toimena Suomen historiassa, vaikka ”*Vuosien 1902–04 kutsuntalakoissa ei ollut kysymys pasifismista tai yleisemmin vakaumuksellisesta kieltäytymisestä asepalvelusta sinänsä*”⁷. Suomalaisten asevelvollisten kausi Venäjän armeijassa loppui vuonna 1905, jolloin maan sisäiset levottomuudet hävityn Venäjä-Japani-sodan jälkeen pakottivat tsaari Nikolai II:n peruuttamaan vuoden 1901 yleisvaltakunnallisen asevelvollisuuslain. Myöskään vuoden 1878 asevelvollisuuslakia ei enää uudelleen sovellettu käyttöön, vaan suomalaiset vapautuivat asevelvollisuuden suorittamisesta aina maan itsenäistymiseen saakka.⁸

³ Mjøset & Van Holde 2002, 32.

⁴ Mjøset & Van Holde 2002, 46–47.

⁵ Scheinin 1988, 106–110.

⁶ Jussila 2009, 77.

⁷ Scheinin 1988, 112; ks. myös Vares 1995.

⁸ Scheinin 1988, 110–114.

Asepalvelukselle vaihtoehtoisia palvelusmuotoja alkoi kehittyä Euroopassa 1900-luvun mittaan. Professori Jukka Kekkonen on esittänyt, että asepalvelukselle vaihtoehtoinen palvelu on kehittynyt Euroopassa neljässä eri vaiheessa: ensimmäisen maailmansodan jälkeen, toisen maailmansodan jälkeen, 1960- ja 1970-lukujen taitteessa sekä 1990-luvulla⁹. Viidenneksi vaiheeksi nostaisin 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen, jonka aikana useat Euroopan maat ovat luopuneet asevelvollisuudesta kokonaan¹⁰. Suomen kehitys on ollut asevelvollisuudelle vaihtoehtoisen palvelun kehittämisen suhteen varsin yleiseurooppalaista, vaikka kehitys on usein tullut hieman jälkijunassa, erityisesti Länsi-Eurooppaan verrattuna.

Sisällissodan jälkeen itsenäisen Suomen yksi kiireellisimpiä hankkeita oli järjestää valtiolle puolustusvoimat. Tuolloin Suomella ei ollut omaa armeijaa, vaan venäläiset santarmijoukot olivat olleet maan virallinen puolustuksesta vastaava sotajoukko vuoden 1905 jälkeen. Sodan voittanut valkoinen osapuoli oli sodan aikana ottanut käyttöön vuoden 1878 asevelvollisuuslain, joka oli käytännössä voimassa aina vuoteen 1919, jolloin säädettiin väliaikainen asevelvollisuuslaki¹¹. Tässä laissa ainoiksi aseellisesta palvelusta vapautetuiksi jäivät poliittisesti epäilyttävät henkilöt, jotka suorittivat asepalveluksensa aseettomasti puolustusvoimien alaisuudessa¹².

Väliaikaisen lain tilalle säädettiin pysyvä asevelvollisuuslaki vuonna 1922. Lain säätämisen taustalla oli kiivasta keskustelua siitä, millaisen järjestelmän pohjalle maan puolustus tulisi muodostaa. Oikeistopuolueiden mielestä paras malli oli asevelvollisuusjärjestelmä, kun taas vasemmisto ja maalaisliitto kannattivat miliisijärjestelmään perustuvaa puolustusjärjestelmää¹³. Miliisijärjestelmässä puolustus olisi perustunut yhtä lailla yleiseen, kaikkia koskevaan velvollisuuteen, mutta ilman asevelvollisuuden raskasta koulutusjärjestelmää. Vuoden 1922 asevelvollisuuslaissa aseistakieltäytyjät otettiin huomioon jo uudella tavalla, sillä nyt laki mahdollisti myös aseettoman palveluksen puolustusvoimissa ”uskonnollisista tai erittäin arkaluontoisissa tapauksissa vakavista omantunnon syistä”¹⁴. Siviilissä suoritettavaa palvelusta ei kuitenkaan vielä tässä vaiheessa lainsäädännössä mahdollistettu.

⁹ Kekkonen 1999, 8.

¹⁰ Pykälä 2010, 25.

¹¹ Scheinin 1988, 114–115.

¹² Kekkonen 1999, 9.

¹³ Kekkonen 1999, 9.

¹⁴ Scheinin 1988, 118.

Usein Suomen ensimmäiseksi siviilipalveluslaiksi kutsuttu laki eli ”Lex Pekurinen” sai alkunsa 1920-luvun loppupuolella käydyin keskustelun seurauksena. Suomessa alkoi 1920-luvulla nousta julkisuuteen aseistakieltäytyjiä, jotka eivät suostuneet suorittamaan palvelustaan edes aseettomasti armeijan alaisuudessa, näistä tunnetuimpana lainkin nimessä esiintyvä myöhempi Suomen antimilitaristisen liiton puheenjohtaja Arndt Pekurinen. Näihin asevelvollisuudesta kieltäytyneisiin aktivisteihin sovellettiin käytäntöä, jossa jokainen yksittäinen kieltäytyminen johti aina vankeusrangaistukseen. Näin ollen kieltäytymiset aiheuttivat jatkuvan oikeudenkäynti- ja vankeuskierteen. Erityisesti Pekurisen nälkälakko Katajanokan kasarmien sellissä nousi julkisuuteen niin Suomessa kuin ulkomailla ja johti kansainväliseen liikkeen syntyyn Pekurisen vapauttamiseksi. Vapautusta vaatimassa olivat mm. Albert Einstein, H. G. Wells, Arvid Järnefelt ja 60 Iso-Britannian parlamentin alahuoneen jäsentä. Kansainvälinen paine aseistakieltäytyjien aseman parantamiseksi olikin yksi merkittävä tekijä lain synnyssä.¹⁵

Eduskunnassa ensimmäinen esitys uuden siviilipalveluslain säätämiseksi annettiin vuonna 1926 ruotsalaisen kansanpuolueen edustajan Johannes Klockarsin toimesta¹⁶. Esityksessä lain tarpeellisuutta perusteltiin aseistakieltäytyjien kohtuuttomilla vankeusrangaistuksilla ja muiden pohjoismaiden esimerkillä, sillä näissä maissa oli säädetty jo aiemmin lait asevelvollisuuden suorittamisesta siviilissä. Maan hallitus reagoi asiaan kuitenkin vasta vuonna 1931, jolloin se toi eduskuntaan esityksen niin sanotusta ”omatuntolaista”, jossa esitettiin uutta mahdollisuutta suorittaa asevelvollisuus siviilihallinnon alaisena palveluna¹⁷.

”Lain 1§ mukaan asevelvollinen, joka uskonnolliseen tai muuhun siihen verrattavaan vakaumukseen perustuen vakavat omantunnonsyyt estivät suorittamasta sotapalvelusta normaalissa järjestyksessä, sallittiin huolellisen tutkimuksen jälkeen rauhan aikana täyttää asevelvollisuutensa sairaanhoitajana tai muuna aseettomana puolustuslaitoksessa tai valtion hyväksi muussa valtion laitoksessa.”¹⁸

Uudessa laissa säädettiin armeijassa suoritettavaan aseettomaan palvelukseen viisi kuukautta ja siviilissä suoritettavaan palveluun kahdeksan kuukautta lisää pituutta verrattuna normaaliin asepalvelukseen¹⁹. Laki oli merkittävä siitä syystä, että se erotteli

¹⁵ Kekkonen 1999, 10; Scheinin 1988, 119; Paasilinna 2010, 71.

¹⁶ Scheinin 1988, 119.

¹⁷ Scheinin 1988, 120.

¹⁸ Kekkonen 1999, 10.

¹⁹ Scheinin 1988, 120.

aseettoman palveluksen ja siviilipalveluksen erilleen asevelvollisuuslainsäädännöstä ensimmäisen kerran ja mahdollisti asevelvollisuuden suorittamisen sotalaitoksen ulkopuolella.

Toisen maailmansodan aikana aseistakieltäytymisoikeus ei ollut voimassa poikkeuslainsäädännön vuoksi ja aseistakieltäytyjät sijoitettiin talvisodassa siviilitehtäviin auttamaan sotaponnistuksissa. Jatkosodan aikana aseistakieltäytyjien asema heikkeni, sillä viranomaisten suhtautuminen pasifistisesti ajatteleviin aseistakieltäytyjiin muuttui entistä ankarammaksi. Yksittäistapauksena mainittakoon Pekurinen, joka tunnettuna aseistakieltäytyjänä pakotettiin rintamalle marraskuussa 1941, missä hänet teloitettiin rintamakarkurina kieltäytyttyään käsittelemästä asetta.²⁰

Sotien jälkeen paine uudistaa aseistakieltäytyjiä koskevaa lainsäädäntöä kasvoi. Uusi lakimuutos saatiin aikaan vuonna 1959, jolloin perustettiin uudistettu tutkintalautakunta selvittämään aseistakieltäytyjien todellinen vakaumus ja luotiin uusi palvelusmuoto armeijan aseettoman palvelun ja siviilissä suoritettavan palvelun rinnalle. Uuden palvelusmuodon tarkoitus oli vähentää totaalkieltäytyjien määrää siirtämällä heidät Karvian työlaitokseen vankeusrangaistuksen sijaan²¹. ”Karvian keskitysleiriksi” kutsuttu erityistyölaitos ei kuitenkaan ratkaissut totaalkieltäytyjäongelmaa, vaan erityisesti Jehovan todistajat, jotka uskonnollisin perusteluin kieltäytyivät myös siviilipalveluksesta, joutuivat suorittamaan palvelunsa pahimmillaan kaksinkertaisena Karvian laitoksessa epämääräisten rangaistusmenettelyjen ja väärinkäytösten johdosta.²²

Suomalaisen yhteiskunnan liberalisoituminen ja Karvian kokeilun epäonnistuminen johtivat uuden lain säätämiseen jo vuonna 1969. Tämä laki oli Suomen ensimmäinen varsinainen siviilipalveluslaki myös nimensä perusteella ja siinä palattiin vanhaan käytäntöön, jossa aseeton palvelus armeijassa sekä siviilipalvelus tulivat aseistakieltäytyjien vaihtoehdoiksi asevelvollisuuden suorittamiseksi. Pääsy aseettomaan tai siviilipalvelukseen oli kuitenkin äärimmäisen haastavaa tiukkojen vakaumuksellisten kriteerien vuoksi, mikä aiheutti merkittävää eriarvoisuutta palvelukseen hakeutuvien välillä. Tutkintalautakunnan edessä piti kyetä esittämään

²⁰ Kekkonen 1999, 12.

²¹ Scheinin 1988, 122–123.

²² Kekkonen 1999, 12.

vakaumuksensa akateemisen argumentaation keinoin, johon monilla kieltäytyjillä ei ollut osaamista tai koulutusta.²³

Vaatimukset siviilipalveluslain lieventämiseksi jatkuivat koko 1970-luvun, erityisesti tutkintalautakunnan tiukan linjan takia. Tätä vaatimusta kuvaavat hyvin vuonna 1969 käydyt yllytysoikeudenkäynnit. Joukko aseistakieltäytyjiä ja heitä tukevia kansalaisia allekirjoitti adressin, jossa kehoitettiin asevelvollisia kieltäytymään asepalveluksesta. Aseistakieltäytymiseen yllyttäminen oli tuolloin rikos ja adressi johti allekirjoittajia kohtaan laajoihin oikeustoimiin ja lopulta presidentti Kekkonen oli pakko puuttua tilanteeseen omalla armahdusoikeudellaan.²⁴

Uusi asevelvollisuuslaki säädettiin taas vuonna 1985, tällä kertaa kuitenkin vain viiden vuoden määräajaksi. Maanpuolustusta lähellä olleet piirit halusivat liittää siviilipalveluksen tiiviimmin osaksi kokonaismaanpuolustusta. Laki lähensikin siviilipalvelusta maanpuolustukseen siten, että pääasiallisiksi palveluspaikoiksi tuli pelastus-, sosiaali- ja terveysalaan liittyvät työpaikat. Merkittävää uudessa laissa oli kuitenkin tutkintalautakunnan lopettaminen, joka tarkoitti siviilipalveluksen vapautumista kaikille halukkaille asevelvollisille. Tämän vastapainoksi siviilipalvelusaika korotettiin 16 kuukauteen, sillä pitkän palvelusajan katsottiin toimivan mittarina velvollisten vakaumuksen selvittämiseksi. Lainsäädännön yhteydessä säädettiin myös laki, joka vapautti Jehovan todistajat kokonaan asevelvollisuudesta.²⁵

Viisivuotiseksi tehty väliaikainen laki korvattiin uudella vuonna 1991, jolloin siviilipalveluksen suuntaa muutettiin taas itsenäisemmäksi suhteessa muuhun maanpuolustukseen. Hallituksen esityksessä todettiin, että oli tarkoitus ”*luoda perusta siviilipalveluksen kehittämiseksi itsenäisenä palveluna*”²⁶. Sopivaksi koettujen palveluspaikkojen määrää kasvatettiin. Myös palveluksen pituutta lyhennettiin 13 kuukauteen, sillä väliaikainen laki oli kasvattanut totaalikieltäytyjien määrää todennäköisesti pituutensa vuoksi²⁷. Vuoden 1991 voidaankin pitää ensimmäisenä modernina siviilipalveluslakina ja lähtökohtana nykyiselle lainsäädännölle.

²³ Kekkonen 1999, 12–13.

²⁴ Pohjola 2008, 25–28.

²⁵ Kekkonen 1999, 12–13; Scheinin 1988, 137–138.

²⁶ Hallituksen esitys HE 149/1991 vp, s. 1.

²⁷ Kekkonen 1999, 15–16.

Siviilipalvelukseen tehtyjen lakimuutosten tiheys on kasvanut merkittävästi 1990-luvulta eteenpäin. Tämä kuvaa siviilipalveluksen ja yleisesti asevelvollisuuden käymistilaa, jossa koetaan jatkuvasti tarvetta uudistuksille, jotta lainsäädäntö pysyisi nykyisten sekä maanpuolustuksellisten että ihmisoikeudellisten vaatimusten mukana. Paine siviilipalveluslainsäädännön muuttamiseen on usein historian saatossa tullut maan ulkopuolelta, kansainvälisten toimijoiden antamien huomautusten ja painostuksen vaikutuksella.

1.2. Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa tarkoitukseni on käsitellä eduskuntakeskusteluja liittyen kolmeen eri siviilipalveluslainsäädännön muuttamiseen tähtäävään lakihankkeeseen. Käsittelyyni valitsemani lakihankkeet ovat vuosien 1998 ja 2000 siviilipalveluslainsäädännön uudistukset sekä vuoden 2007 uusi siviilipalveluslaki, joka korvasi aikaisemmin, vuonna 1991 säädetyin siviilipalveluslain kokonaisuudessaan. Vaikka edellä mainituissa lakihankkeissa pyrittiin muuttamaan laajemmin siviilipalveluksen käytäntöjä ja sisältöä, hallitsi kaikkien lakiesitysten eduskuntakeskusteluja kysymys siviilipalvelun pituudesta, erityisesti suhteessa asepalveluksen pituuteen. Keskustelun pyöriminen pääasiassa palvelusaikojen ympärillä mahdollistaa käytyjen keskustelujen hedelmällisen vertailun ja antaa näin hyvän historiallisen perspektiivin tarkastella siviilipalveluksesta käydyn keskustelun kehittymistä. Ajallisesti lakihankkeiden välillä ei ole kuin kymmenen vuoden ajanjakso, mutta keskustelut sijoittuvat kuitenkin kolmen eri eduskunnan kausille.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on, millaiset eri teemat ja aiheet ohjasivat siviilipalveluslain muuttamista koskevia eduskunnan täysistuntokeskusteluja tarkastelemani ajanjakson aikana. Teemat, kuten yhdenvertaisuus ja moraalit, edustavat työssäni yläkategorioita, joiden tarkoitus on kerätä alleen erilaisia teemoihin liittyviä aiheita. Työn perusrakenne on myös historiantutkimukselle poikkeuksellisesti temaattinen, sillä koin sen tarkastelun kannalta selkeämmäksi tavaksi esittää teemojen muutosta ja painotuksia eri vuosien keskusteluissa.

Tutkimuksen toinen kysymys liittyy puolueiden sijoittumiseen teemojen ja aiheiden ympärille. Perinteisesti suomalaisilla puolueilla on ollut toisistaan poikkeavia näkökulmia puolustuspolitiikkaan, vaikka toisen maailmansodan jälkeen asevelvollisuuteen ja vahvaan reserviin perustuva puolustus onkin ollut koko puoluekentän hyväksymä ratkaisu. Tosin erityisesti siviilipalveluksesta ja aseistakieltäytymisestä puhuttaessa puolueiden välillä on selkeämmin eroja. Porvaripuolueissa siviilipalveluksesta puhuttaessa korostuu useimmin velvollisuus sekä realistinen maailmankuva, kun taas vasemmistopuolueissa yksilön valinnanvapaus ja omantunnon korostaminen ovat keskeisemmässä roolissa. Puolueet ovatkin erilaisten vertailujen tekoon käytännöllisiä kokonaisuuksia; sekä puolueiden keskinäinen vertailu sekä yksittäisen puolueen argumentaation ajallisen muutoksen tutkiminen ovat kummatkin mahdollista tehdä aineiston pohjalta.

Kolmas kysymys käsittelee keskustelun ajallista kehitystä ja sen muuttumista. Tutkimuksessa tarkastellun ajanjakson aikana sekä keskustelujen teemojen että tarkempien aiheiden merkitys ja niistä käytävä argumentaatio muuttuvat tietyiltä osin merkittävästikin. Luonnollisesti jokaisen eri lakiesityksen käsittelyssä on omat keskeiset teemansa ja aiheensa, joiden eroja pyrin tuomaan esille sekä pohtimaan, mistä niiden nousu kulloinkin johtui. Ajallisen muutoksen keskeisenä tekijänä ovat luonnollisesti jo mainitsemani puolueet, joiden argumentaation ja kantojen ajallista muutosta pyrin myös hahmottelemaan ja selittämään.

Tutkimukseeni teemat valikoituivat puheenvuoroista nousevista keskeisistä aiheista, jotka olivat löydettävissä kaikista kolmesta keskustelusta. Kaikki teemat eivät kuitenkaan olleet yhtä keskeisessä roolissa jokaisessa keskustelussa, vaan tiettyinä vuosina argumentaatioissa korostuivat tietyt teemat tai aiheet toisia enemmän. Nyt valitut teemat valikoituivat prosessin kautta siihen, että ensin luin keskustelut läpi etsien niitä aiheita, jotka keskustelusta pistävät erityisesti esille ja jotka toistuivat järjestelmällisesti. Ensimmäisen lukukerran jälkeen keräsin aiheet yhteen ja listasin ne ylös. Tämän jälkeen pohdin eri aihepiirejä yhdistäviä teemoja ja tiivistin ne aikaisemman tutkimuksen avulla neljään yläteemaan, joiden alla pyrin käsittelemään alkuperäiset aiheet. Kvalitatiiviselle tutkimukselle perinteiseksi ongelmaksi muodostui aiheiden monitulkintaisuus, sillä monet valikoituneista aiheista olisivat sopineet useankin eri teeman alle. Siksi käsittelen tietyjä aiheita parinkin teeman yhteydessä.

Siviilipalvelusta ja sitä koskevaa lainsäädäntöä käsiteltäessä keskustelua ei voi koskaan erottaa laajemmasta kontekstista eli kysymyksestä asevelvollisuudesta ja sen tulevaisuudesta. Koska siviilipalvelus on poikkeusjärjestely asevelvollisuuden suorittamiselle, on siitä käyty keskustelu aina liitoksissa asevelvollisuuteen ja varusmiespalvelukseen. Siksi tässäkin tutkimuksessa suurimmassa osassa käsiteltäviä teemoja keskustelu ja siinä käytetyt argumentit tiivistyvät siviilipalveluksen ja varusmiespalveluksen vertailuun tai pohdintaan siviilipalveluksen laajemmasta vaikutuksesta asevelvollisuuteen tai sen tulevaisuuteen.

Kuten aikaisemmin jo totesin, pääasiallisena tutkimuskohteena työssäni ovat puolueet ja niiden linja ja argumentaatio liittyen siviilipalveluksen kehittämiseen. Kaikki eduskuntapuolueet eivät osallistu keskusteluihin yhtä runsaasti, vaan pääasialliset keskusteluun osallistujat olivat SDP, keskusta, kokoomus, vasemmistoliitto ja vihreät. Näiden puolueiden kansanedustajat kommentoivat kaikkia lakiesityksiä usean puheenvuoron ja kansanedustajan voimin, minkä vuoksi puheenvuorojen perusteella voi tehdä johtopäätöksiä myös puolueiden yleisistä linjoista. Taulukosta 1 nähtävissä oleva aktiivinen osallistuminen keskusteluun mahdollistaa myös näiden puolueiden poliittisen linjan ajallisen muutoksen tarkastelun.

Taulukko 1.

Puheenvuorot puolueittain/vuosi	1998	2000	2007	Yhteensä
SDP	29	12	19	60
Keskusta	16	11	9	36
Kokoomus	25	31	22	78
Vasemmistoliitto	17	24	14	55
Vihreät	9	7	13	29
RKP	6	1	0	7
SKL/KD	1	1	4	6
Perussuomalaiset	0	0	3	3
Muut	2	0	0	2
Yhteensä	105	87	84	276

Ruotsalaisen kansanpuolueen (RKP), kristillisdemokraattien (SKL/KD) sekä perussuomalaisten tarkastelun jätän työssä vähemmälle, sillä puolueiden osallistumisaste keskusteluihin ei mahdollista samanlaisen vertailun tekoa kuin viiden suurimman puolueen tapauksessa. Kuten Taulukosta 1 nähdään, näiden puolueiden kansanedustajat eivät osallistuneet kovinkaan aktiivisesti keskusteluun eikä puolueista usein ollut äänessä kuin yksi tai kaksi edustajaa, joten laajemman puolueen kannan tai

linjan muodostaminen on puheenvuorojen perusteella ongelmallista eikä historiallinen tarkastelu ole tällöin mahdollista. Toki keskusteluja analysoidessani nostan esiin myös näiden puolueiden edustajien puheenvuoroja keskustelun yleisen linjan hahmottamiseksi.

1.3. Metodi

Käytän tutkimukseni metodina *aineistolähtöistä sisällönanalyysiä*, joka on yksi keskeisimmistä tekstianalyysin muodoista. Sisällönanalyysin ensisijaisena tehtävänä on auttaa tutkijaa aineiston systemaattisen ja objektiivisen analyysin toteuttamisessa. Sisällönanalyysi eroaa historiallisesta analyysistä ja diskurssianalyysistä siinä mielessä, että historiallinen analyysi pyrkii kuvamaan mennyttä tarkasti ja todellisina tapahtumina, kun taas sisällönanalyysi pyrkii tarkastelemaan inhimillisiä merkityksiä. Diskurssianalyysi taas eroaa sisällönanalyysistä siten, että se tutkii miten merkityksiä tekstissä luodaan, kun taas sisällönanalyysi keskittyy itse merkityksiin.²⁸

Sisällönanalyysillä pyritään siis luomaan aineistosta loogisesti jäsenyvä kokonaisuus, jossa eri aineiston osat pyritään sijoittamaan oikeaan luokkaan tai teemaan varsinaista analyysiä varten. Keskeiseksi tässä kohtaa nousee luokittelun tai tematisoinnin perusta, eli miksi aineisto pyritään jakamaan juuri haluttuihin luokkiin tai teemoihin. **Jari Eskola** on esittänyt, että tutkijalla on tässä kohtaa kolme erilaista mahdollisuutta jaottelun toteuttamiseksi: aineistolähtöinen, teoriasidonnainen tai teorialähtöinen metodi. Aineistolähtöisessä analyysissä (esim. grounded theory) aineiston jaottelu pyritään konstruoimaan aineiston pohjalta ilman teoriaa tai erityisiä ennakkohypoteeseja. Teoriasidonnaisessa lähestymistavassa käytettyyn luokitteluun vaikuttaa aineiston lisäksi myös aikaisempi tutkimus ja aiheeseen sopivat teoriat, mutta luokittelu ei kuitenkaan suoraan nouse tietystä teoriasta. Teorialähtöisessä metodissa aineiston jaottelu tehdään täysin aikaisemman tutkimuksen tai teorian pohjalle, ja tutkimuksen pääasiallinen tarkoitus on silloin testata olemassa olevan hypoteesin toimivuutta tietyssä aineistossa tai otannassa.²⁹

²⁸ Tuomi ym. 2009, 103–104.

²⁹ Eskola 2010, 182.

Tässä tutkimuksessa käytän pääasiassa *aineistolähtöistä tutkimusmetodia*, kuitenkin nostamalla mukaan myös elementtejä *teoriasidonnaisesta tutkimustavasta*. Kuten Tuomi ja Sarajärvi kirjoittavat, on puhtaan aineistolähtöisen tutkimuksen teko äärimmäisen hankalaa, sillä ” - - ei ole olemassa objektiivisia, ”puhtaita” havaintoja sinällään, vaan mm. jo käytetyt käsitteet, tutkimusasetelma ja menettelyt ovat tutkijan asettamia ja vaikuttavat aina tuloksiin”³⁰. Aikaisempi tutkimus ja tutkijan oma ymmärrys ja näkemys aiheesta vaikuttavat tehtyihin valintoihin. Fenomenologisessa tutkimusperinteessä tämä ongelma on ratkaistu *tutkimuskohdetta ennakoita selittävien teoreettisten mallien tiedostamisella*.³¹ Ajatuksena tässä perinteessä on tutkijan kyky tiedostaa aikaisemmat tietonsa ja näkökulmansa tutkittavasta asiasta ja huomioida ne jaottelua ja analyysiä tehdessään.

Itse päädyin työssä yhdistelemään fenomenologista lähestymistapaa sekä aikaisemman tutkimuksen apua jaottelun ja analyysin teossa. Ensimmäiset aineiston jaottelut tein ennen tutustumista tarkemmin aikaisempaan tutkimukseen ja pyrin aineistosta nousevien teemojen pohjalta jaottelemaan aineiston mielekkäisiin kokonaisuuksiin ja luokkiin. Tämän jälkeen lähdin hakemaan omille jaotteluilleni tukea ja vahvistusta aikaisemmasta tutkimuksesta ja teoriasta, ja käytin sitä hyväksi luokittelujen sitomiseksi neljään pääteemaan. Tämän vuoksi otteeni työssä on jossain aineistolähtöisen ja teoriasidonnaisen tutkimusperinteen välimaastossa.

Jaottelua tehdessäni johtoideana minulla oli *teemoittelu*, jossa ”*kyse on laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan*”.³² Tarkoitukseni on teemoittelun avulla poimia aineistosta keskeiset aiheet ja siten kuvata aineistosta keskeiseen asemaan nousseet kysymykset, kuten Eskola ja Suoranta ovat asian esittäneet.³³

Vaikka tutkimus on rakennettu pitkälti systemaattisen ja temaattisen sisällönanalyysin varaan, on työssä vahvasti mukana myös historiallinen ulottuvuus. Valitsemani eduskuntakeskustelut ovat kaikki saman lain voimassaolon aikana käytyjä ja ne sijoittuvat kymmenen vuoden mittaiselle ajanjaksolle. Eri teemojen ja aiheiden alla pyrin luomaan kuvaa myös keskustelun ajallisesta muutoksesta silloin kun se on

³⁰ Tuomi ym. 2009, 96.

³¹ Laine 2010, 35.

³² Tuomi ym. 2009, 93.

³³ Eskola & Suoranta 2003, 174.

mahdollista. Useissa kohdin historiallinen vertailu kuitenkin onnistuu, sillä tarkasteltaessa esimerkiksi puolueiden linjoja suhteessa siviilipalvelukseen ja sen kehittämiseen on historiallinen muutos helposti havaittavissa.

Olen valinnut tutkimukseni käsittelytavaksi temaattisen käsittely historiantutkimukselle perinteisemmän kronologisen käsittelyn sijaan, sillä siten pystyn keskittymään tiiviimmin valitsemani teemojen tarkasteluun ja niistä käytettyjen argumenttien muutoksiin. Temaattinen käsittely on mielestäni perusteltu tapa lähestyä käsittelemääni aineistoa, sillä valitsemani teemat kattavat keskeisimmät keskusteluja ohjanneet aiheet sekä mahdollistaa paremmin teemojen sisällä tapahtuneiden muutosten tarkastelun. Lisäksi koska valitsemani teemat kattavat keskeisimmät keskustelujen argumentit, ei kummankaan, temaattisen tai kronologisen käsittelytavan, avulla pystytä välttymään täysin toiston tapahtumista itse aineistoa käsiteltäessä, sillä samat teemat ja argumentit elävät keskusteluissa vuodesta toiseen.

1.4. Aineisto

Tässä tutkimuksessa pääasiallisena aineistona toimii eduskunnan täysistunnossa käydyt keskustelut liittyen vuosien 1998 ja 2000 siviilipalveluslain uudistuksiin sekä vuoden 2007 uuden siviilipalveluslain säätämiseen. Kaikissa kolmessa lakimuutoksessa siviilipalvelukseen oltiin tekemässä useita muutoksia, mutta keskusteluja yhdisti erityisesti kysymys siviilipalveluksen pituudesta ja sen lyhentämisestä. Siksi analyyseissä keskeisen aseman saa siviilipalveluksen pituuteen liittyvät teemat, mutta myös muut lakihankkeisiin liittyvät kysymykset nousevat tarkastelun kohteeksi silloin kun ne keskusteluissa saavat teemojen kannalta merkittävän rooliin.

Aineiston rajaus näihin lakihankkeisiin ja niistä käytäviin keskusteluihin perustuu siihen, että kyseiset lakihankkeet käytiin vuonna 1991 säädetyin siviilipalveluslain voimassaoloaikana ja näissä lakihankkeissa keskeiseksi kysymykseksi nousi juuri siviilipalveluksen pituus ja sen muuttaminen. Muut vuoden 1991 siviilipalveluslain voimassaoloaikana tehdyt lainsäädäntömuutokset siviilipalveluslakiin käsitelivät lähinnä hallinnollisia kysymyksiä, kuten siviilipalveluksen toimeenpanon ja siviilipalvelusvelvollisten valvonnan siirtämistä työministeriöstä

siviilipalveluskeskukselle vuonna 1993³⁴ ja varusmiespalveluksesta siviilipalvelukseen siirtyvien velvollisten siirtymissäädöksiä vuonna 1992³⁵. Valitut eduskuntakeskustelut olivat myös hedelmällisiä tutkimuskohteita siksi, että niissä käytettiin runsaasti puheenvuoroja ja jokaisessa käsittelyssä näkökulma palvelusajan lyhentämiseen hieman muuttui. Vuoden 1998 lakimuutoksessa esitys siviilipalveluksen pituuden muuttamisesta tuli käsittelyyn ja keskusteluun hallituksen esityksen ulkopuolelta, kolmen hallituspuolueen esityksenä. Vuonna 2000 kaatunut palvelusajan lyhennys oli hallituksen lakimuutosesityksen keskeinen osa, jonka kaatamiseen myös osa hallituspuolueista osallistui. Uuden siviilipalveluslain säätäminen vuonna 2007 meni läpi hallituksen esityksen mukaisesti siviilipalvelusajan kuukauden lyhennyksellä.

Muita merkittäviä aineistoja tutkimuksessa ovat hallitusten esitykset sekä valiokuntien mietinnöt ja lausunnot. Kuten edellä kuvatessani lakimuutoksiin liittyviä lainsäädäntöprosesseja käy ilmi, tehtiin hallituksen lakiesityksiin muutoksia, vastalauseita ja eriäviä mielipiteitä valiokunnissa runsaasti. Siviilipalvelukseen liittyvät asiat käsitellään pääasiassa työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnassa, mutta kaikissa tutkimuksessa mukana olleissa hankkeissa mielipidettä kysyttiin myös puolustusasiainvaliokunnalta, erityisesti liittyen eri palvelusmuotojen pituuksien vertailtavuuteen. Vuonna 1998 lausuntoa pyydettiin myös ulkoasiainvaliokunnalta liittyen Suomen siviilipalveluksen tilaan suhteessa kansainväliseen ympäristöön ja sopimukseen. Vuonna 2007 lausuntoa kysyttiin myös perustuslakivaliokunnalta.³⁶

Puhtaasti lainsäädäntöprosessin ulkopuolisia lähteitä ovat erilaiset selvitykset ja esitykset, joita työministeriö on siviilipalveluslainsäädäntöön liittyen julkaissut. Näitä ovat esimerkiksi selvitysmies Jukka Kekkosen raportti *Siviilipalveluksen kehittäminen* vuodelta 1999 sekä *Ehdotus uudeksi siviilipalveluslaiksi – Siviilipalveluslainsäädännön uudistaminen -työryhmän mietintö* vuodelta 2006. Myös puolustusministeriön vuonna

³⁴ Hallituksen esitys HE 227/1993 vp, s. 1.

³⁵ Hallituksen esitys HE 31/1992 vp, s. 1.

³⁶ Eduskunta teki vuoden 2014 lopulla internet-sivujen uudistuksen, jonka jälkeen valtiopäiväasiakirjojen hakujärjestelmä on muuttunut sekä osa asiakirjoista on hävinnyt kokonaan tietokannasta. Koska itse olen ottanut täysistuntopöytäkirjat sekä valiokuntien asiakirjat vanhan internet-sivun kautta maaliskuussa 2014, ei kaikkiin käyttämiini materiaaleihin ole enää pääsyä eduskunnan nykyisten internet-sivujen kautta. Lähdeluettelossa olenkin merkinnyt asiakirjojen silloiset sijainnit internet-osoitteella sekä päivämäärällä, jolloin olen materiaalit lukenut ja tallentanut itselleni. Pöytäkirjat ovat tietysti edelleen luettavissa eduskunnan asiakirjojen painetuissa versioissa.

1999 teettämä **Veikko Pihalajamäen** selvitys *Aseistakieltäytyjiä koskevan lainsäädännön uudistaminen* on mukana työtä taustoittavana materiaalina.

Teoreettisen ja aikaisemman tutkimuksen rungon työssä muodostavat **Anna Leanderin**, **Carolyn Marvinin** ja **Stephan Pfaffenzellerin** analyysit asevelvollisuuden ja väkivallan roolista osana sekä kansan että valtion rakentamisessa. Leander ja Pfaffenzeller ovat erityisesti perehtyneet asevelvollisuuden oikeutusta käsitteleviin kysymyksiin ja Marvin väkivallan rooliin kansojen ja yhteisöjen koossapitävänä voimana. Keskeisiä suomalaisia tutkimuksia työssä ovat **Martin Scheinin** *Aseistakieltäytymisoikeus* sekä **Kari Laitisen** *Suomalainen asevelvollisuus. Historiallinen kaari, kehitys ja kansallinen olemus*. Scheininin teos käy lävitse suomalaisen aseistakieltäytymisen historiaa erityisesti lainsäädännön näkökulmasta ja antaa välineitä analysoida vakaumuksen ja velvollisuuden välistä problematiikkaa kansanedustajien puheenvuoroissa. Laitisen kirja taas tarkastelee suomalaista asevelvollisuutta historiallisena prosessina, jossa korostuu asevelvollisuuden tiivis yhteys suomalaiseen nationalismiin ja isänmaallisuuteen.

Eduskuntakeskusteluiden analyysin teoriaa käsittelen työssä lähinnä **Bernard Maninin**, **Kyösti Pekosen** sekä **Kimmo Tuomisen** ja **Timo Turjan** tutkimusten perusteella. Maninin tutkimus esittelee parlamentarismien toimintamekaniikkaa ja Pekosen, Tuomisen ja Turjan työt tarkemmin eduskunnan täysistuntokeskusteluiden merkitystä ja roolia osana demokraattista päätöksentekojärjestelmää ja julkista keskustelua.

Aseistakieltäytymistä on tutkittu sekä Suomessa että kansainvälisesti jonkin verran, mutta ei niinkään lainsäädännöllisestä näkökulmasta. Historiantutkimuksessa aseistakieltäytymisen tutkimus on rajoittunut pitkälti 1800-luvulle sekä ensimmäisen ja toisen maailmansodan tapahtumiin. Myös tietyt myöhemmät tapahtumat, kuten Vietnamin sota, ovat saaneet tutkimuksessa jonkin verran huomiota. Kuitenkaan tuoreempia tutkimuksia aseistakieltäytymislainsäädännöstä tai siviilipalveluksesta ei ole juuri muualla tehty.

Scheininin *Aseistakieltäytymisoikeus*-tutkimuksen lisäksi Suomessa on tehty myös muita aseistakieltäytymistä koskevia tutkimuksia. Toinen merkittävä 1980-luvulla tehty tutkimus on **Kristiina Hallmanin** vuonna 1986 julkaistu *Tottelisinko? Suomalaista Sadankomiteaa vuodesta 1963*. Aseistakieltäytymisestä on 2000-luvulla alkanut ilmestyä myös runsaasti uutta tutkimusta. Aiheeseen liittyviä historian pro gradu -

tutkielmia ovat **Kai Kilpisen** vuonna 2007 tehty ”*Herkkä-omatuntoiset*”: *Alamaisideologia ja aseistakieltäytyminen 1960-luvun Suomessa* ja **Olli-Pekka Pohjolan** vuonna 2008 tehty *Aseistakieltäytymislainsäädännön muuttaminen ja suhde maanpuolustuskysymykseen 1962–1992*. Oikeustieteen puolella aihetta on käsitellyt **Anne Väisänen** pro gradu -työssään *Siviilipalveluslainsäädännön kehitys perusoikeuksien näkökulmasta Suomessa*. Myös akateemisen historiantutkimuksen ulkopuolisia teoksia on ilmestynyt aiheesta viime vuosina. Vuonna 2013 julkaistu **Erkki Löfbergin** *Kanta vaihteli: Sivarit kertovat* käsittelee siviilipalvelusvelvollisten kokemuksia vakaumuksen tutkintalautakunnan kuulemisista. Vuoden 2014 lopulla julkaistiin myös **Kalevi Kalemaan** *Sankareita vai pelkureita: suomalaisen aseistakieltäytymisen historia*.

1.5. Eduskuntakeskustelun luonne

Suomen perustuslain mukaan ”*Valtiolta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta.*”³⁷ Suomen hallintojärjestelmä perustuukin ajatukselle välillisestä ja edustuksellisesta demokratiasta, jossa kansan vaalilla valitsevat luottamushenkilöt, kansanedustajat, edustavat kansaa valtiopäivillä. Koska vaalit eivät sinällään ratkaise vielä toteutettavan politiikan sisältöä, vaan varsinainen politiikan teko alkaa vaalien jälkeen eduskunnassa³⁸, tulee kansalaisilla olla mahdollisuus seurata valittujen poliitikkojen käyttäytymistä ja perusteluja tehdyille politiikalle. Tässä kohdin eduskunnassa käytetyt puheenvuorot ovat merkittävässä osassa välillistä, edustuksellista demokratiaa, sillä se julkinen keskustelu, joka käydään parlamentissa, antaa kansalaisille mahdollisuuden perehtyä kansanedustajien mielipiteisiin ja kantoihin eri asioista.

Kansanedustajilla on Bernard Maninin mukaan edustuksellisessa demokratiassa kaksi mahdollista tapaa toteuttaa edustajan tehtävänsä. Ensimmäinen tapa perustuu ajatukseen mandaatista, jonka mukaan kansanedustaja edustaa puhtaasti joko äänestäjiään tai puoluettaan ja siten sitoutunut toteuttamaan tietyn ryhmän edun mukaista politiikkaa. Toisen tavan mukaan edustaja on ennemminkin uskottu, jolle

³⁷ Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, Luku 1, 2§.

³⁸ Pekonen 2011, 11.

äänestäjät ovat antaneet vallan ilman edellytyksiä siitä, minkälaista politiikkaa edustajan tulisi välttämättä toteuttaa. Uskotun edustajan käyttäytymistä ohjaa ryhmäedun sijaan yleisen ja koko kansankunnan edun mukainen toiminta³⁹

Manin jatkaa jaottelun tekoa edustuksellisen demokratian organisointiin, joka pohjautuu osaltaan aikaisemmin esitettyyn ajatukseen kansanedustajan roolin toteutumisesta. Maninin kolme traditiota organisoinnista ovat parlamentaristinen, puoluedemokraattinen ja yleisdemokraattinen tapa järjestää edustuksellinen päätöksenteko⁴⁰. Parlamentaristisessa mallissa edustajan tulisi toimia juuri edellä kuvatun uskotun edustajan tavoin, ilman liiallisia siteitä valitsijoihin tai puolueisiin. Länsi-Euroopassa ja siten myös Suomessa yleisin tapa toimia on ollut puoluedemokraattinen organisointi, jossa edustajat ovat sitoutuneet puoleisiin, jotka ovat keskeisiä toimijoita poliittisessa päätöksenteossa. Yksittäisen kansanedustajan päätöksentekomahdollisuudet rajoittuvatkin puolueen linjaan ja ryhmäkuriin, jonka myötä päätöksenteko tapahtuu puolueiden ja nykyisin erityisesti hallituspuolueiden välisten neuvotteluiden tuloksena. Puoluedemokraattisen organisoinnin yksi keskeisimpiä ongelmia on, miten päätöksenteon julkisuus ja deliberatiivisuus⁴¹ eli neuvottelevuus toteutuvat, kun edustajat ovat sidottuja puolueiden linjoihin ja neuvottelut käydään suljettujen ovien takana⁴².

Kyösti Pekosen kirjassa *Puhe eduskunnassa* haastatellut kansanedustajat kokevat täysistunnossa pidettyjä puheita turhina, hallituksen ja opposition kansanedustajien välisenä teatterina, jossa puheenvuoroja on liikaa tai keskustelu niin spesifiä, että siihen osallistuminen edellyttää mietinnön esittäneen valiokunnan jäsenyyttä⁴³. Kiitosta kansanedustajat antoivat siitä, että vaikka täysistunnossa mielipiteet ja äänestyskäyttäytyminen eivät enää muutu, on täysistunto edelleen merkittävä julkinen

³⁹ Manin 1997, 109–110.

⁴⁰ Manin 1997, 202.

⁴¹ Deliberaatiolla tarkoitetaan julkisen dialogin kautta saavutettavaa päätöksentekoa, jossa eri osapuolten argumentit otetaan huomioon mahdollisimman demokraattisesti ja pyritään kollektiiviseen lopputulokseen asiasta päätettäessä. Deliberaatiossa keskeisenä ideana on myös ajatus siitä, että keskustelun kautta pystyttäisiin muuttamaan vastakkaisen osapuolen mielipiteitä debatin avulla. (Pekonen 2011, 40–41.)

⁴² Esimerkiksi Suomen eduskunnassa keskeisinä neuvotteluareenoina toimivat valiokunnat, joiden kokoukset tapahtuvat suljettujen ovien takana julkisuudelta näkymättömissä.

⁴³ Pekonen 2011, 98–101.

foorumi, jossa kansanedustaja saa oman kantansa virallisesti julki ja jossa pääsee myös julkisesti testaamaan muiden kansanedustajien osaamista tietyistä asiasta⁴⁴.

Pekosen kanssa samanlaisen tulkinnan ovat esittäneet Kimmo Tuominen ja Timo Turja, joiden mukaan täysistuntokeskustelut ovat ritualistisia puheita, joiden tarkoitus ei ole varsinaisen debatin käyminen tai toisiin kansanedustajiin vaikuttaminen. Täysistuntokeskustelujen vaikutus päätöksentekoon on vähäinen, sillä retorisesti epäsymmetrisessä keskustelussa edustajat puhuvat usein toistensa ohi, koska useimmiten puheenvuorot ovat suunnattu toisten edustajien sijaan yleisölle omien mielipiteiden esittelemiseksi julkisella areenalla. Keskeinen vaikuttava tekijä tähän on myös tiukka puoluedemokraattinen malli, jossa kansanedustajat ovat sidottuja päätöksenteossa puolueen linjaan.⁴⁵

Tuominen ja Turja ottavat esille myös kansanedustajien tavan vedota erilaisiin kognitiivisiin auktoriteetteihin vahvistaakseen ja heikentääkseen tiettyjä argumentteja. Poliittisen keskustelun luonteen vuoksi poliitikot voivat käyttää laajaa kirjoa erilaisia retorisia keinoja argumentaationsa tukena. Kun esimerkiksi tieteessä keskustelua ohjaavat tieteelliset traditiot ja käytännöt, poliittisessa keskustelussa näitä rajoituksia ei ole. Täysistuntosalissa edustajat voivat käyttää tasavertaisina argumentteina niin tieteeseen, moraaliin tai vaikka uskontoon pohjaavia puheenvuoroja.⁴⁶

Pekosen kirjan, Tuomisen ja Turjan artikkelin sekä Maninin puoluedemokratiasta esittämän teorian pohjalta onkin hyvä kysyä, mikä rooli ja merkitys eduskunnan täysistuntokeskustelulla nykyisin lopulta on? Ovatko täysistunnoissa käytetyt puheenvuorot demokratian toteutumisen kannalta tarpeellisia ja onko puheiden sisältö pelkkää teatteria, jota pidetään yllä ilman todellista vaikutuspyrkimystä?

Tuominen ja Turja toteavat eduskuntakeskustelujen luonteesta seuraavasti:

*”Parlamentaariset keskustelut antavat tietoa sosiaalisista tekijöistä päätöksenteon takana ja määrittelevät keskeiset arvot ja normit yhteiskunnassa. Tässä mielessä parlamentteja on pidetty tärkeimpinä yhteiskunnallisen keskustelun areenoina valtioiden sisällä.”*⁴⁷

⁴⁴ Pekonen 2001, 102–103.

⁴⁵ Tuominen & Turja 2015, 140–141.

⁴⁶ Tuominen & Turja 2015, 141.

⁴⁷ Tuominen & Turja 2015, 141.

Vaikka täysistunnoissa käyty keskustelut eivät sinänsä ole varsinaisen päätöksenteon kannalta keskeisessä asemassa, ovat ne silti yhteiskunnallisten arvojen ja normien määrittämisen ja julkisen esittämisen kannalta äärimmäisen merkittävä foorumi. Koska ihmiset keskimääräisesti äänestävät eduskuntaan omia arvojaan edustavia edustajia, kuvaa eduskunnassa käyty keskustelu laajemmin yleistä yhteiskunnallista mielipidettä ja arvomaailmaa, ja siten eduskunnan mielipiteen voidaan nähdä edustavan laajemmin koko kansakunnan mielipidettä.

Tässä tutkimuksessa käsiteltävien siviilipalveluslain muutosta koskeissa keskusteluissa nousevat erityisesti kansanedustajien erilaiset arvot ja normit keskeiseen rooliin. Poikkeukselliseksi keskustelut tekevät myös puolueiden löyhä puoluekuri lakiesityksiin liittyen, sillä erityisesti vuosien 1998 ja 2000 keskusteluissa ja äänestyksessä kansanedustajilla oli vapaus poiketa puolueiden linjasta. Myöskään hallitus-oppositio – jaottelu ei päde käsittelyissä totuttuun tapaan, sillä myös merkittävä osa hallituspuoleista ja niiden kansanedustajista vastusti hallitusten esityksiä.

1.6. Siviilipalveluslaki ja asevelvollisuuden kansainvälinen vertailu

Tässä alaluvussa käyn lävitse siviilipalveluslain sisältöä ja nykytilaa sekä vertailen Suomen asevelvollisuuden ja siviilipalveluksen tilaa muihin eurooppalaisiin valtioihin. Siviilipalveluslain sisältöä käyn lävitse siksi, että lakiesityksistä käydyissä keskusteluissa useiden eri teemojen kohdalla argumentaatiossa vedotaan lainsäädännön linjauksiin. Kansainvälistä vertailua tuon esille hahmottamaan Suomen lähiympäristössä tapahtuneita muutoksia, sillä ne vaikuttavat automaattisesti Suomessa käytävään keskusteluun ja päätöksentekoon. Kansainvälinen vaikutus on ollut historiallisesti vahva suomalaisen siviilipalveluslainsäädännön kehitykselle.

Suomen perustuslain 12. luvun 127§ määritetään kaikkia Suomen kansalaisia koskeva maanpuolustusvelvollisuus.

”Jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä sen mukaan kuin laissa säädetään.

*Oikeudesta saada vakaumuksen perusteella vapautus osallistumisesta sotilaalliseen maanpuolustukseen säädetään lailla.*⁴⁸

Maanpuolustusvelvollisuudesta säädetään tarkemmin asevelvollisuuslaissa, jossa jokainen miespuolinen Suomen kansalainen määrätään asevelvolliseksi sen vuoden alusta, jona hän täyttää 18 vuotta aina se vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta⁴⁹. Mutta kuten perustuslain 127§ toisessa kappaleessa määrätään, on asevelvollisuus mahdollista suorittaa myös sotilaallisen maanpuolustuksen ulkopuolella. Näistä suoritustavoista säädetään Ahvenanmaan itsehallintolaissa, jossa kotiseutuoikeuden omaavat ahvenanmaalaiset miespuoliset kansalaiset on vapautettu asevelvollisuuden suorittamisesta, Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetussa laissa sekä siviilipalveluslaissa⁵⁰. Siviilipalveluslain ensimmäisessä pykälässä säädetään, että:

*”Asevelvollinen, jonka vakaumukseen perustuvat syyt estävät häntä suorittamasta asevelvollisuuslaissa (1438/2007) säädettyä palvelusta, vapautetaan sen suorittamisesta ja määrätään suorittamaan siviilipalvelusta niin kuin tässä laissa säädetään.”*⁵¹

Oikeus siviilipalveluksen suorittamiseen perustuu vakaumukselle, joka estää velvollista suorittamasta palvelusta asevelvollisuuslain mukaisessa sotilaallisessa palveluksessa. Vakaumus ilmaistaan nykylainsäädännön mukaan siviilipalvelushakemuksessa, jossa velvollinen vakuuttaa omaavansa lain vaatiman vakaumuksen palveluun pääsemiseksi. Vuonna 2012 säädettiin asevelvollisuuslakiin ja siviilipalveluslakiin muutokset, jolla säädettiin nykyiset palvelusten pituudet varusmiehille ja siviilipalvelusvelvollisille. Varusmiespalveluksen pituudet ovat nykyisin 165, 255, ja 347 vuorokautta ja siviilipalveluksen pituus 347 vuorokautta⁵².

Asevelvollisuuden ja tarkemmin siviilipalveluksen tutkiminen on tällä hetkellä äärimmäisen ajankohtainen aihe useasta syystä. Puolustuspoliittinen ilmapiiri Euroopassa on muuttunut merkittävästi viimeisen 20 vuoden aikana ja erityisesti kansallisvaltioille perinteinen asevelvollisuusarmeija on menettänyt merkityksensä useiden maiden maanpuolustuksen perustana. Suurin osa Euroopan valtioista on

⁴⁸ Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 12 luku, 127§.

⁴⁹ Asevelvollisuuslaki 28.12.2007/1438, 1 luku, 2§.

⁵⁰ Asevelvollisuuslaki 28.12.2007/1438, 1 luku, 3§.

⁵¹ Siviilipalveluslaki 28.12.2007/1446, 1 luku 1§.

⁵² Eduskunnan vastaus EV 42/2012 vp, Eduskunnan vastaus EV 102/2012 vp.

luopunut asevelvollisuusarmeijasta viimeisen viidentoista vuoden aikana ja Suomi on yksi harvoista EU:n jäsenmaista, joissa asevelvollisuus on edelleen puolustusvoimien perustana nykyisessä laajuudessaan. Asevelvollisuudesta on luovuttu yhä tihenevään tahtiin 1990-luvun alusta alkaen, kuten oheinen Taulukko 2 osoittaa:

Taulukko 2.

Eurooppalaiset valtion, jotka ovat luopuneet asevelvollisuudesta 1990- ja 2000-luvulla.⁵³	Päätös	Voimaantulo
Belgia	1992	1995
Alankomaat	1992	1997
Bulgaria	1998	2007
Ranska	1996	2002
Espanja	1999	2002
Portugali	1999	2004
Italia	2001	2005
Tšekki	2001	2004
Slovenia	2002	2004
Unkari	2004	2004
Bosnia-Hertsegovina	2005	2006
Latvia	2005	2006
Romania	2005	2007
Slovakia	2005	2005
Kroatia	2007	2008
Liettua	2008	2009
Albania	2008	2010
Puola	2008	2010
Ruotsi	2009	2010
Serbia	2010	2011
Saksa	2010	2011

Karl Haltiner ja Tibor Tresch ovat jakaneet eurooppalaisten valtioiden puolustusratkaisujen kehittymisen kylmän sodan päättymisen jälkeen kolmeen eri aaltoon. Ensimmäinen aalto vuosien 1990–1995, jolloin valtiot supistivat puolustusmenoja sekä joukkojaan, mutta eivät puuttuneet asevelvollisuuteen. Toinen aalto tapahtui vuosina 1995–2000, jolloin puolustuspolitiikan painopiste muuttui kansainvälisiä rauhanturvatehtäviä korostavaksi toiminnaksi ja useissa maissa keskustelu asevelvollisuuden tarpeellisuudesta alkoi nousta agendalle. Viimeinen ja kolmas aalto alkoi vuoden 2001 terroristi-iskujen jälkeen, jolloin sotilaallinen maanpuolustus muuttui sekundaariseksi sisäisen turvallisuuden sekä poliisitoiminnan

⁵³ Pykälä 2010, 25.

noustua turvallisuuspolitiikan painopistealueeksi. Erityisesti kolmannen aallon aikana useat maat päätyivät lakkauttamaan asevelvollisuusarmeijansa ja siirtymään ammattiarmeijamalliin.⁵⁴

Suomi on myös harvinaisuus asevelvollisuutta soveltavien maiden joukossa, sillä monissa maissa asevelvollisuus on käytännössä vapaaehtoinen tai valikoiva palvelus, joissa on usein myös mahdollisuus kieltäytyä palveluksesta. Tällaisia maita ovat mm. Viro, jossa velvollinen voi halutessaan kieltäytyä palveluksesta ilman sanktioita⁵⁵ ja Tanska, jossa palvelukseen valitaan ensin vapaaehtoiset ja sen jälkeen arvonnalla tarvittava määrä varusmiehiä lopuista velvollisista. Tanskassa asepalveluksesta kokonaan kieltäytyvä määrätään 4 kuukauden mittaiseen siviilipalvelukseen.

Viime vuosina merkittäviä muutoksia Suomen lähialueella ja Suomeen hyvin verrattavissa maissa on tapahtunut useita. Merkittävin yksittäinen muutos oli Ruotsin luopuminen pakollisesta asevelvollisuudesta vuonna 2009.⁵⁶ Ruotsin päätöstä ja sen vaikutuksia on seurattu Suomessa varsin tarkkaan viimeisen viiden vuoden aikana ja suomalaisen asevelvollisuusjärjestelmän tulevaisuutta pohdittu usein katsoen Ruotsin ratkaisua positiivisessa taikka negatiivisessa valossa. Toinen merkittävä tapaus asevelvollisuuden kehityksestä Euroopassa oli Itävallan järjestämä kansanäänestys asevelvollisuuden lakkauttamisesta vuoden 2013 alussa⁵⁷. Itävalta on hyvin verrattavissa Suomeen, sillä se on Suomen tavoin liittoutumaton ja asevelvollisuuteen puolustuksessaan nojaava maa. Itävallan asevelvollisuusjärjestelmä koskee myös Suomen tavoin suurinta osaa miesikäluokasta, mutta erona Suomen järjestelmään Itävallassa siviilipalveluksen suorittajat ovat enemmistössä asevelvollisista. Kansanäänestyksessä itävaltalaiset päättivät kuitenkin säilyttää asevelvollisuuden nykyisellään, osaksi juuri siviilipalveluksesta saatavien hyötyjen vuoksi. Kolmas muutos Suomen lähiympäristössä tapahtui Norjassa kesäkuussa 2013, kun Norja muutti asevelvollisuuslakinsa täysin sukupuolineutraaliksi, eli myös naiset laskettiin

⁵⁴ Haltiner & Tresch 2008, 173–175.

⁵⁵ Pykälä 2010, 76–77.

⁵⁶ HS 15.2.2009, Pääkirjoitus ”Ruotsi luopuu asevelvollisuudesta”.

<<https://yritysarkisto.sanoma.fi/article/HS20090215SI1MA01rbo/SFNfMjAwOV9fXzEwX2FzZXZlbnZvbGxpc3V1c18tUFZN>> [Katsottu 20.2.2015].

⁵⁷ HS 22.1.2013, Pääkirjoitus ”Ei palkka-armeijaa Itävallelle”.

<<http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1358750893447>> [Luettu 20.2.2015].

asevelvollisuuden piiriin⁵⁸. Norjan esimerkki onkin herättänyt keskustelua Suomen asevelvollisuusjärjestelmän epätasa-arvoisesta perustasta.

Suomen sisällä keskustelua on herättänyt vuonna 2014 käyty Ohi on – kansalaisaloitekampanja, jossa vaadittiin yleisen asevelvollisuuden lakkauttamista Suomessa. Vaikka aloite ei saanut tarvittavaa määrää allekirjoituksia edetäkseen eduskunnan käsittelyyn, herätti se runsaasti keskustelua ja tunteikkaita kannanottoja asevelvollisuuden tulevaisuudesta puolin ja toisin.

2. Puolueiden ideologinen suhde asevelvollisuuteen sekä tutkimuksen lakihankkeiden esittely

Tässä kappaleessa teen lyhyen katsauksen puolueiden ideologisiin linjoihin sekä niiden muutokseen suhteessa asevelvollisuuteen ja aseistakieltäytymiseen sekä esittelen tutkimuksessa käsiteltävien lakimuutosten eduskuntakäsittelyjen prosessit. Puolueiden ideologisia linjoja suhteessa asevelvollisuuteen liittyviin kysymyksiin on tarpeellista käydä lävitse ennen itse analyysiin menoa, sillä puolueiden ideologiset ja historialliset taustat vaikuttavat merkittävästi niihin mielipiteisiin, joita puolueet ja kansanedustajat asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta esittävät.

Tutkimuksessa käsiteltävät lakimuutokset käyn läpi johdannon historiallista yleisesitystä perinpohjaisemmin, jotta lukijalle muodostuu riittävän selkeä kuva prosessien etenemisestä tutkimuksen analyysiosan ymmärtämiseksi. Koin parhaaksi tavaksi esitellä lainsäädäntöprosessien kulun jo tässä kohtaa, sillä temaattisen esityksen sekaan upotettuna kokonaiskuva jäisi helposti lukijalle liian sekavaksi.

⁵⁸ HS 4.7.2013, Ville Similän kolumni ”Miksei naisia pakoteta armeijaan?”.
<<http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1372825750807>> [Katsottu 20.2.2015].

2.1. Puolueiden ideologiset linjat asevelvollisuuteen ja siviilipalvelukseen

Tutkimuksessa käsiteltävien puolueiden linjat sekä asevelvollisuuteen että siviilipalvelukseen kumpuavat pitkälti niiden perinteisistä ideologioista ja noudattelevat edelleen jo 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa kehittyneitä linjoja. Vasemmistopuolueiden sosialistiseen perinteeseen kuuluva pasifismi näkyy puolueiden linjoissa edelleen ja konservatiivisessa oikeistossa kaikkia koskeva maanpuolustusvelvollisuus kuuluu edelleen keskeisenä osana valtion turvallisuuspolitiikkaa sekä yksilön velvollisuutena yhteiskunnalle.

Suomen sosialidemokraattisen puolueen puolustuspoliittinen perinne on nojannut vahvasti sosialistiseen ja työväenliikkeen pasifistiseen ideologiaan, ja puolueen linja on ollut porvaripuolueisiin verrattuna kriittisempi asevelvollisuutta kohtaan. Vuoden 1903 Forssan ohjelmassa puolue linjasi kansanpuolustuksen pohjaavan puolustuksen luomisesta vakituiseen sotaväenoton sijaan ja vaati sotilastaakan vähentämistä⁵⁹. SDP:n kriittinen linja asepalvelukseen jatkui koko sotien välisen ajan, sillä vielä vuoden 1930 ohjelmassa puolue vaati radikaalia asevelvollisuusajan lyhentämistä, mutta toisaalta ei siitä kokonaan luopumista⁶⁰. Siviilipalveluksen synnyn kannalta puolue on ollut keskeisessä roolissa, sillä vuoden 1932 omantuntolain keskeisinä ajajina toimivat SDP:n kansanedustajat. Sotien jälkeen myös SDP:n linja asevelvollisuuteen vakiintui sitä kannattavaksi, mutta myös aseistakieltäytyjien asemaa puolueen edustajat pyrkivät parantamaan vuosien 1969 ja 1985 siviilipalveluslakien muutosten yhteydessä vaatimalla hallitusten esityksiä merkittävimpiä uudistuksia⁶¹.

Vasemmistoliiton historialliset juuret voidaan ulottaa vuoden 1918 sisällissodan jälkeiseen työväenliikkeen hajaantumiseen ja puolueen maanpuolustuksellinen ideologia perustuukin SDP:n tapaan samaan sosialistiseen pasifismiin. Sisällissodan jälkeen radikaalisosialistit sekä kommunistit vastustivat asevelvollisuusarmeijaa ja militarismia yleisesti, mutta fasismin nousun myötä liike muutti kantaansa 1930-luvun lopussa asevelvollisuudelle ja armeijalle myönteiseksi⁶². Jatko-sodan jälkeen

⁵⁹ Sosialidemokraattisen puolueen ohjelma 1903.

⁶⁰ Soikkanen 1975, 504.

⁶¹ Pohjola 2008, 41, 59.

⁶² Soikkanen 1978, 349, 353.

kommunistien ja vasemmistososialistien toiminnan sallimisten myötä SKDL:n linja jatkui edelleen kriittisenä armeijaa kohtaan, mutta yleistä asevelvollisuutta ei kuitenkaan vaadittu lakkautettavaksi, sillä YYA-sopimuksen nähtiin estävän Suomen muuttumisen uhaksi Neuvostoliitolle. Vuosien 1949 ja 1967 puolueohjelmissa uskottiin armeijan muuttumiseen tulevaisuudessa tarpeettomaksi ja vaadittiin puolustusvoimien demokratisoimista sekä puolustusmenojen kaventamista⁶³. SKDL:n rooli siviilipalveluslain muutoksissa vuosina 1969 ja 1985 oli keskeinen ja puolueen kansanedustajat kannattivat aseistakieltäytyjien aseman parantamista⁶⁴. Toisaalta on hyvä muistaa, että sekä SKDL että erityisesti puolueen edeltäjät maailmansotien välisenä aikana olivat osin luonteeltaan myös vallankumouksellisia puolueita ja ryhmiä, joille väkivaltainen vallankumous oli myös mahdollisuus ja siten pasifismi myös valikoivaa. Vuonna 1990 perustettu vasemmistoliitto jatkoi edeltäjänsä linjalla ja vuoden 1990 puolueohjelmassa se kritisoi asevelvollisuuteen perustuvaa maanpuolustusmallia ja vaati siviilipalvelusajan lyhentämistä samanmittaiseksi varusmiespalveluksen kanssa⁶⁵. Kummankin vasemmistopuolueen voidaankin katsoa hyväksyvän asevelvollisuuden nykyisen puolustusratkaisun pohjana, mutta samalla puolueiden ideologinen perinne pasifistiseen ajatteluun on johtanut SDP:n ja vasemmistoliiton kannattamaan aseistakieltäytyjien aseman parantamista eduskunnassa.

Porvaripuolueissa suhtautuminen maanpuolustukseen ja asevelvollisuusarmeijaan oli sisäisesti jakautunut ennen vuoden 1918 sisällissotaa. Sekä maalaisliiton että kokoomuspuoluetta edeltäneiden suomalaisen ja nuorsuomalaisen puolueen sisällä oli pasifistisen ideologian omaavia poliitikkoja, jotka vastustivat oman armeijan ja erityisesti asevelvollisuuden käyttöönottoa Suomen suuriruhtinaskunnassa ja itsenäisessä Suomessa. Porvaripuolen pasifistien mielipiteet kuitenkin muuttuivat merkittävästi sisällissodan jälkeen ja puolueiden linjat kääntyivät yksimielisesti myönteisiksi asevelvollisuusarmeijan perustamiselle.⁶⁶

Kokoomuksen puolustuspoliittinen linja perustui itsenäisyyden alkuvuosina realistiseen maailmankuvaan, jossa vahva puolustuslaitos nähtiin itsenäiselle kansallisvaltiolle

⁶³ Suomen Kansan Demokraattisen Liiton ohjelma 1949, Suomen Kansan Demokraattisen Liiton periaateohjelma 1967.

⁶⁴ Pohjola 2008, 35–26, 70.

⁶⁵ Vasemmistoliiton sata tapaa arvostaa ihmistä ja säästää luontoa 1990.

⁶⁶ Vares 1995, 290–293.

välttämättömänä⁶⁷. Kokoomuksen kannattama kaaderijärjestelmään perustuva asevelvollisuus valikoitu sisällissodan jälkeen Suomen puolustusvoimien perustaksi, minkä lisäksi puolue ajoi vahvasti suojeluskuntien keskeistä asemaa osana maanpuolustusjärjestelmää⁶⁸. Jatko-sodan jälkeen kokoomuksen puolustuspoliittinen ja asevelvollisuutta korostava linja jatkui samanlaisena näihin päiviin asti. Puolueen vuoden 1969 puolustuspoliittisessa ohjelmassa asevelvollisuusarmeija nähtiin välttämättömänä asiana, jotta koko maan totaalinen puolustus olisi mahdollista⁶⁹. Siviilipalveluksen suhteen puolueen linja on ollut kriittinen läpi 1900-luvun ja esimerkiksi vuoden 1988 tavoiteohjelmassa siviilipalveluksen kehittämistä perusteltiin tavoitteella vähentää totaalikieltäytyjien määrää⁷⁰.

Keskustapuolueen ideologia ja asema ovat sijoittaneet puolueen myös asevelvollisuudesta keskusteltaessa perinteisen oikeiston ja vasemmiston väliin, vaikka porvarillisen taustan vuoksi linja onkin ollut lähempänä oikeiston realistista turvallisuuskäsitystä. Maalaisliiton ensimmäisessä ohjelmassa vuonna 1908 puolue esitti sotilasmienojen vähentämistä sekä maanpuolustuksen järjestämismalliksi kansanmiliisijärjestelmää, joka oli luonteeltaan samantyyppinen SDP:n esittämän mallin kanssa⁷¹. Maailmansotien välisenä aikana maalaisliiton ajatuksena oli korostaa suojeluskuntien asemaa jopa merkittävämpänä puolustuslaitoksen osana kuin asevelvollisuusarmeijaa⁷². Toisen maailmansodan jälkeen maalaisliitto/keskusta vakiinnutti kantansa asevelvollisuusarmeijasta ja esimerkiksi vuoden 1972 puolueen turvallisuuspoliittisessa ohjelmassa asevelvollisuus oli noussut keskeiseksi välineeksi Suomen puolustuksen turvaamiseksi⁷³. Siviilipalvelusta koskevissa kysymyksissä maalaisliitto/keskusta on ollut kriittinen siviilipalvelusvelvollisten aseman parantamiseen, mutta se ei esimerkiksi vuonna 1985 siviilipalveluslakia muutettaessa vastustanut hallituksen esitystä muuttaa siviilipalvelus kaikille velvollisille mahdolliseksi palvelusmuodoksi⁷⁴.

⁶⁷ Mylly 1978, 263.

⁶⁸ Kansallisen kokoomuspuolueen ohjelma 1921.

⁶⁹ Kokoomuksen puolustuspoliittinen ohjelma 1969.

⁷⁰ Kansallinen kokoomus – lähiajan tavoiteohjelma 1988.

⁷¹ Mylly 1978, 138.

⁷² Mylly 1978, 205.

⁷³ Keskustapuolueen turvallisuuspoliittinen ohjelma, 1972.

⁷⁴ Pohjola 2008, 70.

Vuonna 1998 perustettu vihreä liitto on puolueen perustamisesta asti ollut puolustuspoliittisissa kysymyksissä ideologisesti lähempänä vasemmistoa kuin oikeistoa ja pasifismi sekä ihmisoikeuksien korostaminen ovat olleet keskeisiä elementtejä puolueen kannoissa. Vahva ihmisoikeuksien painotus on nostanut aseistakieltäytyjien aseman monesti puolueen agendalle ja puolue on ollut aktiivinen asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta käydyissä keskusteluissa. Vuoden 1990 puolueohjelmassa vaadittiin massiivisesta reservistä luopumista, varusmiespalveluksen lyhentämistä sekä siviilipalvelusmahdollisuuksien kehittämistä⁷⁵. Puolueen kriittinen suhtautuminen nykyiseen puolustusdoktriiniin sekä asevelvollisuusjärjestelmään on jatkunut tähän päivään, kuten työn puolustuspolitiikkaa koskevassa analyysissä myöhemmin esitän.

2.2. Lakihankkeiden esittely

Vuoden 1998 siviilipalveluslain muuttamisen lähtökohta oli samana vuonna tehdyn asevelvollisuuslain muutoksen aiheuttama tarve yhdenmukaistaa lainsäädännöt toisiaan vastaaviksi perustuslain yhdenvertaisuuspykälän mukaisesti. Lipposen I hallituksen⁷⁶ lakiesityksessä esitettiin siviilipalvelusmiesten lomapäivien kertymisen muuttamista vastaavaksi asepalvelua suorittavien asevelvollisten kanssa. Lakiesityksessä myös esitettiin tarkennettavaksi tiettyjä siirtymissäädöksiä siviilipalveluksen ja asepalveluksen välillä.⁷⁷

Eduskunnassa sekä valiokuntakäsittelyssä keskeiseksi teemaksi nousi kuitenkin siviilipalveluksen pituus suhteessa asepalvelukseen, sillä asevelvollisuuslakia oli muutettu edellisenä vuonna⁷⁸ ja uuden lain mukaan keskimääräinen asepalveluksen pituus lyheni sen myötä noin kuukaudella. Sekä työasiainvaliokunnassa että puolustusvaliokunnassa osa sosialidemokraateista, vasemmistoliitto sekä vihreät tekivät eriävän mielipiteen ja vastalauseen valiokuntien esitykseen ja lausuntoihin, ja vaativat

⁷⁵ Vihreän liiton puolueohjelma 1990.

⁷⁶ Lipposen I hallituksen hallituspuolueet olivat SDP, kokoomus, vasemmistoliitto, vihreät ja RKP.

⁷⁷ Hallituksen esitys HE 152/1998 vp.

⁷⁸ Eduskunnan vastaus EV 235/1997 vp.

siviilipalvelun pituuden lyhentämistä silloisesta 13 kuukaudesta 12 kuukauteen⁷⁹. Sosialidemokraattinen puolue oli siviilipalvelusajan suhteen varsin hajanainen, sillä sekä valiokunnissa että itse hallituksessa puolueen edustajat jakautuivat asiassa eri kannoille. Erityisesti vasemmistoliitosta syytettiin SDP:n ministereitä takinkäänöstä siviilipalveluksen lyhentämisen hylkäämisestä. Vasemmistoliiton kansanedustaja Jaakko Laakso totesi lain ensimmäisen käsittelyn alussa, että

*” - - kuinka kaksi SDP:n ministeriä kuitenkin on muuttanut mielensä tässä kysymyksessä, sekä ministeri Jaakonsaari että ministeri Backman, jotka aikaisemmin omissa aloitteissaan kannattivat siviilipalvelusajan keston lyhentämistä. Nyt he eivät hallituksessa enää muista omia aloitteitaan. Ei riittäisi se, että SDP:n työasiainvaliokunnan ryhmä on tällä kannalla. Pitäisi olla myöskin ministerien.”*⁸⁰

Keskustelua sähköisti myös kokoomuksen kansanedustajan Outi Siimeksen eriävä mielipide valiokunnan esitykseen ja rinnakkaisaloite, jossa hän vaati siviilipalveluksen pituuden kasvattamista 450 vuorokauteen ja kahden viikon harkinta-ajan luomista armeijasta siviilipalvelukseen siirtyville velvollisille.

Eduskunnassa aiheesta käytiin lopulta varsin laaja keskustelu, joka virisi erityisesti vasemmistopuolueiden ja vihreiden vaatimuksesta siviilipalvelusajan merkittävämmästä lyhentämisestä. Puheenvuoroja lakiesitykseen liittyen käytettiin neljässä käsittelyssä yhteensä 105. Keskustelun pääasiallisena teemana oli eri palvelusmuotojen välisen rasittavuuden arviointi. Varsinaisessa äänestyksessä SDP ja vasemmistoliitto esittivät siviilipalveluksen lyhentämistä 12 kuukauteen ja vihreät esittivät 11 kuukauden mittaista palvelua. Viimeisessä äänestyksessä SDP:n Tuula Haataisen esitys siviilipalveluksen lyhentämisestä hävisi äänin 103-77 valiokunnan alkuperäiselle esitykselle. Haataisen esityksen kannalla olivat kokonaisuudessaan vasemmistoliitto ja vihreät sekä suurin osa sosialidemokraateista, kun taas esitystä vastustivat porvaripuolueet yksittäisiä kansanedustajia lukuun ottamatta⁸¹.

Siviilipalveluslaki ei saanut pitkään olla rauhassa, sillä jo vuonna 2000 Lipposen II hallitus antoi uuden esityksen siviilipalveluslain muuttamiseksi.⁸² Tässä lakiesityksessä

⁷⁹ Työasiainvaliokunnan mietintö TyVM 13/1998 vp, Vastalause 1 & 2; Puolustusasiainvaliokunnan lausunto PuVL 4/1998 vp, Eriävä mielipide 1 & 2.

⁸⁰ PTK 161/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (67.) ed. Laakso (vas).

⁸¹ PTK 167/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, Äänestys 1, 2.

⁸² Hallituksen esitys HE 160/2000 vp.

merkittävin muutos koski siviilipalvelun pituutta, jonka lyhentämistä yhdellä kuukaudella 12 kuukauteen esitettiin nyt hallituksen toimesta. Toinen merkittävä muutos käytännön kannalta oli julkisoikeudellisten, yleishyödyllistä toimintaa tekevien yhdistysten ja säätiöiden hyväksyminen siviilipalveluspaikoiksi.

Lakiesitys oli ongelmissa jo hallituksen sisällä, sillä Lipposen II hallitus⁸³ oli sisäisessä äänestyksessä hyväksynyt esityksen etenemisen eduskuntaan niukasti äänin 9-8. Myös eduskunnan lakiesitys jakoi vuoden 1998 siviilipalveluslain käsittelyn tapaan kahtia, sillä vasemmistopuolueet ja vihreät kannattivat siviilipalveluksen lyhentämistä, kun taas porvaripuolueet, etunenässä kokoomus ja keskusta, vastustivat hallituksen esitystä. Lakiesityksestä mietinnön antanut työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunta oli esityksestä taas varsin erimielinen, sillä mietintöön liitettiin jopa kolme vastalauseita.⁸⁴ Kokoomuksen ja keskustan edustajat vaativat vastalauseessaan siviilipalvelusajan lyhentämistä koskevan kohdan poistoa esityksestä, kun taas vihreät ja vasemmistoliitto vaativat omassa vastalauseessaan siviilipalvelusajan lyhentämistä 300 vuorokauteen. Kolmas vastalause käsitteli kertausvelvollisuuden luomista osaksi siviilipalvelusvelvollisuutta.

Lakiesitykseen kysyttiin kantaa myös puolustusvaliokunnalta, joka päätyi lausunnossaan vastustamaan hallituksen ja työ- ja tasa-arvovaliokunnan esitystä siviilipalveluksen lyhentämisestä kokonaisrasittavuuden ja maanpuolustuksellisten näkökohtien nojalla.⁸⁵ Valiokunnan sisällä johdonmukaisesti vihreät ja vasemmistoliitto esittivät vastalauseen ja vaativat siviilipalvelun lyhentämistä 300 vuorokauteen. Myös SDP:n edustajat jättivät oman eriävän mielipiteensä, jossa esitettiin valiokunnan pysymistä hallituksen esityksen takana sellaisenaan. Keskustelu eduskunnassa oli taas varsin väkevää ja puheenvuoroja pidettiin yhteensä 87. Edellisen eduskunnan käymään keskusteluun verrattuna nyt keskustelussa merkittävämmässä roolissa oli isänmaallisuus ja puolustuspoliittinen näkökulma siviilipalvelukseen.

Varsinaisessa äänestyksessä edustaja Karjulan (kesk) esittämä 1. vastalause valittiin vasemmistoliiton ja vihreiden esittämän 2. vastalauseen edelle valiokunnan mietintöä vastaan äänin 105–70. Vasemmiston ja vihreiden esitys sai kannatusta äänestyksessä myös sosialidemokraateilta, sillä yli puolet eduskuntaryhmän kansanedustajista kannatti

⁸³ Lipposen II hallituksen puolueet olivat SDP, kokoomus, vasemmistoliitto, vihreät ja RKP.

⁸⁴ Työ- ja tasa-arvovaliokunnan mietintö TyVM 12/2000 vp, Vastalause 1, 2, 3.

⁸⁵ Puolustusvaliokunnan lausunto PuVL 8/2000 vp.

siviilipalveluksen suurempaa lyhennystä⁸⁶. Toisella kierroksella porvaripuolueiden 1. vastalauseen mukainen esitys voitti valiokunnan mietinnön äänin 96–90 ja siviilipalveluksen lyhennys jäi pois siviilipalveluslain uudistuksesta.⁸⁷ Isointa hajontaa tapahtui keskustan edustajien keskuudessa, jossa yhdeksän kansanedustajaa äänesti porvaririntamaa vastaan. Myös RKP:n eduskuntaryhmä jakautui äänestyksessä kahtia.

Vuonna 2007 Vanhasen II⁸⁸ hallitus päätti säätää kokonaan uuden siviilipalveluslain korvaamaan vuoden 1991 siviilipalveluslaki. Hallituksen esityksessä todetaan, että:

*”Siviilipalvelusjärjestelmään sisältyvien monien rakenteellisten ongelmien vuoksi lain kokonaisuudistus on tarpeellinen. Kokonaisuudistuksen tarvetta on lisännyt osaltaan myös vireillä oleva asevelvollisuuslain kokonaisuudistus.”*⁸⁹

Keskeinen rakenteellinen ongelma, johon hallituksen esityksessä viitattiin, oli siviilipalveluksen pituuden rangaistuksenomaisuus. Vuonna 2004 Euroopan neuvoston Sosiaalisten oikeuksien komitea oli antanut päätöslauselman, jonka mukaan yli kaksinkertainen siviilipalvelusvelvollisuus suhteessa yleisimpään varusmiespalvelusaikaan ei ollut Euroopan sosiaalisen peruskirjan 1 § 2 artiklan mukainen. Suomessa asevelvollisuuden pituus oli 13 kuukautta ja yleisimmän varusmiespalvelusajan pituus 6 kuukautta, joten komitean suositus ei Suomen kohdalla toteutunut. Lisäksi vuonna 2006 Euroopan neuvoston ihmisoikeusasiainantoi seurantaraportin, jossa todettiin:

*”Both the UN Human Rights Committee and the European Committee of Social Rights have recently found that the length of civilian service in Finland was punitive and discriminatory. The Human Rights Committee has also expressed its concern that the preferential treatment accorded to Jehovah’s Witnesses in exempting them from military and civilian service has not been extended to other groups of conscientious objectors.”*⁹⁰

Toinen rakenteellinen ongelma silloisessa siviilipalveluslainsäädännössä oli sen voimassaolo vain rauhan aikana. Siviilipalvelusvelvolliset olivat siis poikkeusoloissa velvollisia palvelemaan varusmiesten tavoin aseellisessa palveluksessa. YK:n ihmisoikeuskomitea olikin aiheeseen liittyen 2.12.2004 antanut Suomelle lausunnon,

⁸⁶ 36 puolesta, 3 vastaan, 6 tyhjää, 7 poissa.

⁸⁷ PTK 156/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, Äänestys 20, 21.

⁸⁸ Vanhasen II hallituksen puolueet olivat keskusta, kokoomus, vihreät sekä RKP.

⁸⁹ Hallituksen esitys HE 140/2007 vp.

⁹⁰ Assessment of the progress made in implementing the recommendations of the Council of Europe Commissioner for Human Rights - FOLLOW-UP REPORT ON FINLAND (2001 – 2005).

jossa se pahoitteli, ettei Suomen valtio mahdollistanut aseistakieltäytymistä kuin rauhan aikana. Lausunnon toimenpide-ehdotuksissa todettiin myös, että varusmiespalvelukselle vaihtoehtoisen palveluksen pituus on Suomessa nykyisin syrjivä ja että sitä tulisi muuttaa.⁹¹ Myös useat järjestöt, mm. Amnesty International, olivat ottaneet kantaa Suomen rankaisevaan lainsäädäntöön aseistakieltäytyjiä kohtaan.

Vanhasen II hallituksen esityksessä uudeksi siviilipalveluslaiksi merkittävimmät uudistukset olivat siviilipalveluksen lyhentäminen kuukaudella 12 kuukauteen, siviilipalvelun laajentaminen koskemaan myös poikkeusoloja sekä siviilipalvelusta ja aseistakieltäytymistä koskevien rangaistuskäytäntöjen muuttaminen. Huomionarvoista on, että Vanhasen II hallituksen suurimmat puolueet, keskusta ja kokoomus, olivat vielä vuosina 1998 ja 2000 vastustaneet siviilipalvelusajan lyhentämistä.

Vuoden 2007 eduskuntakeskustelussa koko eduskunta oli käytännössä kääntynyt siviilipalveluksen lyhentämisen kannalle ja kysymys olikin lähinnä siitä, kuinka paljon palvelusaikaa tulaisiin lyhentämään. Kansanedustajat pääasiassa kiittelivät nyt tehtyä esitystä, mutta vasemmistoliitto sekä SDP olisivat halunneet lyhentää palvelusaikaa enemmän kuin esitetyllä yhdellä kuukaudella. Vasemmistossa aiheutti myös hieman tyytymättömyyttä vihreiden käyttäytyminen, sillä aikaisemmissa siviilipalvelua käsittelevissä lakiesityksissä vihreät olivat kannattaneet esitystä suurempaa palvelusajan lyhennystä. Vihreiden käyttäytymistä asiassa selittää hallitusvastuu sekä se, että asiassa esittelevänä ministerinä toimi puolueen silloinen puheenjohtaja, työministeri Tarja Cronberg.

Työ- ja tasa-arvovaliokunnan mietinnössä pääasialliset linjat pysyivät hallituksen esityksen mukaisina, mutta aikaisempien siviilipalveluslain uudistusten tapaan mietintöön liittyi kaksi vastalauseetta, tällä kertaa vasemmistoliiton ja sosialidemokraattien tahoilta⁹². Kummassakin vastalauseissa esitettiin siviilipalvelusajan lyhentämistä hallituksen esitystä enemmän, siviilipalveluksesta kieltäytyjien vankeusrangaistusten lieventämistä sekä poikkeusoloja varten suunnitellun vakaumuksentutkintalautakunnan tarpeen uudelleenarviointia. Vasemmistoliiton esityksessä siviilipalvelusaika ehdotettiin lyhennettäväksi 240 vuorokauteen, kun taas sosialidemokraattien ja kristillisdemokraatti Tarja Tallqvistin ehdotuksessa palvelusajan

⁹¹ CCRP/CO/82/FIN.

⁹² Työ- ja tasa-arvovaliokunnan mietintö TyVM 9/2007 vp.

pituudeksi olisi tullut 330 vuorokautta. Siviilipalveluksesta kieltäytyjien, eli totaalkieltäytyjien, rangaistukseksi kieltäytymisestä hallitus ja valiokunta esittivät ehdotonta vankeutta, jonka pituus oli puolet jäljellä olevasta palvelusajasta. Vastalauseissa tätä rangaistusta pidettiin kohtuuttoman kovana ja sosialidemokraatit esittivät vankeusajan laskemista yhteen kolmasosaan jäljellä olevasta palvelusajasta. Vasemmistoliiton esityksessä esitettiin myös vankeusajan laskemista yhteen kolmasosaan jäljellä olevasta palvelusajasta, mutta myös tuomion muuttamista ehdottomasta vankeudesta ehdonalaiseksi tuomioksi. Perustuslaki- ja puolustusasiainvaliokuntien lausunnoissa nyt esitettyä palvelusaikaa pidettiin sopivana, vaikkakin perustuslakivaliokunnan lausunnossa todettiin siviilipalvelusajan jäävän edelleen pidemmäksi kuin keskimääräinen varusmiespalvelusaika⁹³.

Hallituksen esitykseen siviilipalveluksen ulottamisesta koskemaan myös poikkeusoloja liittyi esitys vakaumuksentutkintalautakunnan perustamisesta tutkimaan poikkeusoloissa aseistakieltäytyjien vakaumuksia. Tutkintalautakunta oli ollut käytössä aikaisemmin rauhan aikana aseettomasti palvelusta suorittavien vakaumuksen selvittämiseksi aina ensimmäisen aseistakieltäytymislain synnystä vuodesta 1932 vuoteen 1985. Sosialidemokraattien vastalauseessa esitettiin kriittinen kanta lautakuntaa kohtaan, mutta oltiin valmiita hyväksymään se, jos lakiin tehtiin mahdollisuus valittaa lautakunnan päätöksestä. Vasemmistoliiton valiokuntaedustajat taas yksikantaan vastustivat koko lautakunnan perustamista, sillä heidän mukaansa lautakuntajärjestelmää oli kokeiltu huonolla menestyksellä ja ”[o]n syytä epäillä, että tutkinnan suorittaminen ei nytkään tule perustumaan objektiivisuuteen ja hakijoiden vakaumuksen tasapuoliseen arviointiin”⁹⁴.

Eduskunnan täysistunnossa käytettiin lakiesityksen tiimoilta 84 puheenvuoroa, joista suurin osa koski lähinnä siviilipalveluksen pituutta. Keskustelu oli edellisiin lakimuutoksiin nähden maltillisempi, sillä suunta oli lähes kaikille edustajille nyt sama, eli palvelun lyhentäminen oli edustajien yhteinen tavoite. Vasemmistoliiton muutosesitys hävisi ensimmäisellä kierroksella SDP:n esitykselle selvin äänin ja toisella kierroksella SDP:n esitys hävisi valiokunnan mietinnölle äänin 111–55. Vuoden 2007 äänestykset poikkesivat edeltävistä muutoksista siinä, että eduskuntaryhmät noudattivat edellisiä vuosia yhtenäisempää linjaa äänestyskäyttäytymisessään. Kuitenkin nyt

⁹³ Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 18/2007 vp; Puolustusvaliokunnan lausunto 4/2007 vp.

⁹⁴ Työ- ja tasa-arvovaliokunnan mietintö TyVM 9/2007 vp, Vastalause 1.

hyväksytyt laki sisälsi niitä muutoksia, joita 1990-luvun ja 2000-luvun alun oli ajettu vasemmiston ja vihreiden toimesta lainsäädäntöön.

3. Vuorokaudet vs. kokonaisrasittavuus – varusmiesten ja siviilipalvelusvelvollisten yhdenvertaisuus

”Ehkä olisikin syytä laskea palveluksessa tosiasiallisesti oltavia tunteja eikä nimellisiä palveluspäiviä. Tällöin vasta selviäisi, kuinka paljon itse asiassa siviilipalvelusta tulisi pidentää, jotta se edes pituudeltaan toteuttaisi yhdenvertaisuutta varusmiespalvelukseen verrattuna.”⁹⁵

”Tämä on tietenkin teoreettinen huomio, koska me näemme, että rasittavuuden laskeminen on tavattoman vaikeaa ja kansainvälisesti, arvoisa puhemies, ainoa yksiselitteinen mittari, jolla palvelusaikoja verrataan toisiinsa, on kokonaispalvelusaika.”⁹⁶

Ensimmäisessä teemassa on kysymys siviilipalveluksen ja varusmiespalveluksen yhdenvertaisuudesta, jota keskusteluissa käsitellään lähinnä arvioimalla eri asevelvollisuuden palvelusmuotojen yhteismitallisuutta. Yhdenvertaisuus on kaikista työssä käsitellyistä teemoista keskeisin ja hallitsee suurinta osaa kaikkien kolmen lakihankkeen keskusteluja.

Sekä Suomen perustuslaki että useat kansainväliset sopimukset, muun muassa YK:n ja Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukset edellyttivät (ks. kappale 2.2.), ettei siviili- ja varusmiespalvelun pituuksissa saa olla huomattavia eroja toisiinsa nähden eikä asepalvelulle vaihtoehtoinen palvelu saa olla luonteeltaan punitatiivinen eli rangaistuksenomainen. Perustuslain toisen luvun 6 § säädetään yhdenvertaisuudesta ja pykälässä todetaan, että ketään yksilöä ei saa asettaa eri asemaan muun muassa vakaumuksen tai mielipiteen takia⁹⁷.

⁹⁵ PTK 121/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, LK (16.) ed. O. Siimes (kok).

⁹⁶ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (35.) ed. Kiljunen (sd).

⁹⁷ Suomen Perustuslaki 2. luku, 6 §.

Eduskuntakeskustelussa kansanedustajien näkökulmat palveluiden yhdenvertaisuuden tarkastelulle jakautuivat kahtia, kokonaisrasittavuutta sekä palvelusvuorokausia korostaviin argumentteihin.

3.1. Kokonaisrasittavuus

Kokonaisrasittavuus on terminä moniulotteinen, sillä sen määrittäminen, mikä rasittavuuteen lasketaan ja mikä ei, on varsin subjektiivista. Kuten Jukka Kekkonen on selvityksessään todennut, on kokonaisrasittavuus ollut Suomessa perinteisesti keskeinen väline pohdittaessa eri palvelusmuotojen välistä yhdenvertaisuutta. Kekkonen mukaan kokonaisrasittavuutta tulee arvioida laaja-alaisesti, huomioiden sekä palvelusmuotojen ja -paikkojen erilaisuus että palveluksesta sen aikana ja sen jälkeen koituvat rasitukset.⁹⁸

Siviilipalveluslain uudistusta pohtineen työryhmän mietinnössä vuodelta 2006 kokonaisrasittavuutta pohdittiin palvelusaikojen yhdenvertaisuuden kannalta seuraavasti:

”Perustuslaissa ilmaistun yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti eri palvelusmuotojen tulee olla keskenään yhdenvertaiset kokonaisrasittavuudeltaan. Kokonaisrasittavuuden kannalta merkityksellisiä seikkoja ovat mm. palveluksen fyysinen ja psyykinen rasittavuus, palvelusajan pituus, työ- ja koulutusajan menetys, perheestä erottaminen, palvelukseen liittyvät asuinpaikan ja liikkumavapauden rajoitukset.”⁹⁹

Komitean määrittelemät kokonaisrasittavuuteen liittyvät seikat perustuivat pitkälti perustuslakivaliokunnan tekemään linjaukseen vuodelta 1985. Vaikka komitea mietinnössään esitti useita erilaisia tekijöitä, jotka palvelusmuotojen yhdenvertaisuutta käsiteltäessä tulisi huomioida, korostaa se kuitenkin palvelusajan pituutta keskeisimpänä tekijänä, joka vertailussa tulisi ottaa huomioon sekä yksilöllisten vaikutusten että kansainvälisten sopimusten näkökulmasta.¹⁰⁰

Eduskuntakeskustelussa esille nousseet keskeisimmät rasittavuuden mittarit löytyvätkin mietinnössä esitellystä listauksesta, mutta myös ase- ja siviilipalveluksen vaikutuksia

⁹⁸ Kekkonen 1999, 23.

⁹⁹ Siviilipalveluslakityöryhmä 2006, 44/158.

¹⁰⁰ Siviilipalveluslakityöryhmä 2006, 44/158.

velvollisen palvelun jälkeiseen elämään pohdittiin yhdenvertaisuuden ja rasittavuuden näkökulmasta.

Vuoden 1998 eduskuntakeskustelussa kokonaisrasittavuutta korostavia puheenvuoroja pidettiin runsaasti, erityisesti kokoomuksen kansanedustajien toimesta. Kokonaisrasittavuutta korostavien argumenttien sisältöä tiivistää hyvin kokoomuksen Ben Zyskowiczin puheenvuoro lakiesityksen 1. käsittelyssä.

”Kun tätä kokonaisrasittavuutta arvioidaan ja otetaan huomioon siviilipalveluksen ja varusmiespalveluksen erilainen luonne ja erilaiset mahdollisuudet käytännössä osallistua normaaliin arkielämään ja siviilielämään, on täysin perusteltua, että siviilipalvelus on ajallisesti pitempi kuin tavallinen varusmiespalvelus.”¹⁰¹

Kokonaisrasittavuus-argumentissa keskeisenä väitteenä oli, että palveluiden sisällöllisten erojen vuoksi todellista yhdenvertaisuutta ei voida mitata pelkästään palvelusvuorokausia laskemalla, vaan myös muut seikat tuli ottaa huomioon vertailua tehtäessä. Kokoomuksen ja keskustan kannattajat vetosivatkin tässä kysymyksessä perustuslakivaliokunnan vuoden 1985 tulkintaan, jossa valiokunta näki kokonaisrasittavuuden keskeisenä määrittäjänä pohdittaessa eri palvelusmuotojen yhdenvertaisuutta.

Aikaisemmin edellisenä vuonna asevelvollisuuslakia oli muutettu sillä perusteella, että palvelusaikojen pituuksien muutoksen vastapainoksi asepalveluksen sisältöä oli myös tehostettu koulutuksen ja maastopäivien lisäämisen osalta. Tätä argumenttia kokonaisrasittavuuden korostajat käyttivät perustelemaan sitä, ettei asepalveluksen keskimääräisen palvelusajan laskemisen tulisi vaikuttaa automaattisesti siviilipalveluksen pituuteen ja sen lyhentämiseen. Keskustan Sulo Aittoniemi esitti asian lakiesityksen 1. keskustelussa seuraavalla tavalla:

”Jos kohta on asevelvollisuus aika lyhentynyt, se on myöskin tiukentunut. Sen sijaan siviilipalvelusmiehillä ei ole sisältö muuttunut miksiäkään eikä ole mitään perusteita siihen, että heidän palvelusaikaansa lyhennettäisiin.”¹⁰²

Myös kokoomuksen leirissä vedottiin samaan argumenttiin. Edustaja Kari Kantalainen (kok) esitti asian seuraavasti:

”Näin ollen se käsitys, joka asiantuntijakuulemisessa syntyi, lähtee siitä, että siviilipalvelusajan lyhentämiselle ei ole erityisiä perusteita olemassa. Voidaan

¹⁰¹ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (66.) ed. Zyskowicz (kok).

¹⁰² PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (16.) ed. Aittoniemi (kesk).

todeta, että palvelusaikauudistuksen myötä entistä intensiivisemmäksi muuttuneessa varusmiespalveluksessa kokonaisrasittavuus on aivan toista luokkaa kuin siviilipalveluksessa.”¹⁰³

Outi Siimes (kok) toi keskusteluun myös laskelmat siitä, kuinka pitkä asevelvollisuus aika on kahdeksan tunnin työpäivissä mitattuna uuden asevelvollisuuslain myötä. Laskelmissa varusmiespalvelus oli pidempi kuin 13 kuukauden siviilipalvelus, mutta Siimes käytti laskuissaan vain pisintä, eli 12 kuukauden varusmiespalvelusaikaa, ja perusti laskunsa lähinnä omiin arvioihinsa, joissa korostui kuntoisuuslomien, maastoharjoituspäivien ja viikonloppuvapaiden varsin subjektiivinen tulkinta asepalveluksen hyväksi.¹⁰⁴

Vaikka keskustan kansanedustajien puheenvuorot olivat pääasiassa kokonaisrasittavuutta korostavia kokoomuksen edustajien tapaan, seasta löytyi myös puheenvuoroja, joissa kokonaisrasittavuutta pidettiin huonona tai ongelmallisena yhdenvertaisuuden mittarina.¹⁰⁵ Armas Komi (kesk) perusteli tätä näkemystä seuraavasti:

”Se on tullut täällä jo moneen kertaan esillekin, että kummakin palvelumuodon sisällä on niin poikkeavia palveluspaikkoja ja -tapoja, että niiden vertailu on aika mahdotonta.”¹⁰⁶

Erityisesti palvelumuotojen fyysiset ja henkiset rasittavuuserot olivat osalle keskustan kansanedustajista liian epämääräisiä yhdenvertaisuuden arvioinnin välineiksi, joten tukea omille argumenteille haettiin usein mm. palvelustuntien määrän vertailusta.

Kokonaisrasittavuutta toissijaisena mittarina pitävien kansanedustajien mielestä rasittavuuden mittaaminen on liian haastavaa ja epämääräistä, sillä sekä asepalvelus että siviilipalvelus ovat myös sisäisesti hyvin erilaisia riippuen siitä, missä palveluaan suorittaa. Tarja Filatov (sd) otti esille juuri tämän eri palvelumuotoihin liittyvän problematiikan:

”On varmasti totta, että joku siviilipalvelusmiehistä pääsee helpommalla kuin joku varusmiehistä. Mutta yhtä hyvin vertailu voi tuottaa päinvastaisen tuloksen riippuen siitä, missä ja miten henkilö palvelustaan suorittaa.”¹⁰⁷

¹⁰³ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (22.) ed. Kantalainen (kok).

¹⁰⁴ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (39.) ed. O. Siimes (kok).

¹⁰⁵ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (28.) ed. Karjula (kesk), (17) ed. Takkula (kesk).

¹⁰⁶ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (40.) ed. Komi (kesk).

¹⁰⁷ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (24.) ed. Filatov (sd).

Käytännössä kaikissa kolmessa vasemmisto-vihreän blokin puolueissa keskeinen kritiikki rasittavuusargumenttia kohtaa oli edellä mainittu arvioitavuuden mahdottomuus.

Vasemmisto-vihreän blokin puolelta otettiin rasittavuudesta puhuttaessa myös esille siviilipalvelusmiesten kokema rasittavuus palveluksen jälkeen.

”Suomalaisessa yhteiskunnassa edelleen siviilipalvelusmiehiä jossain määrin katsotaan otsat kurtussa, arvioidaan, että he ovat ikään kuin laistamassa sellaista kansalaisvelvoitetta, joka kuuluu kaikille miehille. Tässä suhteessa tämä sosiaalinen rasittavuus näkyy muun muassa työpaikkojen saannissa.”¹⁰⁸

Esimerkiksi Kimmo Kiljusen (sd) ja Satu Hassin (vihr) puheenvuoroissa nostettiin esille siviilipalveluksen suorittaneiden kokema syrjintä työelämässä.¹⁰⁹

Vuoden 2000 siviilipalveluslain käsittelyssä kokonaisrasittavuus yhdenvertaisuuden mittarina säilytti edelleen asemansa keskeisenä argumenttina siviilipalveluksen lyhentämistä vastustavien kansanedustajien puheenvuoroissa. Kokoomuksen ja keskustan kansanedustajat, jotka pyrkivät kaatamaan hallituksen esityksen siviilipalveluksen lyhentämiseksi, käyttivät varsin samanlaisia puheenvuoroja aiheesta kuin kaksi vuotta aikaisemmin.

”13 kuukauden palvelusajallakin siviilipalveluksen rasittavuus on varusmiespalvelusta vähäisempi. Siviilipalveluksessa oleva henkilö tekee korkeintaan 40-tuntista työviikkoa ja useimmiten asuu omassa kodissaan palvelusaikanaan, joten mielestäni vetoaminen Amnestyyn palvelusajan rangaistuksenomaisesta pituudesta on täysin asiatonta.”¹¹⁰

Puheenvuoroissa vedottiin myös edelleen perustuslakivaliokunnan aikaisempaan tulkintaan, jossa kokonaisrasittavuus oli otettu keskeiseksi mittariksi palvelusmuotojen välisen vertailun tekoon. Myös laskelmia palvelusten pituuksista tuotiin taas keskusteluun, sillä sekä Kyösti Karjula (kesk) että Olli Nepponen (kok) esittivät siviilipalvelusvelvollisten varsinaisten palveluspäivien määräksi 178 työpäivää, kun taas asevelvollisille 255 työpäivää. Siviilipalvelusvelvollisten työpäivien määrän arvioinnissa Karjula ja Nepponen käyttivät puolustushallinnon laskelmia, kun taas

¹⁰⁸ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (35.) ed. Kiljunen (sd).

¹⁰⁹ PTK 121/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (9.) ed. Hassi (vihr).

¹¹⁰ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (8.) ed. Hemmilä (kok).

siviilipalveluksesta vastaavan työministeriön laskelmien mukaan siviilipalvelusvelvollisen työvuorokausien määrä palveluksen aikana on 263. Puolustushallinnon raportissa oletettiin muun muassa, että siviilipalvelusvelvolliset saavat automaattisesti käyttöönsä kaikki 30 päivää kuntoutuslomaa, joka oli todellisuudessa täysin velvollisen työnantajan harkintavallassa oleva asia.¹¹¹

Leena Harkimo (kok) esitteli omassa puheenvuorossaan siviilipalveluksen ja asepalveluksen rasittavuuden eroja. Asepalveluksessa keskeiseksi puoliksi Harkimo nosti fyysisen ja psyykkisen rasittavuuden, liikkumisvapauden rajoittamisen sekä velvollisen irrottamisen totaalisesti totutusta ympäristöstään. Siviilipalvelus taas oli hänen mukaansa luonteeltaan toisenlainen.

”Siviilipalvelus on varsin vapaata ja normaalia ja totuttujen työaikojen puitteissa tehtävää työtä. Lisäksi työstä saa usein arvokasta työkokemusta omalta alaltaan. Tätä ei varusmiespalvelus useinkaan tarjoa. Monesti siviilipalveluspaikka löytyy nuoren kotipaikkakunnalta. Varusmiespalvelukseen verrattuna siviilipalvelusmiehillä onkin enemmän vapaa-aikaa.”¹¹²

Kokonaisrasittavuutta huonona mittarina pitäneiden puolueiden ja kansanedustajien perustelut noudattivat pitkälti myös kahden vuoden takaisen keskustelun jalanjälkiä. Lähetekeskustelun avauspuheenvuorossa Anni Sinnemäki (vihr) toi esille eri palvelusmuotojen rasittavuuden hankalan mitattavuuden ja käytti esimerkkinä henkisesti raskaissa tehtävissä toimivia siviilipalvelusvelvollisia, jotka työskentelevät esimerkiksi mielisairaaloissa ja vastaanottokeskuksissa¹¹³. Myös Jaakko Laakso (vas) tarttui puheenvuorossaan rasittavuuden hankalaan mitattavuuteen yksittäisten palveluskokemusten erojen vuoksi. Laakso myönsi puheenvuorossaan, että siviilipalvelus ei rasittavuudeltaan varmasti ole yhtä suuri kuin raskaimmat asepalveluksen muodot, mutta samalla myös kiisti keskustelussa esitetyn väitteet, että valtaosa siviilipalvelusmiehistä voisi esimerkiksi opiskella palveluksensa yhteydessä.¹¹⁴ Useat porvaripuolueiden edustajat olivat esittäneet juuri opiskelumahdollisuutta yhtenä keskeisenä etuna siviilipalvelusvelvollisille.

Vasemmistoliiton kansanedustajat hyökkäsivät myös Karjulan ja Nepposen esittämiä argumentteja vastaan. Anne Huotari (vas) kiinnitti puheenvuorossaan erityisesti

¹¹¹ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (3.) ed. Karjula (kesk), (1.) ed. Nepponen (kok).

¹¹² PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (16.) ed. Harkimo (kok).

¹¹³ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (1.) ed. Sinnemäki (vihr).

¹¹⁴ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (27.) ed. Laakso (vas).

huomiota puolustushallinnon tapaan laskea kertausharjoitukset automaattisesti osaksi asepalveluksen kokonaisrasittavuutta.

”Kuitenkin jokainen meistä tietää, että kertausharjoituksia ei läheskään kaikille asevelvollisuuden suorittaneille tule, eli tämä on täysin teoreettinen laskelma, joka meille työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnassa esitettiin.”¹¹⁵

Huotari tarttui myös vuoden 1998 keskustelussa esiin nousseeseen ongelmaan siviilipalvelusmiesten kohtaamasta kielteisestä suhtautumisesta palvelun jälkeen esimerkiksi työelämässä. Olli Nepponen (kok) kommentoi Huotarin huomautusta siviilipalvelusvelvollisten palveluksen jälkeisistä kokemuksista seuraavasti.

”Kun te totesitte, että ei niitä rasituksia lasketa, joita he kohtaavat esimerkiksi jossakin vaiheessa, kun hakevat työtä, silloin juuri vakaumus punnitaan.”¹¹⁶

Nepponen rajasi puheenvuorollaan sitä aluetta, mikä tuli lukea osaksi kokonaisrasittavuuden arviointia ja katsoi siviilipalvelusvelvollisen valinnallaan itselleen aiheuttamat jälkiseuraamukset kokonaisrasittavuuteen kuulumattomiksi ja ennemminkin siviilipalvelusvelvollisen vakaumuksellisen valinnan aiheuttamaksi hyväksytyksi haitaksi.

Kokonaan uuteen siviilipalveluslakiin pyrkineen vuoden 2007 lakiesityksen käsittelyssä kokonaisrasittavuus säilytti merkittävän roolinsa keskustelun osana, vaikka puolueiden kannat olivat sen suhteen muuttuneet. Merkittävin muutos oli tapahtunut porvaripuolueissa, joissa kokonaisrasittavuus nähtiin edelleen keskeisenä elementtinä yhdenvertaisuutta arvioitaessa, mutta sen suhde sopivaksi katsottavaan palvelusaikaan oli muuttunut.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan puheenjohtaja Arto Satonen (kok) totesi 1. käsittelyn avauspuheenvuorossaan erilaisten kokonaisrasittavuuteen huomioitavien seikkojen luetteloinnin jälkeen, että:

”Näiden arvioiden perusteella voidaan tulla siihen tulokseen, että nyt säädettävä 12 kuukauden siviilipalvelusaika on ajallisesti kohdallaan.”¹¹⁷

Edustaja Satonen siis toi puheenvuorossaan esille puolueensa muuttuneen kannan ase- ja siviilipalveluksen välisen kokonaisrasittavuuseron muuttuneesta tilasta. Ben

¹¹⁵ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (7.) ed. Huotari (vas).

¹¹⁶ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (8.) ed. Nepponen (kok).

¹¹⁷ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (1.) ed. Satonen (kok).

Zyskowicz (kok), joka kuului puolueen kriittiseen siipeen siviilipalvelusajan lyhentämisen suhteen ja oli vastustanut siviilipalvelusajan lyhennystä aikaisemmin erityisesti kokonaisrasittavuuden perusteella, totesi nyt, että:

”Ne [ihmisoikeusjärjestöt] eivät ole nähneet sitä, että kun tässä kokonaisrasittavuutta on arvioitu siviilipalveluksen ja varusmiespalveluksen välillä, niin tämä siviilipalveluksen tähänastinen pituus on ollut aika lailla sopiva. En ole henkilökohtaisesti kovin vakuuttunut siitä, että sen lyhentäminen tämän esityksen mukaisesti on kovin järkevää.”¹¹⁸

Vaikka Zyskowicz puheenvuorossa arvosteli hallituksen esitystä, totesi hän puheenvuoronsa loppuun kannattavansa hallituksen yhteistä esitystä. Satosen ja Zyskowiczin puheenvuorot kuvaavat hyvin kokoomuksen linjanmuutosta, jossa 12 kuukauden siviilipalvelusaika oli nyt muuttunut sopivaksi myös kokonaisrasittavuusnäkökulmasta katsottuna. Kriittisiä näkökulmia linjaan tuli kuitenkin mm. Eero Akaan-Penttilältä (kok), joka puheenvuorossaan luki pitkän otteen pääesikunnan lausunnosta, jossa tehtiin erottelua ase- ja siviilipalveluksen välisestä rasittavuuserosta ja korostettiin 12 kuukauden palveluksen olevan ehdoton minimi siviilipalveluksen pituudeksi.

Keskustan kansanedustajien puheenvuoroissa kokonaisrasittavuusargumentti katosivat vuoden 2007 eduskuntakeskustelussa lähes täysin. Pääministeripuolueen Juha Korkeaajan (kesk) sekä Hannu Hoskosen (kesk) puheenvuorot ovat niitä harvoja, jossa asiaan otettiin kantaa. Korkeaaja korosti puheenvuorossaan siviilipalvelusvelvollisten parempaa mahdollisuutta opiskella palveluksen aikana ja Hoskonen totesi nyt 12 kuukauteen ehdotetun siviilipalveluksen olevan rasittavuuden näkökulmasta yhdenvertainen varusmiespalveluksen kanssa.¹¹⁹

Vihreät, joiden puheenjohtaja Tarja Cronberg oli lakiesityksestä vastaava ministeri, eivät myöskään tarttuneet kokonaisrasittavuuteen liittyviin teemoihin. Pekka Haaviston (vihr) ja Erkki Pulliainen (vihr) puheenvuoroissa kokonaisrasittavuutta sivuttiin vain ohimennen, kun he kiittelivät hallituksen esitystä siviilipalveluksen lyhentämisen vaikutuksista opintoihin siirtymisen helpottumisen näkökulmasta.¹²⁰

Sekä vasemmistoliitto että SDP, jotka vaativat suurempaa muutosta siviilipalvelusaikaan ja ottivat osaa keskusteluun kokonaisrasittavuudesta lähinnä Jukka

¹¹⁸ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (11.) ed. Zyskowicz (kok).

¹¹⁹ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (66.) ed. Hoskonen (kesk), (39.) ed. Korkeaaja (kesk).

¹²⁰ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (25.) ed. Haavisto (vihr), (38.) ed. Pulliainen (vihr).

Gustafssonin (sd) ja Paavo Arhinmäen (vas) puheenvuoroilla. Sekä Gustafsson että Arhinmäki kritisoivat väitettä, että kokonaisrasittavuus olisi nykyisin relevantti mittari arvioimaan palveluspituuksien yhdenvertaisuutta. Ongelmana heidän mukaansa olivat sekä eri palvelumuotojen väliset että sisäiset erot rasittavuuden näkökulmasta¹²¹.

”On hyvin erilaisia siviilipalveluspaikkoja. On hyvin erilaista esimerkiksi olla kirjastossa kokonaisrasittavuuden kannalta kuin vaikkapa liikuntavammaisten koulussa tai kehitysvammalaitoksessa hoitamassa. Ei näitä voi verrata. Tämä kokonaisrasittavuus on tämmöinen täydellinen mutuasiasa. Väitän, että toiset siviilipalvelustehtävät ovat varmasti kevyempiä kuin toiset asepalvelustehtävät ja päinvastoin. On myös paljon rasittavampaa siviilipalvelusta kuin asepalvelusta.”¹²²

3.2. Vuorokaudet

Siviilipalveluksen keston lyhentämistä kannattaneiden kansanedustajien ja puolueiden keskeinen argumentti palvelusajan lyhentämisen ja yhdenvertaisuuden puolesta oli erityisesti varusmiespalvelun ja siviilipalvelun pituuksien välinen ero vuorokausissa. Huomiota kaikissa keskusteluissa kiinnitettiin erityisesti siviilipalveluksen suhteessa pidempään aikaan sekä lyhimpään että keskimääräiseen asepalveluksen pituuteen ja näitä eroja kritisoitiin erityisesti kansainvälisten organisaatioiden ja järjestöjen antamien lausuntojen pohjalta. Kansainvälisten sopimusten ja toimijoiden, kuten YK:n ihmisoikeuskomitean ja Euroopan neuvoston ihmisoikeusasiainneuvoston, linjauksissa keskeinen yhdenvertaisuuden mittari oli palveluksen ajallinen kesto. Rangaistuksenomaista vaihtoehtoista palvelusta asepalvelulle kuvattiin usein juuri ajallisten erojen kautta, eikä järjestöjen lausunnoissa nostettu esille muita rasittavuustekijöitä yhdenvertaisuuden mittarina.

SDP:n linja vuorokausien merkityksestä yhdenvertaisuuden määrittelyssä vuoden 1998 eduskuntakeskustelussa käy hyvin esille Tuula Haataisen (sd) puheenvuorosta:

”Kun yhdenvertaisuusperiaate on otettu tässä näinkin tarkasteluun, tämän mukaisesti olisi pitänyt nostaa esille myös siviilipalveluajan kesto. Uusi asevelvollisuuslaki lyhensi keskimääräistä palvelusaikaa kuukaudella. Näin

¹²¹ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (15.) ed. Gustafsson (sd).

¹²² PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (23.) ed. Arhinmäki (vas).

ollen yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti myös siviilipalvelusaikaa pitää lyhentää kuukaudella.”¹²³

Myös vasemmistoliiton ja vihreiden kannat olivat käytännössä samanlaiset kuin SDP:n kanta, eli asevelvollisuusajan lyhennys edellytti myös siviilipalvelusajan lyhentämistä. Vasemmistoliiton kansanedustaja Kari Uotila (vas) esitteli puolueensa linjaa asevelvollisuuslain muutoksen aiheuttamasta paineesta siviilipalveluksen pituuden uudelleenarviointiin:

”Kun keskimääräinen varusmiespalvelusaika lyhenee 9,5 kuukaudesta 8,5 kuukauteen, on aivan selvää ja tarpeellista, että myös siviilipalvelusaikaa lyhennettäisiin, jotta ero keskimääräiseen asepalvelusaikaan ei kasvaisi. Tämä on tärkeää kansalaisten yhdenvertaisuuden edistämisen näkökulmasta.”¹²⁴

Myös Satu Hassi (vihr), Janina Andersson (vihr) ja Matti Huutola (vas) ottivat kaikki esille saman perustelun ja vaativat asevelvollisuuslain muutoksen kumuloituvan myös siviilipalveluslakiin samanpituisena palvelusajan lyhennyksenä.¹²⁵ Pääasiallinen vertailukohta, johon vasemmisto-vihreän blokin kansanedustajat halusivat verrata siviilipalveluksen pituutta, oli asepalveluksen keskimääräinen pituus.

Porvaripuolueiden näkökulmasta palvelusaikojen vertailussa keskeiseksi olisi pitänyt nostaa asepalveluksen keskimääräisen pituuden sijaan pisin palvelusaika, joka vuoden 1998 uudistuksessa oli noussut 11 kuukaudesta 12 kuukauteen.

”Astuessaan varusmiespalvelukseen mies ei tiedä, mikä hänen palvelusaikansa on. Hän voi joutua palvelemaan 12 kuukautta. Ei ole mitään muuta oikeaa vertailukohtaa silloin kuin 12 kuukautta, - - ”¹²⁶

Kuten keskustan Hannu Kemppainen puheenvuorossaan esitti, nähtiin porvaripuolueissa 12 kuukauden pisin asevelvollisuus aika kaikkien asevelvollisten lähtökohtaiseksi palvelusajaksi ja lyhyemmät palvelusajat vain myöhemmin syntyviksi poikkeuksiksi. Kokoomuksen Outi Siimes oli valmis menemään siviilipalveluksen suhteen toiseen suuntaan, nyt kun asepalvelusaika oli pidentynyt.

”Kun uuden varusmiespalvelusjärjestelmän pisimmät palvelusajat pitenivät kuukaudella, tulisi siviilipalvelusta pidentää vähintään samassa suhteessa.”¹²⁷

¹²³ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (69.) ed. Haatainen (sd).

¹²⁴ PTK 121/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, LK (12.) ed. Uotila (vas).

¹²⁵ PTK 121/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, LK (18.) ed. Hassi (vihr); PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (44.) ed. Andersson (vihr), (41.) ed. Huutola (vas).

¹²⁶ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (61.) ed. Kemppainen (kesk).

¹²⁷ PTK 121/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, LK (16.) ed. O. Siimes (kok).

Siimes vetosi jatkoperusteluissaan juuri varusmiespalveluksen rasittavampaan luonteeseen, jonka kävin läpi edellisessä alaluvussa. Useiden kokoomuksen ja keskustan kansanedustajien puheenvuoroissa asepalvelusajan pidennys oli keskeinen vastaväite vaatimuksille siviilipalvelusajan lyhentämiseksi¹²⁸.

Vastapuolella väitteisiin asepalvelusaikojen pidentymisestä suhtauduttiin kriittisesti. SDP:n Kimmo Kiljunen ei omassa puheenvuorossaan ymmärtänyt logiikkaa, jolla vuoden 1997 asevelvollisuuslain muutoksella asepalvelusaika olisi pidentynyt.

“Häkellyin aavistuksen verran ed. Lekmanin (kok.) puheenvuorosta, kun hän sanoi seuraavalla tavalla: ”Tosiasiasa varusmies aika on pidentynyt.” Minä häkellyin tähän näin, koska ne luvut, jotka me olemme saaneet nyt, jotka kertovat keskimääräisestä palvelusajasta, osoittavat sen, että se lyhenee. Se on aivan totta, että eräillä palvelusaika pitenee 12 kuukauteen, mutta keskimäärin ottaen se lyhenee, ja se on tosiasia.”¹²⁹

Vasemmisto-vihreän blokin näkökulmasta porvaripuolueiden perustelut eivät olleet reaalisesti kestäviä, sillä 12 kuukauden asepalvelusaika ei vastannut varusmiesten todellista palvelusaikaa, jolloin sen käyttö argumenttina tuli kyseenalaistaa. Kari Uotila (vas) kyseenalaisti myös pisimmän asepalvelusajan sopivuuden vertailun tekemisen välineeksi sillä perusteella, että hänen mukaansa yleisesti varusmiespalvelusta suorittamaan lähtevien nuorten mielessä kuusi kuukautta oli se tavoitteellinen palvelusaika, ja vain motivoituneimmilla nuorilla 12 kuukauden palvelus oli toivottu palvelusaika¹³⁰.

Vuoden 2000 eduskuntakeskustelussa kiista palvelusmuotojen pituuden yhdenvertaisuudesta käytiin pitkälti Amnesty Internationalin esittämän linjan ympärillä. Ihmisoikeusjärjestön mukaan asepalvelukselle vaihtoehtoinen palvelu ei saanut olla yli 1,5-kertainen verrattuna asepalvelukseen. Amnestyn mukaan vertailu siviilipalvelukseen tuli suorittaa yleisimmän asepalvelusajan mukaan.

Lähetekeskustelun avauspuheenvuorossa Anni Sinnemäki (vihr) tulkitsi Amnestyn linjaa asiassa siten, että Suomen tapauksessa peruspalvelusaika oli 6 kuukautta, jolloin

¹²⁸ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (22.) ed. Kantalainen (kok), (40.) ed. Komi (kesk), (29.) ed. Korteniemi (kesk), (42.) ed. Lekman (kok).

¹²⁹ PTK 162/1998 koskien HE 152/1998 vp, 1.K (35.) ed. Kiljunen (sd).

¹³⁰ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (43.) ed. Uotila (vas).

sopiva siviilipalvelusaika olisi luonnollisesti 9 tai 10 kuukautta¹³¹. Kokoomuksen kansanedustajien suunnalta Sinnemäen tulkinta nähtiin virheellisenä, sillä kuuden kuukauden palvelusta parempana vertailukohtana nähtiin asepalvelusaikojen keskiarvo, eli 8,5 kuukautta. Keskiarvo oli siinä mielessä siviilipalveluksen lyhentämistä vastustavien kannalta hyvä valinta, sillä 8,5 kuukauden keskiarvo, joka kerrottiin 1,5, tuotti palvelusajaksi 12,75, joka käytännössä vastasi jo olemassa olevaa siviilipalvelusaikaa.¹³² Vasemmistoliiton Jaakko Laakso perusteli Amnestyn tarkoittavan linjassaan 6 kuukauden asepalvelusta vertailukohdaksi siviilipalvelukselle sillä perusteella, että Amnesty piti nykyistä siviilipalveluksen kestoa rangaistuksenomaisena verrattuna asepalveluksen pituuteen¹³³.

Siviilipalveluksen lyhennystä vaativien edustajien ja puolueiden, erityisesti vihreiden ja vasemmistoliiton, vaatimukset ja retoriikka kovenivat verrattuna parin vuoden takaiseen lakikäsittelyyn. Näkökulman muutosta kuvaa hyvin jo mainitsemani Anni Sinnemäen (vihr) avauspuheenvuoro, jossa yhdenvertaisuusongelmaan otettiin varsin jyrkkä kanta.

*”Hallituksen ehdottama siviilipalvelusajan lyhennys on liian vähän. On vaikea löytää perusteita sille, miksi siviilipalveluksen pitäisi olla pitempi kuin varusmiespalvelus. Palveluksen kokonaiskesto määrittää ajan, jonka sitä suorittava on poissa työstään, opiskelustaan tai muusta normaalielämästään, ja on näin ollen tärkein mittari palvelustyyppellä vertailtaessa.”*¹³⁴

SDP:n edustajien puheenvuoroissa eri palvelusmuotojen väliset pituuserot olivat yhdenvertaisuuden kannalta ongelma. Erityisesti korostettiin pidemmän siviilipalveluksen vaikutuksia siihen, kuinka ison osan elämänsä ajan velvollinen joutuu käyttämään palveluksen suorittamiseen. Kimmo Kiljunen ja Antero Kekkonen ottivat erityisesti kantaa tämän näkökulman puolesta ja korostivat siviilipalveluksen pituuden aiheuttamia ongelmia työelämän ja opintojen kannalta.

*”Palveluksen kokonaiskestoajalla on merkitystä vertailtaessa palvelusaikojen rasittavuutta. Palvelusajan pituus ratkaisee sen, kuinka kauan asianomainen henkilö on poissa työelämästä, ansiomahdollisuuksista, opiskelusta ja miksei myös normaalista perhe-elämästä.”*¹³⁵

¹³¹ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (1.) ed. Sinnemäki (vihr).

¹³² PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (2.) ed. Lehtimäki (kok), (23.) ed. Akaan-Penttilä (kok).

¹³³ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (27.) ed. Laakso (vas).

¹³⁴ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (1.) ed. Sinnemäki (vihr).

¹³⁵ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (20.) ed. Kekkonen (sd).

Myös vihreiden Merikukka Forsius piti puheenvuoron, jossa hän painotti erityisesti siviilipalveluksen pituuden vaikutusta opintoihin hakeutumiseen ja niiden etenemiseen¹³⁶.

Keskustapuolueessa kahden vuoden takainen näkemys siitä, että eri palvelusmuotoja tulisi vertailla edelleen pisimmän varusmiespalvelusajan eli 12 kuukauden mukaan, eli edelleen vahvana myös vuoden 2000 keskustelussa. Keskustan Kyösti Karjula tiivisti väitteen seuraavasti:

”Tähän liittyen on mielestäni olennaista muistaa myös se, että varusmiespalvelusajan uudistuksen myötä voidaan peruslähtökohdaksi hyväksyä se, että normaali varusmiespalvelusaika lähtee 12 kuukaudesta. Tämän 12 kuukauden asepalvelun suorittaa noin kolmasosa jokaisesta ikäluokasta ja tietty osa 9 kuukautta nykyisen käytännön mukaan ja tietty osa 6 kuukauden palvelusajan.”¹³⁷

Karjulan puheenvuorossa korostettiin erityisesti 12 kuukauden palveluksen merkitystä sillä perusteella, että kolmasosa varusmiehistä palvelee tämän pisimmän ajan. Kuitenkaan muiden palveluspituuksien suorittajien määriä Karjula ei puheenvuorossaan esittele. Siviilipalvelusajan lyhentämisen vastustajien keskeinen argumentti yhdenvertaisuusnäkökulmasta rakentui edelleen palvelusajan rasittavuuden ja tuntimäärän varaan.

Vuoden 2007 keskustelu oli poikkeava edeltävistä keskusteluista, sillä kaikki puolueet allekirjoittivat vaatimuksen siviilipalveluksen lyhentämiseksi. Palvelusaikojen vuorokausien määrät eivät enää nousseet niin merkittävään rooliin kuin aikaisemmissa keskusteluissa, vaan debatti pyöri enemmän muissa teemoissa, joita käsittelemme myöhemmissä luvuissa.

Vasemmistoliiton kansanedustajat, jotka vaativat radikaaleinta eli viiden kuukauden lyhennystä siviilipalvelusaikaan, pitivät vuoden 2000 keskustelun tapaan 6 kuukauden asepalvelusaikaa luonnollisena vertailukohtana siviilipalvelun pituutta mietittäessä. Paavo Arhinmäki (vas), joka vasemmistoliiton eduskuntaryhmästä käytti keskeisimmät puheenvuorot asiasta, korosti erityisesti velvollisen poissaoloaikaa normaalielämästä

¹³⁶ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (17.) ed. Forsius (vihr).

¹³⁷ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (3.) ed. Karjula (kesk).

keskeisenä ongelmana siviilipalveluksen pituudessa. Pentti Tiusanen (vas) tarkensi vielä puolueen kantaa siten, että puolueen esityksessään keskimääräinen asepalvelus ja siviilipalvelus olisivat vuorokausissa mitattuna yhtä pitkiä, jolloin yhdenvertaisuusongelma olisi ratkaistu kokonaisuudessaan¹³⁸.

SDP, joka esitti myös hallituksen esityksestä poiketen siviilipalveluksen lyhentämistä, tällä kertaa 11 kuukauteen, ei perustellut lyhyempää aikaa yhdenvertaisuuden nimissä, vaan moraalisin ja ihmisoikeudellisin perustein, joita käyn läpi myöhemmissä luvuissa. SDP:ssä tapahtui tämän keskustelun aikana myös sisäistä hajontaa, sillä osa puolueen edustajista kannatti hallituksen esitystä eikä nähnyt tarvetta lyhentää siviilipalvelusta hallituksen esittämää kuukautta enempää.

Vihreät, jotka kannattivat puheenjohtajansa, työministeri Tarja Cronbergin esittelemää hallituksen esitystä, olivat sisällöllisesti pettyneitä nyt tehtyyn esitykseen palveluspituuden niukasta lyhennyksestä. Johanna Sumuvuoren (vihr) puheenvuoro tiivistää puolueen kannan seuraavasti:

*”Seuraava tulevaisuudenaskel voisi olla siviilipalveluksen lyhentäminen vaikkapa 10 kuukauteen, mikä asettaisi sen palvelusmuotona edes hieman tasa-arvoisempaan asemaan suhteessa varusmiespalvelukseen. Tällä hetkellä keskimääräisen varusmiespalveluksen kesto on noin 8 kuukautta, kuten ed. Paavo Arhinmäki täällä totesi. Se on myös totta, että vihreät ovat sitä ajaneet, ja kuten täällä jokainen varmasti ymmärtää, tämä 12 kuukauteen lyhentäminen on kompromissi, jonka hallitus on neuvotellut.”*¹³⁹

Sumuvuoren lisäksi myös Outi Alanko-Kahiluoto (vihr) vaati siviilipalveluksen lyhentämistä myös jatkossa, vedoten erityisesti palvelusaikojen eriarvoiseen asemaan myös lakimuutoksen jälkeen.¹⁴⁰

Porvaripuolueiden puheenvuoroissa ei yhdenvertaisuuskysymykseen palvelusaikojen vuorokausia vertailemalla juuri otettu kantaa vuonna 2007, vaan puheenvuoroissa keskityttiin perustelemaan valittua linjaa palveluiden pituudeksi joko kokonaisrasittavuusnäkökulmasta tai muilla teemoilla, joita käsittelemän myöhemmin tässä työssä. Kokoomuksen ja keskustan edustajien kantoja kuvaakin tästä aiheesta hyvin

¹³⁸ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (23.) ed. Arhinmäki (vas), (31) ed. Tiusanen (vas).

¹³⁹ PTK 73/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, LK (2.) ed. Sumuvuori (vihr).

¹⁴⁰ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (33.) ed. Alanko-Kahiluoto (vihr).

Sanna Perkiön (kok) puheenvuoro liittyen palvelusten välisen tasa-arvo-ongelman korjautumiseen.

”Siviilipalveluslain uudistaminen on tervetullut. Lainsäädäntömme ei ole kaikin osin ollut kansainvälisten suositusten mukainen. Lakiesityksellä on korjattu siviilipalvelusta eriarvoistanut asepalvelusta pidempi palvelusaika. Tasa-arvonäkökulma on siis toteutunut.”¹⁴¹

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusongelma siviilipalvelusvelvollisten ja varusmiesten välillä nähtiin ratkaistuksi tämän lakimuutoksen myötä.

3.3. Puolueiden keskeiset linjat palvelusmuotojen yhdenvertaisuudesta

Yhdenvertaisuudessa, kuten muissakin tässä työssä käsiteltävissä teemoissa, puolueet voidaan jakaa selkeästi kahteen ryhmään. Jaottelu rakentuu pitkälti vasemmistovihreiden puolueiden ja porvaripuolueiden välille, sillä äänessä olleet kansanedustajat noudattavat varsin pitkälle oman eduskuntaryhmänsä yleistä kantaa puheiden sisältöjen suhteen.

Vasemmistovihreän blokin puolueisiin kuuluivat luonnollisesti vasemmistoliitto, vihreät sekä SDP, joiden kaikkien keskeinen pyrkimys siviilipalveluslakia muutettaessa oli palvelusajan lyhentäminen yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi ase- ja siviilipalvelusvelvollisten välille. Näiden puolueiden sisällä merkittävin ongelma nykyisessä lainsäädännössä oli vuorokausissa mitattu ero asepalveluksen ja siviilipalveluksen välillä ja tähän epäkohtaan tuli lainsäädännöllä puuttua. Vuorokaudet olivat tälle ryhmälle keskeinen yhdenvertaisuuden mittari ja muita kokonaisrasittavuutta korostavia argumentteja puolueet ja edustajat pyrkivät lähinnä kumoamaan pääasiassa sen ongelmallista mitattavuutta korostamalla. Rasittavuutta käytettiin myös omien argumenttien tukena, erityisesti korostamalla siviilipalvelusvelvollisille myöhemmin koituvia rasitteita palvelusmuotonsa valitsemisesta. Vaatimukset palvelusajan lyhentämisen pituudesta kovenivat myös koko ajan siirryttäessä ajassa eteenpäin.

SDP:ssä lyhennysvaatimukset eivät tarkasteltavan ajanjakson aikana muuttuneet suuresti, sillä puolue vaati siviilipalveluksen lyhentämistä 12 kuukauteen, paitsi vuonna

¹⁴¹ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (37.) ed. Perkiö (kok).

2007 11 kuukauteen. Erikoista SDP:n edustajien puheenvuoroissa oli se, että vuonna 2007 puheenvuorot olivat edellisten vuosien keskusteluihin verrattuna huomattavasti hampaattomampia, eikä yhdenvertaisuutta korostettu kovinkaan kiihkeästi, vaan argumentit olivat muissa perusteluissa. Puoleen kansanedustajat käyttivät teemasta kuitenkin erityisesti vuoden 1998 keskusteluissa runsaasti puheenvuoroja.

Vasemmistoliitto oli blokin puolueista jyrkin vaatimuksissaan siviilipalvelun lyhentämisestä, sillä puolueen siviilipalveluksen tavoitepituus laski jokaisen käsittelyn yhteydessä edellistä esitystä lyhyemmäksi. Vuonna 1998 vaatimus oli vielä 12 kuukauden mittainen palvelus, mutta vuonna 2007 tavoitteena oli jo siviilipalveluksen lyhentäminen 8 kuukauteen.

Vihreiden vaatimukset olivat SDP:n ja vasemmistoliiton välimaastossa, sillä vuosina 1998 ja 2000 vihreiden vaatimukset kulkivat suunnilleen samaa rataa vasemmistoliiton vaatimusten kanssa, mutta vuonna 2007 hallitusvastuun myötä puolue tyytyi kannattamaan hallituksen esitystä, eli vain kuukauden lyhennystä siviilipalvelukseen. Kuitenkin puolueen kansanedustajien puheenvuoroista käy ilmi, että hallituksen esitys oli vain kompromissi ja puolue aikoi jatkossa panostaa suurempaan siviilipalvelusajan lyhentämiseen.

Porvaripuolueiden blokkiin kuuluvat tässä tutkimuksessa kokoomus ja keskusta. Porvaripuolueet olivat pääasiassa siviilipalveluksen lyhentämistä vastustavalla tai vuonna 2007 kuukaudella sen lyhentämistä puoltavalla kannalla. Yhdenvertaisuusnäkökulmaa porvaripuolueet tarkastelivat kaikissa keskusteluissa pääasiallisesti kokonaisrasittavuuden näkökulmasta, vaikkakin vasemmisto-vihreää blokkiä laajemmin porvaripuolueet käyttivät myös vastustajien keskeistä näkökulmaa, eli tässä tapauksessa vuorokausia, argumentaationsa tukena. Erityisesti vuosien 1998 ja 2000 keskusteluissa pisimmän asepalvelusajan pituuden nouseminen nähtiin perusteluna siviilipalvelusajan säilyttämiseen nykyisellään tai jopa sen pidentämiseen.

Kokoomuksen ja keskustan kansanedustajien välillä on löydettävissä eroja niissä argumenteissa, joilla siviilipalveluksen lyhentämissyrkimyksiä yhdenvertaisuuden näkökulmasta kritisoitiin. Kokoomuksen argumentit rakentuivat kaikissa keskusteluissa selkeimmin kokonaisrasittavuuden, eli erilaisten laskennallisten palvelustuntimäärien ja fyysisen rasittavuuden kautta ja näillä perusteluilla pyrittiin oikeuttamaan asepalveluksen ja siviilipalveluksen pituuksien välistä eroa yhdenvertaisena ratkaisuna.

Kokoomuksen linja oli yhdenvertaisuuskysymyksessä jyrkin siinä mielessä, että rasittavuusargumentilla vuoden 1998 eduskuntakeskustelussa vaadittiin jopa siviilipalvelusajan pidennystä. Tästä kuvaava esimerkki on Heikki Koskisen (kok) lähetekeskustelupuheenvuoro:

“Siviilipalveluslain muuttamisen osalta yhdyin mieluisasti puolustusministeriön ja pääesikunnan näkemyksiin. Niiden mukaan siviilipalvelusaikaa tulisi pidentää nykyisestä kolmestatoista kuukaudesta neljääntoista kuukauteen. Perusteluja ovat muun muassa, että varusmiesten pisin palvelusaika pitenee kuukaudella ja että siviilipalveluksen rasittavuus on huomattavasti vähäisempi kuin asevelvollisten palveluksessa.”¹⁴²

Keskustan kanta noudatteli peruslähdekohdiltaan samoja linjoja kuin kokoomuksen edustajien kannat, mutta tiettyjen rasittavuustekijöiden korostamiseen puolueen kansanedustajien puolelta suhtauduttiin kriittisesti, sillä esimerkiksi fyysisen rasittavuuseron osoittaminen eri palvelusmuodoissa oli mahdotonta. Siksi keskustan edustajien yhdenvertaisuusperustelut rakentuivat pitkälle palvelustuntien ja pisimmän asepalvelusajan pidentämisen korostamiselle.

Vuoden 1998 siviilipalveluslain muutoksesta käydyin yhdenvertaisuuskeskustelun keskiössä oli varusmiespalvelusajan keskimääräisen ajan lyhentymisen kuukaudella, jonka perusteella vasemmisto-vihreät puolueet vaativat myös siviilipalvelusajan lyhentämistä. Porvarileirissä varusmiespalveluksen pituuden nähtiin taas kasvaneen pisimmän palvelusajan pitenemisen myötä. Tämän sekä palveluksen intensiteetin kasvu vuoksi osa kokoomuksen ja keskustan edustajista oli valmiita jopa pidentämään siviilipalvelusta yhdenvertaisuuden nimissä. Erityisen ärhäköitä keskustelussa olivat SDP sekä kokoomus, joiden edustajat pitivät runsaasti puheenvuoroja yhdenvertaisuuskysymyksestä.

Vuoden 2000 keskustelussa uusia avauksia yhdenvertaisuuskeskustelulle ei juuri tullut, vaan puolueet olivat edelleen pitkälti vuoden 1998 keskustelun asetelmissa. Ainut keskeinen muutos oli Amnesty Internationalin määrittelemän punitatiivisen palvelusajan määrittely. Porvaripuolueiden mukaan nyt peruspalvelusaika pitäisi määrittää keskimääräisen palvelusajan mukaan, kun taas vasemmisto-vihreiden puolueiden mukaan lyhin palvelusaika on varusmiespalveluksen peruspalvelusaika.

¹⁴² PTK 121/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, LK (17.) ed. H. Koskinen (kok).

Kokonaan uuden lain käsittelyssä vuonna 2007 porvaripuolueet hallituspuolueina olivat hyväksyneet vaatimuksen siviilipalvelusajan lyhentämiseksi yhdenvertaisuusongelman korjaamiseksi, tosin varsin pitkin hampain. Aikaisempien vuosien keskusteluihin verrattuna debatti oli nyt kiihкотonta ja puheenvuoroja yhdenvertaisuudesta ei juuri käytetty. Erityisesti SDP ja keskusta käyttivät vähän puheenvuoroja liittyen yhdenvertaisuuteen ja vihreät hallitusvastuun vuoksi eivät asiaa liiaksi halunneet kommentoida, vaikka eivät esitykseen olleetkaan tyytyväisiä.

4. Ihmisoikeus- vai puolustuspolitiikka? – siviilipalveluksen sijainti politiikan sektoreilla

”Tässä yhteydessä haluan muistuttaa, että kysymys ei ole puolustuspolitiikasta, vaan kysymys on ihmisoikeuspolitiikasta, ja siksi tämä asia ei kuulu puolustuspoliittisen selonteon yhteyteen, vaan juuri tällä aikaa käsiteltäväksi, kuten sitä nyt täällä käsitellään.”¹⁴³

”Minusta kysymys tässä on kokonaisuudesta. Meidän pitäisi arvioida kysymystä nimenomaan Puolustusvoimien ja puolustusjärjestelmämme näkökulmasta.”¹⁴⁴

Toisessa teemassa käsitellään sitä, mistä näkökulmasta ja politiikan sektorista kansanedustajat siviilipalvelusta tarkastelevat. Selvitysmies Jukka Kekkonen on todennut siviilipalveluksen kehittämisestä, *”että siviilipalvelusta on kautta sen historian kehitetty monenlaisten – jopa vastakkaisten – tarpeiden ja intressien ristipaineessa”¹⁴⁵*. Tämä ristipaine näkyy edelleen varsin vahvasti siviilipalveluksesta ja sen kehittämisestä käydyssä keskustelussa. Merkittävin jakolinja eri näkökulmien välillä kulkee puolustuspoliittisten ja ihmisoikeuspoliittisten lähestymistavan välillä.

Keskeinen ero puolustuspoliittisen ja ihmisoikeuspoliittisen näkökulman välillä kulkee siinä, nähdäänkö siviilipalvelus itsenäisenä, ihmisoikeudellisena kysymyksenä vai onko se aina alisteinen puolustuspoliittiselle päätöksenteolle. Puolustus- ja turvallisuuspoliittisen näkökulman keskeinen ajatus on, että siviilipalvelus on osa

¹⁴³ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (7.) ed. Huotari (vas).

¹⁴⁴ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (19.) ed. Korkeaoja (kesk).

¹⁴⁵ Kekkonen 1999, 2.

maanpuolustuksen suunnittelua ja siviilipalveluksen suunnittelu ja toteutus pitää tehdä ensisijaisesti maanpuolustuksen näkökulmasta. Ihmisoikeuspoliittisessa näkökulmassa siviilipalvelus katsotaan alkujaan luoduksi takaamaan yksittäisten velvollisten ihmisoikeus vakaumuksen mukaisen palvelun suorittamiseen, jolloin palvelus pitää myös edelleen suunnitella ja toteuttaa ensisijaisesti ihmisoikeuksiin sekä yhdenvertaisuuteen perustuen, ja samalla kansainväliset sopimukset huomioiden.

4.1. ”Tosiasia on, että siviilipalveluksella ei maata puolusteta.” – Puolustuspoliittinen näkökulma

Siviilipalveluslain kehittäminen ja tarkastelu puolustuspoliittisesta ja kokonaismaanpuolustuksellisesta näkökulmasta oli erityisesti porvaripuolueiden kansanedustajien, mutta myös muutamien sosialidemokraattien, tapa lähestyä siviilipalveluslain uudistusta. Puolustuspoliittisen näkökulman korostus kulkikin käsi kädessä kriittisesti siviilipalveluksen lyhentämiseen suhtautuneiden ajatusten kanssa, sillä puolustuspolitiikan näkökulmasta siviilipalvelus korostui keskusteluissa selkeänä uhkana suomalaiselle puolustuspoliittiselle doktriinille, joka nojaa laajaan asevelvollisuusarmeijaan.

Vuoden 1998 keskustelussa puolustuspoliittisen lähestymistavan keskeisyyttä siviilipalveluslain uudistuksessa korostivat erityisesti keskustan kansanedustajat. Keskustan edustajien kantaa kuvaa hyvin edustaja Ossi Korteniemen puheenvuoro asian 1. käsittelyssä:

”Maamme puolustusratkaisun keskeisenä periaatteena on alueellinen puolustus, joka voidaan toteuttaa vain yleisen asevelvollisuuden kautta tuotettavalla suhteellisen vahvalla kenttäarmeijalla. Näin on lausuttu runsas vuosi sitten täällä eduskunnassa hyväksytyssä turvallisuuspoliittisessa selonteossa. Tämä toimii vain silloin, kun armeijaan voidaan kouluttaa riittävä määrä reserviläisiä. Ei ole siksi perusteltua tehdä armeijasta kieltäytyvien hyväksi ratkaisuja, jotka vaarantavat maamme hyväksytyyn puolustusratkaisuun.”¹⁴⁶

Korteniemen (kesk) puheenvuorosta käy selkeästi esiin puolustuspolitiikkaa korostavien kansanedustajien kaksi keskeistä teesiä. Ensimmäisen teesin mukaan

¹⁴⁶ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (29.) ed. Korteniemi (kesk).

asevelvollisuusarmeija on ainut koko maan puolustamiseen kykenevä puolustusratkaisu, josta ei voida luopua. Toinen teesi on siviilipalveluksen näkeminen uhkana tälle ratkaisulle ja siksi siviilipalvelusta ei saa kehittää houkuttelevammaksi palvelusmuodoksi suhteessa varusmiespalvelukseen. Hyökkäykset siviilipalvelusajan lyhentämistä vaativia edustajia vastaan kääntyivätkin toisissa puheenvuoroissa kokonaan pois siviilipalveluksesta laajempaan kysymykseen maanpuolustuksesta. Siviilipalveluksen lyhentämistä kannattavat edustajat leimattiin näissä puheenvuoroissa usein asevelvollisuuden ja yleisesti maanpuolustuksen heikentäjiksi.

”Jos siviiliaikojen lyhentämisestä puhuvat saisivat päättää, tuskin meillä olisi Suomessa edes toimivia puolustusvoimia. Kun katsotte puheenvuoroja käyttäneitten henkilöitten taustoja, niin eikö juuri heidän joukossaan ole paljon niitä, jotka ovat poistamassa meiltä muun muassa maamiinat, vähentämässä puolustusmäärärahoja jne. jne? Miksi määrätyt tahot haluavat heikentää kaikilla tavoilla suomalaisten puolustusmahdollisuuksia?”¹⁴⁷

Myös Nato-kortti nostettiin esiin, sillä asevelvollisuus nähtiin keskustelussa yhtenä maan liittoutumattomuuden takuuna. Hannu Takkulan (kesk) mukaan siviilipalveluksen lyhentäminen oli tie kohti ammattiarmeijaa ja sitä myöden Nato-jäsenyyttä, ja syytti erityisesti vihreitä Nato-pyrkimyksistä¹⁴⁸. Myös muutamissa muissa puheenvuoroissa siviilipalvelusajan lyhennys nähtiin tienä kohti Suomen Nato-jäsenyyttä.

Kokoomuksen linja oli varsin yhtenevä keskustan kansanedustajien linjan kanssa, vaikka puolustusdoktriinin esilletuonti ei ollut yhtä keskeisessä asemassa suhteessa muihin argumentteihin kuin keskustalla. Sirkka Lekmanin (kok) puheenvuoron kuvaa hyvin puolueen yleistä kantaa:

”Suomen turvallisuuspolitiikka on aina perustunut uskottavaan kansalliseen puolustuskykyyn. Meillä on pitkä itäraja puolustettavana, eikä se onnistu ilman yleistä asevelvollisuutta. Tästä syystä siviilipalvelun helppous ei missään tapauksessa saa muodostua niin houkuttelevaksi, että se olisi valinnan perusteena.”¹⁴⁹

Teoreettisesta näkökulmasta katsottuna kokoomuksen ja keskustan kansanedustajien puheenvuoroissa on nähtävissä Stephan Pfaffenzellerin ja Anna Leanderin esittämät näkökulmat asevelvollisuuden perinteisistä oikeutuksista. Pfaffenzeller on demokratian

¹⁴⁷ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (18.) ed. Myllyniemi (kesk).

¹⁴⁸ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (17.) ed. Takkula (kesk).

¹⁴⁹ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (42.) ed. Lekman (kok).

ja asevelvollisuuden välistä suhdetta käsittelevässä tutkimuksessaan todennut asevelvollisuuden perinteisimmäksi oikeutukseksi valtion suojautumisen ulkoiselta uhalta. Yksittäisten kansalaisten vapauksia voidaan siis rajoittaa asevelvollisuudella, jotta valtion ja kansalaisten perusoikeudet ja vapaudet voidaan turvata.¹⁵⁰

Myös Anna Leander korostaa omassa tutkimuksessa yhtenä keskeisenä asevelvollisuuden myyttinä sen asemaa yhteiskunnan instituutioiden turvaajana sekä yksilövapauksien mahdollistajana ja takaajana¹⁵¹. Vahvasti tämän näkökulman omaksuneiden toimijoiden näkökulmasta asevelvollisuus on siksi tae myös ihmisoikeuksien toteutumiselle ja tällöin puolustuspolitiikan ja asevelvollisuuden toimivuus tulee asettaa etusijalle turvallisuuspoliittisia päätöksiä tehtäessä. Koska siviilipalvelus asettaa vaihtoehtoisena palvelusmuotona uhan sekä reserviläisten määrän että yleisen maanpuolustustahdon kehitykselle, on siviilipalveluslakiin tehdyt muutokset hyväksyttäviä vain jos ne eivät uhkaa maanpuolustuskykyä.

Siviilipalveluksen lyhentämistä kannattaneiden kansanedustajien puheenvuoroissa keskeinen väite puolustuksellista näkökulmaa vastaan oli osoittaa siviilipalvelus ihmisoikeuskysymykseksi perustuslain ja kansainvälisten sopimusten pohjalta. En kuitenkaan käsittele näitä argumentteja tässä kohdin, sillä ne ovat seuraavan alaluvun aiheena, vaan keskityn nyt puhtaasti puolustuspoliittista näkökulmaa vastaan suunnattuihin argumentteihin.

Puolustuspoliittista tarkastelutapaa vastaan hyökättiin sillä perusteella, ettei siviilipalvelusajan lyhennys vaikuta heikentävästi Suomen maanpuolustuskykyyn. Vasemmistoliiton Kari Uotila tiivistää argumentin seuraavasti:

”Täytyy kuitenkin muistaa, että kansainvälisesti verraten Suomessa ikäluokasta asepalveluksen valitsee noin 80 prosenttia, kun keskimäärin luku lienee 50 prosentin tietämissä. Tämä ei ole sellainen kysymys, että siviilipalvelukseen hakeutumisen lisääntyminen vaarantaisi meidän puolustusvoimiemme uskottavuutta tai puolustuskykyä.”¹⁵²

SDP:n, vasemmistoliiton sekä vihreiden keskeisenä väitteenä oli, ettei siviilipalveluksen lyhentämisen vaikutus varusmiespalvelukseen hakeutuvien määrään ole niin merkittävä, että se voisi olla uhkana Suomen nykyiselle puolustusdoktriinille. Vasemmisto-vihreän

¹⁵⁰ Pfaffenzeller 2010, 482-483.

¹⁵¹ Leander 2004, 578-579.

¹⁵² PTK 121/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, LK (12.) ed. Uotila (vas).

blokin puolueissa usko kansalaisten vahvaan maanpuolustustahtoon takasi varusmiesten määrän myös tulevaisuudessa.

Sekä vihreiden että SDP:n kansanedustajat kritisoivat puheenvuoroissaan myös nykyistä puolustuspoliittista doktriinia ja vaativat tuuletusta koko nykyiselle asevelvollisuusjärjestelmälle. Kansanedustaja Kimmo Kiljunen (sd) esitteli puheenvuorossaan laajan perustelun sille, miksi koko yleinen asevelvollisuusjärjestelmä oli anakronistinen ja nykyaikaiseen sodankäyntiin sopimaton.

”Konfliktiskenaariot, jotka Suomea uhkaavat, eivät ole enää perinteisiä maahantunkeutumistyyppisiä sodankäyntitilanteita, joissa laajaan miesvoimaan perustuvat massa-armeijat operoisivat, vaan tämänpäiväiset konfliktikuvat Euroopassa ja maailmalla laajemminkin ovat enemmänkin alueellisia riskejä ja niissä tarvitaan niin sanottua kansallista kriisinhallintaa, johon myös Suomen on syytä osallistua osana.”¹⁵³

Suomalainen asevelvollisuusjärjestelmä sekä puolustuksen ideologinen perusta nähtiin jääneen kylmän sodan ajattelumalliin ja yleiseurooppalainen kehitys, jossa asevelvollisuusjärjestelmistä oli luovuttu turvallisuushkien muutoksen myötä, oli Suomessa sivuutettu kokonaan. Vihreät halusivat asevelvollisuusjärjestelmään myös laajempia uudistuksia, sillä asevelvollisuus kohteli heidän mukaansa sukupuolia epätasa-arvoisesti asevelvollisuuden kohdistuessa vain miessukupuolen edustajiin¹⁵⁴.

Vuoden 2000 keskustelussa puolustuspolitiikka painottui kahden vuoden takaista keskustelua enemmän puheenvuorojen sisällöissä. Keskusta käytti edelleen eniten puheenvuoroja, joissa puolustuspolitiikka oli keskeisessä asemassa, mutta myös kokoomuksen kansanedustajien puheenvuoroissa maanpuolustus nousi merkittävään rooliin esitetyissä argumenteissa. Kansanedustaja Olli Nepposen (kok) 1. käsittelyn avauspuheenvuoro summaa hyvin porvaripuolueiden linjaa asiassa.

”Yleinen asevelvollisuus loi Suomelle perustan selviytyä viime sodista, ja me tarvitsemme sitä edelleenkin mahdollisesti tulevissa kriiseissä, joihin me varustaudumme ensisijaisesti puolustamaan omaa maatamme, mutta myöskin kansainvälisiin tehtäviin, joissa suomalaisilla asevelvollisilla on oma sijansa.”

¹⁵³ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (35.) ed. Kiljunen (sd).

¹⁵⁴ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (44.) ed. Andersson (vihr).

Tätä linjaa ei tule vaarantaa pienen vähemmistöryhmän etujen epäoikeudenmukaisella laajentamisella”¹⁵⁵

Siviilipalvelusvelvollisten aseman parantaminen nähtiin edelleenkin uhkana suomalaiselle asevelvollisuudelle laajemmin, ja siten siviilipalvelus yhdistettiin erottamattomaksi osaksi maanpuolustusta ja asevelvollisuusarmeijaa. Kuten edustaja Nepposen puheenvuorosta voi nähdä, perusteltiin puolustuspoliittisessa retoriikassa laajan asevelvollisuusarmeijan tarvetta talvi- ja jatkosodan kokemuksilla. Käsittelen historian merkitystä argumentaatiolle kuitenkin tarkemmin isänmaallisuutta käsittelevässä luvussa.

Porvaripuolueiden puheenvuoroissa korostui vuonna 2000 erityisesti tuleva puolustuspoliittinen selonteko, sillä puolueiden kansanedustajat olisivat halunneet liittää siviilipalveluksesta käydyn keskustelun selonteon käsittelyn yhteyteen. Kansanedustaja Juha Korkeaoja (kesk) perusteli siviilipalveluslain uudistuksen käsittelyn siirtämistä selonteon yhteyteen sillä, että siviilipalveluksen kehittämisen piti tapahtua yhdessä asevelvollisuuden kehittämisen kanssa. Siviilipalvelusta oli tämän ajattelun mukaan tarkasteltava aina alisteisena suhteessa puolustuspoliittiseen päätöksentekoon.¹⁵⁶ Porvaripuolueissa kritisoitiin myös vihreiden ja SDP:n puheenvuoroissa esille nousutta valikoivaan asevelvollisuuteen siirtymistä ja nähtiin siviilipalveluksen lyhennyksen olevan tie yleisestä asevelvollisuudesta luopumiseen.

Vasemmisto-vihreä blokki vastusti lähtökohtaisesti ajatusta siviilipalveluksen käsittelyn siirtämisestä puolustuspoliittisen selonteon yhteyteen. Vasemmistoliiton Jaakko Laakso vastasi vaatimukseen käsittelyn siirtämisestä siten, että kokoomuksen ja keskustan logiikalla siviilipalvelusta olisi pitänyt lyhentää jo vuonna 1998, jolloin myös varusmiespalvelusaikoja oli muutettu.¹⁵⁷ SDP taas jakautui kysymyksessä siviilipalveluksen suhteesta puolustuspoliittiseen selontekoon. Edustaja Antero Kekkonen (sd) kannatti ajatusta siviilipalveluslain muuttamisen siirtämisestä selonteon yhteyteen, vaikka sinällään kannattikin siviilipalvelusajan lyhentämistä¹⁵⁸.

Siviilipalvelun lyhentäjien argumentit puolustuspoliittista näkökulmaa vastaan rakentuivat pitkälti vuonna 1998 käytettyjen argumenttien varaan, vaikka yleisesti

¹⁵⁵ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (1.) ed. Nepponen (kok).

¹⁵⁶ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (19.) ed. Korkeaoja (kesk).

¹⁵⁷ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (27.) ed. Laakso (vas).

¹⁵⁸ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (20.) ed. Kekkonen (sd).

ottaen puolustuspoliittista argumenttia vastaan ei esitetty nyt yhtä paljon vastaargumentteja kun edellisen lakimuutoksen yhteydessä. Vasemmistopuolueiden kansanedustajien puheenvuoroissa korostettiin edelleen, että siviilipalveluksen lyhennys ei vaikuta varusmiesten määrään niin huomattavasti kuin porvaripuolueet väittävät, vaan huomio tulisi enemmän kiinnittää palveluksesta vapautuksen saaneisiin sekä palvelun keskeyttäneisiin velvollisiin, sillä heidät nähtiin vasemmistopuolueissa suurempana uhkana suomalaiselle asevelvollisuudelle¹⁵⁹.

Kimmo Kiljunen (sd) esitti puheenvuorossaan, ettei siviilipalvelun kehittämistä voida tehdä puolustuspoliittisesta näkökulmasta sen ideologisen luonteen vuoksi.

”Kysymys on siitä, että siviilipalvelusmiehet suorittavat tietysti juridisessa mielessä asevelvollisuutta, mutta he kieltäytyvät nimenomaan aseiden käytöstä puolustuspolitiikan välineenä. Näin ollen heidän lähestymistapansa ja siviilipalvelusjärjestelmän lähestymistapa on ihmisoikeusnäkökulma eikä puolustus- ja turvallisuuspoliittinen näkökulma.”¹⁶⁰

Edustaja Kiljusen logiikan mukaan siviilipalveluksen sisältämää ideologista valintaa tulee kunnioittaa myös järjestelmän tasolla. Kiljusen näkemys on samansuuntainen Jukka Kekkonen esittämän ajatuksen kanssa, jossa ideologisesti ”yksilinjainen” tapa suorittaa kansalaisvelvollisuus on muuttunut vuosituhannen vaihteessa ”kaksilinjaiseksi”. Sekä sotilaallinen että siviilissä suoritettava asepalvelus ovat muuttuneet ideologisesti keskenään tasa-arvoisiksi ja siviilipalveluksen poikkeusluontoinen asema vahvistunut tasa-arvoiseksi, legitiimiksi vaihtoehdoksi varusmiespalvelukselle.¹⁶¹

Vihreiden puheenvuoroissa korostui edelleen koko vanhan asevelvollisuusjärjestelmän heittäminen roskakoriin. Anni Sinnemäki (vihr) esitteli lähetekeskustelun avauspuheenvuorossa vihreiden periaateohjelman ajatusta maanpuolustuksen tulevaisuuden järjestämistavasta. Siinä asevelvollisuus korvattiin yleisellä kansalaispalvelusjärjestelmällä, jonka lähtökohtana olisi sukupuolten välinen tasa-arvo

¹⁵⁹ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (9.) ed. Ojala (vas); PTK 154/1998 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (7.) ed. Huotari (vas).

¹⁶⁰ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (22.) ed. Kiljunen (sd).

¹⁶¹ Kekkonen 1999, 9.

jokaisen kansalaisen ollessa velvollinen suorittamaan joko aseellinen tai siviilissä suoritettava palvelus.¹⁶²

Kokonaan uudesta siviilipalveluslaista käydyssä keskustelussa vuonna 2007 puolustuspolitiikka menetti merkitystään keskeisenä teimana keskustelulle. Porvarihallituksen päähallituspuolueiden keskustan ja kokoomuksen kansanedustajien puheenvuoroissa oli vain muutama puolustuspolitiikkaan vetoavaa puheenvuoro, eivätkä siviilipalveluksen radikaalimpaa lyhentämistä vaatineet puolueet itse puolustuspolitiikkaa juuri ottaneet esille.

Keskustan merkittävin puheenvuoro aiheesta tuli edellisessäkin lakimuutoksessa paljon äänessä olleelta Juha Korkeaajalta (kesk). Korkeaaja syytti SDP:tä ristiriitaisesta käytöksestä, sillä hän piti siviilipalvelusajan pidemmän lyhennyksen vaatimista sekä asevelvollisuuden puolustamista ristiriitaisen yhtälönä.¹⁶³ Korkeaajan puheenvuoron lisäksi muutamissa keskustan puheenvuoroissa oli lähinnä edellisten lakimuutosten käsittelystä tuttuja asevelvollisuuden merkitystä korostavia puheenvuoroja sekä kommentteja, joissa korostettiin siviilipalvelusvelvollisten siviilikriisinhallinnallisten taitojen kehittämistä.

Kokoomuksen riveissä hallituksen nyt esittämä kuukauden siviilipalvelusajan lyhennys oli ehdoton raja, jonka asevelvollisuusjärjestelmä kestäisi. Työ- ja tasa-arvovaliokunnan puheenjohtaja Arto Satonen (kok) totesi suomalaisen asevelvollisuusjärjestelmän kannalta välttämättömäksi, että valtaosa nuorista miehistä suorittaa asepalveluksen ja että kokonaisedun kannalta ei ole missään mielessä järkevää lyhentää siviilipalveluksen pituutta liikaa. Eero Akaan-Penttilä (kok) taas korosti omassa puheenvuorossaan, että tällaisia päätöksiä tehtäessä tulisi kuunnella entistä enemmän puolustusvoimien kantaa asiassa, sillä Akaan-Penttilän mukaan valiokuntatyöskentelyssä ei oltu otettu puolustusvoimien lausuntoa tarpeeksi huomioon.¹⁶⁴

SDP:n linjaa vuonna 2007 korosti siviilipalveluksen lyhentämisen lisäksi vahva asevelvollisuuden korostaminen suomalaisen puolustuspolitiikan kulmakivenä. Useassa SDP:n kansanedustajan puheenvuorossa korostettiin asevelvollisuutta parhaana tapana

¹⁶² PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (1.) ed. Sinnemäki (vihr).

¹⁶³ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (3.) ed. Korkeaaja (kesk).

¹⁶⁴ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (43.) ed. Akaan-Penttilä (kok), (1) ed. Satonen (kok).

järjestää maan puolustus, mutta samalla kuvattiin siviilipalvelun ja sen lyhentämisen positiivisia vaikutuksia asevelvollisuudelle. Kansanedustaja Katja Taimela (sd) esittää asian seuraavasti:

”SDP:n ja allekirjoittaneen peruseriaate on, että pidetään kiinni yleisestä asevelvollisuudesta, mutta kohtuullistetaan siviilipalvelusta ja tehdään siitä järkevä vaihtoehto aseelliselle palvelukselle. Siviilipalvelusta voidaan kuitenkin pitää hyvänä vaihtoehtona yhteiskunnan ja yksilön kannalta verrattuna esimerkiksi huonolla motivaatiolla suoritettuun asepalvelukseen tai totaalikieltäytymiseen.”¹⁶⁵

Sosialidemokraattien ajattelussa ei edelleenkään uskottu siviilipalvelusajan muutoksen aiheuttavan liiallista pakoa varusmiespalvelusta, vaan osan miesikäluokasta siirtyminen asepalveluksesta siviilipalvelukseen nähtiin jopa positiivisena asiana sekä puolustusvoimien näkökulmasta että laajemmin yhteiskunnallisesti katsottuna.

Vihreiden linja säilyi samana puolustuspolitiikkaan kaikkien lakimuutosten läpi ja myös 2007 puolueen edustajat näkivät asevelvollisuuden olevan tulevaisuudessa muutoksen edessä. Kansanedustaja Pekka Haavisto (vihr) totesi, että:

”Mutta tärkeänä pitäisin, että mietittäisiin koko tätä järjestelmää, koska en itse enää usko, että voimme elää järjestelmässä, jossa niin suuri osa ikäluokasta koulutetaan asevelvollisuuteen. Meidän koko tämä järjestelmämme varmasti asevelvollisuuden osalta tulee muuttumaan.”¹⁶⁶

Vihreiden ajatukset asevelvollisuuden kehittämisestä sai tukea myös SDP:n suunnalta, sillä muun muassa kansanedustaja Sirpa Paatero (sd) esitti samansuuntaisia mielipiteitä asevelvollisuuden kehittämisestä tulevaisuudessa.

Vasemmistoliiton kansanedustajien puheenvuoroissa ei otettu kantaa puolustuspolitiikkaan lainkaan, lukuun ottamatta Jyrki Yrttiahon (vas) puheenvuoroa, jossa hän syytti oikeistoa asevelvollisuusarmeijan alasajosta ja pyrkimyksestä Suomen liittämiseksi Natoon. Puheenvuorosta huokuukin positiivinen suhtautuminen asevelvollisuusarmeijaan.

¹⁶⁵ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (32.) ed. Taimela (sd).

¹⁶⁶ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (25.) ed. Haavisto (vihr).

4.2. ”Suomi on tällä hetkellä Euroopan unionissa ainoa valtio, jossa on mielipidevankeja” – Ihmisoikeusnäkökulma

Siviilipalvelusajan lyhentämistä kannattaneiden puolueiden ja kansanedustajien keskeinen näkökulma siviilipalveluksen kehittämiseen lähti ihmisoikeuspoliittisesta näkökulmasta. Ihmisoikeusnäkökulma perustuu yksilön oikeuteen omantunnonvapauteen, jonka perusta voidaan löytää useista kansainvälisistä sopimuksista sekä Suomen perustuslaista. Martin Scheinin on suomalaista aseistakieltäytymisoikeutta käsittelevässä kirjassaan vuodelta 1988 todennut, että aseistakieltäytymistä ei perinteisesti ole tarkasteltu omantunnonvapauden kautta, mutta tämä näkökulma on oikeudellisesti täysin mahdollista¹⁶⁷. Vuoden 1988 jälkeen kansainvälisissä sopimuksissa ja linjauksissa aseistakieltäytymisoikeus osana omantunnonvapautta on noussut entistä merkittävämpään rooliin (kts. luku 2.2.). Ihmisoikeusnäkökulmaa korostavassa ajattelussa yksilöllä tulee olla oikeus omantunnonvapauden nojalla saada mahdollisuus suorittaa asevelvollisuus siten, ettei yksilön vakaumus tule loukatuksi eikä häntä rangaista vakaumuksensa vuoksi. Selvitysmies Jukka Kekkonen on todennut siviilipalvelusta koskevassa selvityksessään, että ihmisoikeusnäkökulman merkitys siviilipalveluskysymyksissä on korostunut viime vuosikymmeninä entisestään kansainvälistymisen ja Euroopan integraation myötä. Kekkonen itse lähti selvityksessään liikkeelle siitä oletuksesta, ettei Suomen tarvinnut täyttää siviilipalveluslainsäädännössä vain kansainvälisten sopimusten minimitasoa, joilla oli pyritty turvaamaan erityisesti ns. uusissa demokratioissa tietty ihmisoikeuksien taso.¹⁶⁸

Siviilipalveluksen lyhentämisen kannattajien mukaan siviilipalveluslakia tulisi kehittää täysin kansainvälisten ihmisoikeusnormien mukaisesti eikä puolustuspolitiikka saanut olla ohjaavana tekijänä siviilipalveluksen muotoa ja pituutta mietittäessä. Ihmisoikeusnäkökulmaa korostavat edustajat nojasivat erityisesti kansainvälisten organisaatioiden ja järjestöjen lausuntoihin, joiden pohjalta nykyisen pituinen siviilipalvelus nähtiin selkeästi punitatiivisena järjestelyinä.

¹⁶⁷ Scheinin 1988, 79.

¹⁶⁸ Kekkonen 1999, 5, 21 .

Vuoden 1998 lakikeskustelussa ihmisoikeusnäkökulma sai erityisen keskeisen roolin, sillä vasemmisto-vihreän blokin ja porvariblokin edustajien välinen näkemusero kansainvälisen sopimusten ja suositusten tulkinnasta ja oikeutuksesta määrittää suomalaista turvallisuuspoliittista päätöksentekoa jakoi eduskunnan jyrkästi kahtia.

Siviilipalveluksen lyhentäjien argumenteissa vedottiin useisiin eri päätöslauselmiin, suosituksiin ja kannanottoihin, jossa ihmisoikeusnäkökulmasta tehtiin rajanvetoa sopivasta ase- ja siviilipalveluksen pituuksien eron koosta. Yksi keskeinen dokumentti oli Euroopan neuvoston ministerineuvoston suositus vuodelta 1987, jossa todettiin:

”Alternative service shall not be of a punitive nature. Its duration shall, in comparison to that of military service, remain within reasonable limits.”¹⁶⁹

Perusteluissa vedottiin myös Euroopan parlamentin vuoden 1983 ns. Macciocchi - päätöslauselmaan¹⁷⁰ sekä YK:n ihmisoikeuskomitean vuoden 1994 Suomea koskeneeseen raporttiin, joissa kummassakin korostettiin asepalvelukselle tarjottavan vaihtoehdoisen palveluksen kohtuullista pituutta suhteessa varusmiespalvelukselle. Näiden eri päätöslauselmien pohjalta kansanedustaja Kari Uotila (vas) esitti puheenvuorossaan seuraavaa:

”Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten sekä YK:n ja Euroopan neuvoston eri elinten päätöslauselmien perusteella on pääteltävissä, ettei siviilipalveluksen kesto suhteessa asepalvelukseen saa olla sellainen, että siviilipalvelus voitaisiin tulkita rankaisevaksi.”¹⁷¹

SDP:n, vasemmistoliiton ja vihreiden kansanedustajien perusteluissa nähtiin kansainvälisten toimijoiden päätösten määrittävän myös sen, että siviilipalveluslainsäädäntöä voitiin muuttaa vain niiden sallimien raamien mukaisesti, mikä tarkoitti asepalveluksessa tapahtuneen lyhennyksen automaattisesti vaativan myös siviilipalvelusajan muutosta. Koska päätöslauselmat eivät ottaneet selkeästi kantaa siihen, mikä oli lausunnoissa määritelty ”kohtuullinen pituus”, tukea perustelulle haettiin Amnesty Internationalin linjasta, jonka mukaan Suomen nykyinen siviilipalveluslainsäädäntö oli rangaistuksenomainen. Erityisesti Amnestyn kohdalla nostettiin esiin järjestön ilmoitus aloittaa uudelleen totaalikieltäytyjien adoptointi

¹⁶⁹ Council of Europe, Committee of Ministers, RECOMMENDATION No. R (87) 8.

¹⁷⁰ European Parliament, Macciocchi Resolution, Resolution of 7 February 1983 on conscientious objection.

¹⁷¹ PTK 121/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, LK (12.) ed. Uotila (vas).

mielipidevangeiksi, jos siviilipalvelusaikaa ei alenneta samassa mitassa asepalvelusajan kanssa.¹⁷²

Monia siviilipalvelusajan lyhennyksen kannattajia huoletti myös Suomen asema kansainvälisesti tunnustettuna ihmisoikeusmaana. Kansanedustaja **Eva Biaudet** (r) puheenvuoro kuvaa tätä näkökulmaa kaikkein selkeimmin:

”Mielestäni Suomelle on aina ollut tärkeää, että voimme toimia kansainvälisillä areenoilla puhumassa ihmisoikeuksista myös ylpeänä siitä, ettemme ainakaan ole viimeinen toteuttamassa ihmisoikeuksia. Tässä on kysymys niin pienistä muutoksista, jotka antaisivat meille paremman omantunnon ja paremmat työvälineet vastaisuudessa toimia näin. En ymmärrä, että tästä pitäisi tehdä niin suuri numero. Helpolla voisimme lyhentämällä kuukauden tai pari siviilipalvelusaikaa päästä taas ”hyvien” kirjoihin.”¹⁷³

Edustaja Biaudetin lausuma kanta löytyi myös usean vasemmisto-vihreän blokin kansanedustajan puheenvuoroista, ei kuitenkaan yhtä suorasti ilmaistuna. Yksi tekijä, joka nosti Suomen kansainvälisen aseman keskusteluun, oli Genevessä käyty YK:n ihmisoikeustoimikunnan kokous, jonka valmistelujen koordinoinnissa Suomi oli vastuussa. Kokouksessa yhtenä keskeisenä teemana olivat aseistakieltäytyjien oikeudet ja tämän vuoksi ulkoministeriö lausunnossaan suositteli, että:

”Ulkoasianministeriö on työministeriölle esityksestä antamassaan lausunnossa todennut edellä mainittuihin ihmisoikeussopimusten määräyksiin, suosituksiin ja päätöslauseelmiin sekä Suomen aseistakieltäytymiseen liittyvään toimintaan kansainvälisissä järjestöissä viitaten, että siviilipalvelusajan muuttamista tulisi vielä vakavasti harkita.”¹⁷⁴

Kokoomuksen ja keskustan kansanedustajat suhtautuivat äärimmäisen kriittisesti väitteeseen, että Suomen silloinen siviilipalvelusaika rikkoisi kansainvälisiä sopimuksia ja olivat sitä mieltä, etteivät kansainväliset järjestöt ja sopimukset saaneet liikaa rajoittaa itsenäisen valtion puolustuspoliittista päätöksentekoa.

Kokoomuksen kansanedustajat eivät nähneet nykyisessä siviilipalvelusajassa kansainvälisten sopimusten nojalla ongelmaa ja kyseenalaistivat ulkoasianministeri Tarja Halosen näkemyksen, jonka mukaan siviilipalvelusaika saatettiin katsoa rankaisevaksi ylittäessään 1,5-kertaisesti keskimääräisen asepalvelusajan.

¹⁷² PTK 121/1998 vp koskien HE 152/1998 vp , LK (18.) ed. Hassi (vihr).

¹⁷³ PTK 121/1998 vp koskien HE 152/1998 vp , LK (19.) ed. Biaudet (r).

¹⁷⁴ Ulkoasianvaliokunnan lausunto UaVL 15/1998 vp.

Ulkoasiainministeriön esittämän riskin realisoitumista ei katsottu todennäköiseksi ja siksi työasianvaliokunnan mietinnön mukainen ratkaisu jättää se huomiotta päätöksenteossa oli oikea.¹⁷⁵ Myös osassa kokoomuslaisten puheenvuoroista suhtauduttiin kriittisesti kansainvälisten toimijoiden puuttumiseen Suomen sisäiseen päätöksentekoon. Kansanedustaja Timo Ihamäki (kok) tiivisti kannan seuraavasti:

*”On käynyt selväksi, että Suomen käytäntö ja laki eivät loukkaa kansainvälisiä sopimuksiamme eikä velvoitteitamme. - - Mutta vaikka elämme kansainvälistyvässä maailmassa, eivät myöskään kansainvälisesti vaikuttavat mielipidejärjestöt voi uhkailla meitä, itsenäistä maata, painostamisilla tai muilla vastaavilla toimilla.”*¹⁷⁶

Amnestyn ilmoitus aloittaa totaalikieltäytyjien adoptointi mielipidevangeiksi nähtiin kiristyksenä, jonka edessä Suomen eduskunta ei saanut taipua.

Keskustan edustajien puheenvuoroissa kansainväliset sopimukset saivat vähemmän huomiota kuin kokoomuksessa, vaikka toki Suomen lainsäädännön todettiin olevan nykyisellään sopimusten mukainen¹⁷⁷. Keskustassa uskottiin, että Suomi osaa tehdä omat ratkaisunsa ja että maan kansalliset ratkaisut hyväksytään kansainvälisesti maan sisällä hyviksi todettuina ratkaisuin¹⁷⁸.

Osassa keskustan puheenvuoroista asevelvollisuus nähtiin parhaana välineenä ihmisoikeuksien toteuttamiselle. Kari Myllyniemi (kesk) totesi aiheesta seuraavaa:

*”Mitä tulee ihmisoikeussopimuksiin, eikö suomalaisilla naisilla ja lapsilla ole myös niihin oikeus? Sekö on vain siviilipalvelumiehillä? Eikö juuri suomalainen varusmiesarmeija ole paras tae siitä, että ihmisoikeudet toteutuvat Suomessa niin rauhan kuin erityisesti sodan aikana? Aina vedotaan ihmisoikeussopimukseen silloin, kun se näyttää hyvältä, muttei huomata ollenkaan, että myös muilla on ihmisoikeudet, jotka varusmiespalvelulla pitää turvata.”*¹⁷⁹

Koska asevelvollisuusarmeija koettiin puheenvuoroissa keskeiseksi välineeksi ihmisoikeuksien toteuttamiselle Suomessa, nähtiin asevelvollisuutta uhkaavat ihmisoikeuskysymykset toissijaisiksi olemassa olevan järjestelmän ylläpitämiseksi.

¹⁷⁵ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (58.) ulkoministeri Halonen (sd), (48.) ed. Sasi (kok), (54.) puolustusministeri Taina (kok), (57.) ed. Zyskovicz (kok).

¹⁷⁶ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (20.) ed. Ihamäki (kok).

¹⁷⁷ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (40.) ed. Komi (kesk).

¹⁷⁸ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (17.) ed. Takkula (kesk).

¹⁷⁹ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (18.) ed. Myllyniemi (kesk).

Myllyniemen (kesk.) puheenvuorossa onkin helposti löydettävissä Anna Leanderin yksi keskeisistä asevelvollisuutta koskevista myyteistä, jossa asevelvollisuus takaa tietyt yksilönvapaudet ja ihmisoikeudet ja siksi oikeuttaa yksilön vapauksien rajoittamisen.

Vuoden 2000 eduskuntakeskustelussa ihmisoikeudet eivät olleet keskeisenä teimana. Eräs selittävä tekijä tälle oli porvaripuolueiden pyrkimys siviilipalvelusajan lyhennykseen tähtäävän hallituksen esityksen kaatamiseen. Koska siviilipalvelusajan lyhennystä vaativat edustajat olivat asiassa hyökkäyskannalla, määrittivät he myös pitkälti keskustelussa keskeisiksi nousseet teemat eikä ihmisoikeuskysymyksen esilletuonti sopinut porvaripuolueiden agendaan. Vasemmisto-vihreän blokin edustajien puheenvuoroissa ihmisoikeusnäkökulmaa pyrittiin edelleen tuomaan esille, mutta tema jäi aiheesta käydyssä debatissa taka-alalle kahden vuoden takaiseen keskusteluun verrattuna.

Vasemmisto-vihreän blokin ihmisoikeuksia korostavat puheenvuorot nojasivat edelleen samoihin sopimuksiin ja linjauksiin, joita oli nostettu esille jo kaksi vuotta aikaisemmin. Lisäpontta toi Amnesty Internationalin aloittama totaalikieltäytyjien adoptointi mielipidevangeiksi.

”Suomi on tällä hetkellä Euroopan unionissa ainoa valtio, jossa on mielipidevankeja. Viimeksi kuluneen vuoden aikana Amnesty on tunnustanut jo 14 suomalaista aseistakieltäytyjää mielipidevangeiksi. Tämä on huono tilanne maalle, jolla on ollut tapana esiintyä kansainvälisillä areenoilla ihmisoikeuksien mallimaana ja ihmisoikeuksien toteuttamisen kansainvälisenä edistäjänä.”¹⁸⁰

Totaalikieltäytyjien asema korostui erityisesti puheenvuoroissa ja siviilipalvelusajan lyhentäminen nähtiin hyvänä keinona kieltäytyjien määrän vähentämiseksi.

Porvaripuolueissa Amnestyn adoptointipolitiikkaa pidettiin vääränä ja ajatus mielipidevangeista kiellettiin tyystin. Ben Zyskowicz summasi näkemyksen varsin selkeästi:

”Amnesty on erehtynyt. Se on väärässä. Nämä henkilöt eivät ole mielipidevankeja, eikä Suomessa sellaisia ole.”¹⁸¹

¹⁸⁰ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (1.) ed. Sinnemäki (vihr).

¹⁸¹ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (19.) ed. Zyskowicz (kok).

Ihmisoikeuksiin liittyvä kysymys, joka vuoden 2000 keskustelussa myös käytiin, oli siviilipalveluksen luonne lainsäädännön edessä. Kansanedustajat väittelivät siitä, onko siviilipalvelus varusmiespalveluksen vaihtoehto, vai jonkinlainen poikkeusjärjestely tietyille eettisen vakaumuksen omaaville yksilöille. Siviilipalveluksen lyhennyksen vastustajien argumenteissa siviilipalvelus nähtiin vain poikkeusjärjestelynä asevelvollisuuslainsäädännön sisällä, eikä puhtaasti tasa-arvoisena vaihtoehtona asepalvelukselle. Keskustan Kyösti Karjula perusteli näkemystä sillä, että vain viisi prosenttia miesikäluokasta valitsee siviilipalveluksen asevelvollisuuden suoritusmuodoksi¹⁸². Siviilipalveluksen osoittamisella poikkeusjärjestelyksi pyrittiin vähättelemään eri palvelumuotojen vertailun tarvetta.

Vasemmistoliitossa ja SDP:ssä siviilipalvelus nähtiin täysin yhdenvertaisena vaihtoehtona varusmiespalvelukselle. Jaakko Laakso (vas) perusteli asiaa seuraavasti:

”- - ed. Karjula, että teillä on käsitys siitä, että tässä on kysymys poikkeusjärjestelystä, että oikeus siviilipalvelun suorittamiseen tai oikeus aseettomaan palveluun olisi poikkeusjärjestely. Eihän näin ole. Suomen perustuslain 127 §:n 2 momentti takaa tämän. Aivan samalla tavalla te voisitte ottaa perustuslaista eräiden muiden pykälien osalta momenteja ja kutsua niitä poikkeusjärjestelyiksi.”¹⁸³

Vasemmistopuolueissa kyseenalaistettiin porvaripuolueiden ajatus, sillä puolueiden edustajien näkökulmasta siviilipalvelus oli yhtä arvokas osa maanpuolustusta ja asevelvollisuutta kuin varusmiespalvelusta ja nykyinen lainsäädäntö perustuslaista lähtien sekä kansainväliset sopimukset näkivät asian myös niin.

Vuonna 2007 uudesta siviilipalveluslaista käydyssä keskustelussa ihmisoikeusnäkökulma hyväksyttiin jo laajalti läpi puoluekentän, vaikka se ei käsitteenä ”ihmisoikeus” porvaripuolueiden puheenvuoroissaan juuri esiinny. Taustalla on Vanhasen II porvarihallituksen tekemä esitys uudesta siviilipalveluslaista, jonka syntyyn vaikuttivat keskeisesti YK:n ja Euroopan neuvoston linjaukset Suomen siviilipalvelusjärjestelmän erilaisten kansainvälisten sopimusten vastaisesta luonteesta.

¹⁸² PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (3.,5.) ed. Karjula (kesk).

¹⁸³ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (4.) ed. Laakso (vas).

Vasemmistoliitto ja SDP, jotka kummatkin esittivät asevelvollisuusajan lyhentämistä suurempaa lyhennystä, perustelivat kantojaan edelleen ihmisoikeusnäkökulmasta ja erityisesti uusien kansainvälisten lausuntojen pohjalta.

”Huolimatta siitä, että tässä lakiesityksessä mennään selkeästi eteenpäin ja oikeaan suuntaan, olisi ollut oikeudenmukaista, että keskimääräinen siviilipalvelusaika olisi yhdenmukainen keskimääräisen asevelvollisuusajan kanssa.”¹⁸⁴

Myös totaalikieltäytyjien asema nousi SDP:n ja erityisesti vasemmistoliiton puheenvuoroissa esille ongelmana, joka ei myöskään ihmisoikeuksien näkökulmasta toteutunut vielä tämän lakiesityksen myötä.

Myös vihreiden keskuudessa ihmisoikeudet olivat edelleen keskeisesti esillä puheenvuoroissa, mutta hallituspuolueena vihreät korostivat lakiesityksen positiivista suuntaa. Vasemmistopuolueiden tapaan nyt tehdyt esitykset nähtiin vain välivaiheena kohti oikeudenmukaisempaa järjestelyä. Johanna Sumuvuori (vihr) kiinnitti ihmisoikeusnäkökulmasta erityisesti huomion totaalikieltäytyjien heikkoon asemaan Suomessa.

”Lakiesitys jättää puuttumatta yhteen keskeiseen ongelmaan - - eli totaalikieltäytyjien kohteluun. Vakaumuksensa vuoksi aseellisesta tai siviilipalveluksesta kieltäytyviä kohdellaan maassamme ihmisoikeuksien kannalta erittäin kyseenalaisella tavalla. Vertaamalla totaalikieltäytyjien vankeusrangaistuksia yleiseen rangaistusasteikkoon ovat totaalikieltäytyjien rangaistukset kohtuuttomia.”¹⁸⁵

Kokoomuksen ja keskustan puheenvuoroissa ei ihmisoikeus siis noussut terminä juuri esille, mutta puolueen edustajat olivat hyväksyneet kansainvälisten järjestöjen linjauksen, jonka mukaisesti Suomen siviilipalvelusjärjestelmä oli rangaistuksenomainen ja siten ihmisoikeussopimusten vastainen. Vuoden 2000 lakikeskustelussa siviilipalvelusajan lyhentämistä jyrkästi vastustanut Eero Akaan-Penttilä (kok) oli nyt muuttanut kelkkansa suuntaa asian suhteen:

”Tarkoitus on saada tämä laki vastaamaan perustuslainmukaisia perusoikeuksia. Mikäs sen tärkeämpää kuin että tämäkin laki teknisesti korjataan sille tasolle, mille se pitää saada, ja silloin esimerkiksi

¹⁸⁴ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (64.) ed. Yrttiaho (vas).

¹⁸⁵ PTK 73/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, LK (2.) ed. Sumuvuori (vihr).

*kansainvälisten sopimusten ihmisoikeuskysymykset tulevat asiallisella tavalla tässä esille.*¹⁸⁶

Kokoomuksen edustajat näkivät hallituksen esityksen nyt ratkaisevan aseistakieltäytyjien oikeuksissa olleet ongelmat ja uuden 12 kuukauden palvelusajan olevan kansainvälisten ihmisoikeussopimusten rajat täyttävä pituus siviilipalvelukselle. Puolueen sisällä oli toki edelleen myös eriäviä mielipiteitä, kuten Ben Zyskowitzilla (kok), jonka mukaan 13 kuukauden siviilipalvelusaika oli jo ihmisoikeussopimukset täyttävä pituus ja kansainväliset järjestöt olivat asian suhteen erehtyneet.¹⁸⁷

Keskustassa suhtauduttiin myös vaihtelevasti siviilipalveluksen lyhennykseen, ja vain edustaja Hannu Hoskonen (kesk) otti puolueesta kantaa asiaan ihmisoikeusnäkökulmasta.

*”On tärkeää myös, että palvelusaika asettuu nyt tuohon 362 vuorokauteen, koska tästähän olemme kansainvälisesti saaneet aikamoista kritiikkiä osaksemme - -”*¹⁸⁸.

Hoskosen puheenvuorossa korostui selkeästi kansainvälisen paineen vaikutus siviilipalvelusuudistuksen taustalla, joka leimaa ajattelun muutosta sekä keskustan että kokoomuksen kansanedustajien näkökulmien muutoksen taustalla.

4.3. Yhteenveto puolueiden ihmisoikeus- ja puolustuspoliittisista linjoista

Yhdenvertaisuuden tapaan myös siviilipalveluksen puolustus- ja ihmisoikeuspoliittinen ulottuvuus jakoi puolueet vasemmisto-vihreään ja porvaripuolueiden leireihin. Vasemmisto-vihreässä leirissä ihmisoikeudet korostuivat keskeisenä periaatteena siviilipalveluslain muuttamisessa ja vaadittujen muutosten ei nähty juuri vaikuttavan Suomen puolustuspolitiikan linjaan tai maanpuolustuskykyyn. Koska vasemmisto-vihreiden puolueiden argumentaatiota ohjasi ihmisoikeuksien puolustus, tavoitteena oli estää erityisesti siviilipalveluksen muuttuminen puolustuspolitiikan välineeksi.

¹⁸⁶ PTK 73/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, LK (9.) ed. Akaan-Penttilä (kok).

¹⁸⁷ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (11.) ed. Ben Zyskowitz (kok).

¹⁸⁸ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (66.) ed. Hoskonen (kesk).

Erityisesti puhuttaessa siviilipalveluksen kestosta tämän näkökulman kannattajat vastustavat palveluksen pituuden määrittämistä sen mukaan, mikä mahdollinen vaikutus pituudella on varusmiespalvelun ja siviilipalvelun suorittavien määrään, vaan lähtökohtana tuli olla kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja suositusten mukainen lainsäädäntö. Myös totaalikieltäytyjien asema nousi vasemmisto-vihreässä blokissa esille ja huolta pidettiin myös Suomen kansainvälisestä asemasta, joka nähtiin uhatuksi jos Suomi ei noudata kansainvälisiä sopimuksia ja toimi omien, ihmisoikeuksia korostavien kantojensa mukaisesti.

SDP:n linja puolustuspolitiikan ja siviilipalveluksen suhteen oli hieman ristiriitainen. Pääasiassa puolueen puheenvuoroissa ei pidetty tarpeellisena käsitellä siviilipalvelusta puolustuspolitiikan näkökulmasta ja väheksyttiin siviilipalvelusajan lyhennyksen vaikutuksia suomalaiseen asevelvollisuuteen. Toisaalta puolueen sisällä oli pidetty vuosina 2000 ja 2007 myös puheenvuoroja, joissa puolustuspolitiikan merkitystä haluttiin korostaa siviilipalvelusta kehitettäessä ja muun muassa vuoden 2007 keskustelussa osa puolueen edustajista totesi 12 kuukauden siviilipalvelusajan olevan ehdoton minimi. Toisaalta puheenvuoroissa kritisoitiin koko nykyistä puolustusjärjestelmää vanhanaikaisena ratkaisuna, erityisesti vuosina 1998 ja 2000, ja korostettiin valikoivaa asevelvollisuutta mahdollisena vaihtoehtona nykyjärjestelmälle. Ihmisoikeudet olivat SDP:n argumentaatiossa keskeinen elementti erityisesti vuosien 1998 ja 2000, mutta vuonna 2007 se menetti keskeisen roolinsa.

Vasemmistoliiton kanta oli varsin selkeä käsiteltävän ajanjakson ajan, sillä puolueessa ei nähty puolustuspolitiikalle sijaa siviilipalveluksen tulevaisuudesta päätettäessä. Puheenvuoroissa ei yleistä asevelvollisuutta kritisoitu, mutta siviilipalvelusmiesten aseman parantamista ei nähty uhkana asevelvollisuusarmeijalle. Puolueen linja poikkesi SDP:n ja vihreiden linjasta siinä, ettei koko puolustusdoktriinia esitetty samalla tavalla kyseenalaiseksi ja vaadittu asevelvollisuusjärjestelmän muutosta samaan tapaan kuin blokin muissa puolueissa. Ihmisoikeudet olivat merkittävä argumentti siviilipalveluksen lyhentämiseksi koko tarkasteleman ajanjakson ajan ja erityisesti totaalikieltäytyjien asemaa puolueessa pidettiin esillä kaikkien lakimuutosehdotusten yhteydessä.

Vihreiden kritiikki puolustuspoliittista näkökulmaan kohtaan perustui koko tarkasteltavan ajanjakson ajan pitkälti nykyisen asevelvollisuusmallin ja puolustusdoktriinin arvostelulle. Uuden kansalaispalveluksen ja sukupuolten tasa-arvon

korostaminen puheenvuoroissa nousee suoraan puolueen vuosien 1998 ja 2006 periaateohjelmista. Erityisesti vuoden 1996 periaateohjelmassa puolue vaati asevelvollisuuden muuttamista kansalaispalveluksi, jossa painopiste siirtyisi sotilaallisesta toiminnasta siviilipalvelun suuntaiseksi ja lopullisena tavoitteena oli minimoida pakkopalvelu minimiin.¹⁸⁹ Ihmisoikeuskysymyksissä vihreät olivat pitkälti vasemmistoliiton kanssa samoilla linjoilla, korostaen kansainvälisiä sopimuksia ja niiden painetta muuttaa siviilipalvelulakia. Myös totaalikieltäytyjien asemaa puolueen puheenvuoroissa pidettiin esillä tiiviisti.

Porvaripuolueiden puheenvuoroissa korostui taas puolustuspoliittisen näkökulman keskeisyys ja siviilipalvelulain muutosta tarkasteltiin vahvasti maanpuolustuksellisesta näkökulmasta. Ihmisoikeusnäkökulmalle ei juuri herunut ymmärrystä ennen vuoden 2007 uutta siviilipalvelulakia, jolloin myös ihmisoikeudet nousivat puolueiden agendalle. Pfaffenzellerin ja Leanderin teoriat asevelvollisuuden oikeutuksesta turvallisuuden takaajana ja yhteiskunnan rakenteiden turvaajana näkyy keskeisesti porvaripuolueiden argumentaatiossa. Näiden ajatusten pohjalta siviilipalveluksen palvelusajan muutoksen uhka asevelvollisuudelle oli hyväksyttävä syy pitää siviilipalvelusaika nykyisellä tasollaan, jopa sillä uhalla että siviilipalvelusaika olisi ollut ihmisoikeussopimusten tai yhdenvertaisuuslainsäädännön vastainen.

Keskusta korosti puolueista eniten puolustuspolitiikkaa keskeisenä viitekehyksenä, jonka sisällä päätökset siviilipalveluksen kehittämisestä tulisi tehdä. Puolueessa nähtiin asevelvollisuusarmeija ainoana ratkaisuna jos koko maata pyrittiin puolustamaan aluepuolustuksen periaatteen mukaan. Samalla puolueessa suhtauduttiin kriittisesti Nato-jäsenyyteen. Puolueen periaateohjelmassa vuodelta 1996 todettiin seuraavaa:

”Suomen etujen mukaista on pysyä sotilaallisesti liittoutumattomana ja ylläpitää uskottavaa, itsenäistä ja yleiseen asevelvollisuuteen perustuvaa puolustuslaitosta”¹⁹⁰

Koska siviilipalvelus nähtiin uhkana koko maan puolustamiseen tähtäävälle puolustusdoktriinille, keskusta halusi siirtää tarkastelun siviilipalveluksen kehittämisestä kiinteämmin osaksi yleistä asevelvollisuuden kehittämistä.

¹⁸⁹ Vihreän liiton periaateohjelma 1998; Vihreän liiton periaateohjelma – Tehtävä reilu muutos 2006.

¹⁹⁰ Keskustan periaatteet 1996, kappale 11.

Myös kokoomuksessa siviilipalveluksen kehittäminen haluttiin sitoa yhteen puolustuspolitiikan kanssa, vaikka painotus ei ollut yhtä keskeinen kuin keskustan edustajien puheenvuoroissa. Sama pelko siviilipalveluksen lyhennyksen asevelvollisuutta murentavasta vaikutuksesta on luettavissa myös kokoomuksen linjasta. Porvaripuolueiden puheenvuoroissa korostui myös puolustusvoimien linjan puoltaminen, sillä sekä keskustan että kokoomuksen kansanedustajat vetosivat runsaasti puolustusvoimien lausuntoihin omien argumenttiansa tueksi Kokoomuksen vuosien 1995, 1999 ja 2003 tavoiteohjelmissa ei ollut linjausta asevelvollisuudesta, mutta korostettiin itsenäisten ja mittaluokaltaan sopivien puolustusvoimien tarpeellisuutta¹⁹¹. Kokoomusedustajien kantojen voikin nähdä olevan samassa linjassa ohjelmien kanssa, ainakin jos tulkitsee asevelvollisuusarmeijan olevan näiden vaatimusten täyttämisen ehtona.

Keskustassa ja kokoomuksessa pidettiin vuosina 1998 ja 2000 silloista siviilipalveluslakia ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävänä ja sen katsottiin jo toteuttavan Euroopan neuvoston sekä YK:n periaatteet. Amnestyn linjaukset nähtiin erityisesti näinä vuosina väärinä ja totaalikieltäytyjien adoptointi mielipidevangeiksi kohtuuttomana toimintana. Ääni kellossa muuttuu vuonna 2007, jolloin kummatkin puolueet olivat hallituksessa esittämässä uutta lakia. Ihmisoikeuskysymys nähtiin nyt kansainvälisten sopimusten ja linjausten mukaisesti ongelmana ja ratkaistavaksi uuden lain avulla. Toisaalta osalle edustajista tämä linjan muutos oli edelleen karvas pala purtavaksi.

Puolustuspoliittisen ja ihmisoikeuspoliittisen näkökulman välillä voidaan tehdä erottelu myös globaalin ja kansallisen ajattelun välillä. Ihmisoikeuksien kannalta asiaa katsovien mielestä kansanvälinen ulottuvuus oli merkittävin ohjaaja siviilipalveluksen pituutta kehitettäessä, ja tämän linjan kannattajat olivat myös huolissaan Suomen maineesta ihmisoikeuksia puolustavana maana. Puolustuspoliittisesta näkökulmasta asiaa tarkastelevien kansanedustajien mielestä kansallinen näkökulma oli keskeinen siviilipalveluksen kehittämisen suhteen, sillä siviilipalvelus on osa itsenäisen valtion puolustuspoliittista suunnittelua. Osa kansanedustajista suhtautui kriittisesti kansainvälisten järjestöjen kannanottoihin ja kansainvälisten sopimusten suhteen he

¹⁹¹ Kokoomuksen tavoiteohjelma 1995-1990; Kokoomuksen tavoiteohjelma 1999-2003; Kokoomuksen lähiajan tavoiteohjelma 2003-2007.

halusivat noudattaa niiden kirjainta vain siinä tapauksessa, että tulkinnallisesta kysymyksestä on olemassa selkeä päätöslauselma tai määritelmä, johon voitiin vedota.

5. Vakaumus vs. velvollisuus – siviilipalvelus moraalisenä valintana

”Puhuitte siitä, että vakaumuksesta ei saa rangaista. Ei varmasti missään tapauksessa niin, mutta suomalaisessa yhteiskunnassa on kuitenkin edelleen myöskin velvollisuuksia ja yksi on tietynlainen velvollisuus puolustaa maata. Ei ainoastaan voi olla oikeuksia, vaan täytyy myöskin olla velvollisuuksia.”¹⁹²

”Onko sivari sitten pelkuri? Pitää kysyä näinpäin. Minä väitän, että he eivät ole pelkureita. Nimittäin siinä on ensinnäkin, kun miettii, jo yhteiskunnan paine, jotta pitäisi mennä, jotain pitäisi tehdä, olette huonompia, kun ette mene tuonne Puolustusvoimiin, koska sehän on helpompi tie lähteä sinne, sitten toisaalta jopa vankeuden uhalla.”¹⁹³

Kolmas keskusteluissa esiin noussut teema oli vakaumuksen, velvollisuuden ja moraalien rooli osana siviilipalveluslaista käytyjä keskusteluja. Erityisesti esiin nousivat kansanedustajien kannat siitä, millainen on siviilipalveluksen valitsevan velvollisen moraalit ja vakaumus ja millainen sen tulisi olla. Eduskuntakeskusteluissa ei enää puhuttu siviilipalveluksen olemassaolon oikeutuksesta sinänsä, vaan keskiöön nousi erityisesti siviilipalvelusaikaan tehtyjen muutosten vaikutus asevelvollisten moraalisiin ja vakaumukseen. Kansanedustajien puheenvuorot kertovat runsaasti heidän omista moraalikäsitteistään ja tavoistaan ymmärtää yksilön vakaumus ja velvollisuus suhteessa yhteisöön.

¹⁹² PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (27.) ed. Jaskari (kok).

¹⁹³ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (29.) ed. Lahtela (sd).

5.1. Siviilipalvelus ja moraaliteoriassa

Keskeisenä jakavana tekijänä moraalien ja vakaumuksen käsittelyssä oli kysymys siitä, mikä vaikutus siviilipalvelusajan pituudella on asevelvollisten moraalisiin ja vakaumukseen. Aiheuttaako liian lyhyt siviilipalvelusaika asevelvollisissa moraalikatoa ja johtaako se yksilöiden perusteettomaan siirtymiseen siviilipalvelukseen? Tuleeko siviilipalvelusta ja varusmiespalvelusta sekä näitä suorittavien velvollisten moraalista tai vakaumusta pyrkiä edes arvioimaan?

Moraalia, vakaumusta ja velvollisuutta pohdittaessa on syytä ensin taustoittaa sitä, mikä on moraalien ja asevelvollisuuden suhde yhteiskunnallisella tasolla. Ruotsalainen tutkija Anna Leander on omassa asevelvollisuuden oikeuttavien myyttejä käsittelevässä artikkelissaan määritellyt ensimmäiseksi asevelvollisuuden oikeutuksen myytiläsen eri sosiaalisia ja etnisiä ryhmiä yhdeksi yhteisöksi integroivan vaikutuksen¹⁹⁴. Asevelvollisuus siis yhdistää eri yhteiskunnan kerroksia, luoden sen läpikäyneille yhteisen kokemuksen ja ymmärryksen yhteiskunnan monimuotoisuudesta sekä yhtenäisestä kansasta. Toisen myytilän mukaan asevelvollisuus luo lojaaleja ja parempia kansalaisia ja toimii eräänlaisen kansan kouluna¹⁹⁵. Tällä kansan kasvatuksellisella aspektilla asevelvollisuuden perustamista Suomeen kannatti muun muassa J. V. Snellman 1800-luvun puolivälissä¹⁹⁶. Asevelvollisuuden yksi keskeisimmistä tehtävistä on ollut luoda luonteeltaan hyveellisiä ja uhrautuvia sotilaita, mutta myös vahvistaa kansan yhteistä arvopohjaa sekä luoda kansaan että sen historiaan vahvemmin sidoksissa olevia kansalaisia.

Asevelvollisuutta ja siihen liittyviä moraalisia kysymyksiä pohdittaessa ei voida myöskään sivuttaa yhteiskunnan arvoja osana keskustelua. Suomalaisen maanpuolustustahtoa selvittänyt Liisa Myyry käy tutkimuksessaan läpi niitä arvoja, joiden pohjalta suomalaiset pitävät maataan puolustamisen arvoisina. Keskeiset maanpuolustustahtoon vaikuttavat arvot olivat Suomen itsenäisyys ja itsemääräämisoikeus, alueellinen koskemattomuus, suomalainen demokratia sekä suomalaisuus¹⁹⁷. Nämä kaikki esille nousseet arvot edustavat varsin perinteisiä,

¹⁹⁴ Leander 2004, 573–574.

¹⁹⁵ Leander 2004, 576.

¹⁹⁶ Vares 1995, 283.

¹⁹⁷ Myyry 2009, 4.

kollektiivisiä ja isänmaallisia arvoja. Myyry nostaa esille toisaalta myös yhteiskunnan arvopohjan muutoksen, jossa ”perinteinen suomalainen yhteisöllisyys ja identiteetti ovat murtumassa ja tilalle on astumassa yksilökeskeinen postmoderni identiteetti”¹⁹⁸. Monelle nuoremman sukupolven kansalaiselle arvojen muutos on vienyt pohjan valmiudelta puolustaa Suomea aseellisesti.

Siviilipalvelus, kuten muutkin aseistakieltäytymisen muodot, on edellä esiteltyjen Leanderin asevelvollisuuden oikeutuksen myyttien kannalta uhka, sillä se antaa asevelvollisille mahdollisuuden välttää varusmiespalveluksen. Tällöin velvollinen ei päädy osaksi koulutusta, jossa hänestä koulitaan hyveellinen sekä kuuliainen, yhteiskuntaan ja kansaan integroitu kansalainen. Siviilipalvelus ja siviilipalvelusvelvolliset ovat tämän traditionaalisen katsantokannan näkökulmasta uhka, ei pelkästään maanpuolustukselle, vaan myös laajemmin yhteiskunnan moraalikäsitteille, vakaumuksellisuudelle sekä velvollisuudentunnon. Siviilipalvelusvelvollinen ei siis välttämättä jaa enää samaa Myyrin esittelemää kansallista arvoperustaa, velvollisuudentuntoa ja maanpuolustustahtoa kuin varusmiespalveluksen suorittanut enemmistö. Siviilipalveluksen moraalista perustasta käydyssä keskustelussa keskeiseksi kiistaksi nouseekin usein yhteiskunnan perinteisten arvo- ja velvollisuuskäsitysten yhteentörmäys yksilön vakaumuksen kunnioittamiseen tähtäävän postmodernin individualismin kanssa.

Suomessa aseistakieltäytymisen moraalisiin ja vakaumuksellisiin kysymyksiin on oikeustieteellisestä näkökulmasta perehtynyt eritoten Martin Scheinin, joka on kirjassaan *Aseistakieltäytymisoikeus* pohtinut eettisen vakaumuksen todistamista osana siviilipalvelusta. Tämä kysymys on keskeinen, sillä Suomen siviilipalveluslaki edellyttää velvolliselta eettistä tai uskonnollista vakaumusta siviilipalvelukseen päästäkseen. Scheinin esittelee kirjassaan kolme erilaista mahdollisuutta velvollisen vakaumuksen ”todistamiselle”. Ensimmäinen keino oli tutkijalautakunnan perustaminen selvittämään velvollisen vakaumuksen taso, ja tämä malli Suomessa olikin käytössä ennen vuoden 1985 uutta siviilipalveluslakia. Toinen mahdollinen vakaumuksen määrittelyn keino oli Scheininin mukaan laittaa vakaumus koetukselle, eli siviilipalvelusvelvollisuuden tapauksessa määrittää siviilipalvelusvelvollisille

¹⁹⁸ Myyry 2009, 5.

varusmiespalvelua pidempi palvelusaika¹⁹⁹. Tämä käytäntö oli Suomessa ollut käytännössä vuoden 1985 uuden siviilipalveluslain voimaantulosta lähtien. Scheinin oma (kolmas) vaihtoehto asian ratkaisemiseksi oli, ettei tällaiselle vakaumuksen ”todistamiselle” ole tarvetta, jolloin siviilipalveluksen pituus voisi olla yhtä pitkä varusmiespalveluksen kanssa.

Koska käsittelyssä olevissa lakiesityksissä keskustelun ytimessä oli juuri palvelusajan lyhentäminen, nousivat Scheininin esittelemät kolme vaihtoehtoa keskeisiksi malleiksi siviilipalveluksen pituutta sekä moraalialia ja vakaumusta pohdittaessa.

5.2. Vakaumuksen, velvollisuuden ja moraalin rooli täysistuntokeskusteluissa

Moraalia ja vakaumusta käsittelevät puheenvuorot ovat keskeisessä roolissa siviilipalveluslain uudistusta käsittelevissä keskusteluissa tarkasteltavan ajanjakson aikana. Vasemmisto-vihreän blokin ja porvariblokin väliset näkemyserot vakaumuksen merkityksestä ja laadusta poikkesivat muiden teemojen tapaan merkittävästi toisistaan.

Vuoden 1998 lakikeskustelussa porvaripuolueissa esitettiin pelkoja siitä, että siviilipalvelusajan lyhennys johtaa tilanteeseen, jossa myös todellista eettistä vakaumusta vailla olevat ihmiset hakeutuisivat useammin suorittamaan siviilipalvelusta varusmiespalveluksen sijaan. Keskustan Aapo Saari tiivisti asian seuraavasti:

”Siviilipalvelusjärjestelmä on varattu sen vuoksi, että on niitä, joilla on vakavia uskonnollisia tai eettisiä syitä, että he eivät voi aseellista palvelua suorittaa. Olkoon niin. On hyvä, että heillä on mahdollisuus siihen, mutta siitä ei pidä tehdä sellaista houkuttelevaa vaihtoehtoa, joka houkuttelisi nuoria miehiä kieltäytymään asepalveluksesta.”²⁰⁰

Porvaripuolueiden argumenteissa epäiltiin laajasti velvollisten vakaumusta siinä mielessä, että siellä nähtiin nuorten miesten vakaumuksen maanpuolustukseen olevan vaarassa houkuttelevamman vaihtoehdon vuoksi. Tämä on osittain ristiriidassa

¹⁹⁹ Scheinin 1988, 57.

²⁰⁰ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (37.) ed. Saari (kesk).

puolueiden maanpuolustustahtoa koskevien argumenttien kanssa, joita käsittelen seuraavassa pääluvussa.

Tätä vakaumuksettomien pakoa armeijan palveluksesta haluttiin jopa tilkitä aikaisempaa tiukemmin Outi Siimeksen (kok) esityksen keinoin. Siimes vaati karenssiaikaa varusmiespalveluksesta siviilipalvelukseen siirryttäessä, ja perusteluna tälle Siimes esitti seuraavaa:

”Valitettavan usein vaikuttaa siltä, että uskonnolliseen tai eettiseen vakaumukseen perustuvat vakavat omantunnon syyt ovat peitenimi halulle päästä helpommalla asevelvollisuutensa suorittamisesta. Monet asevelvolliset katuvat sittemmin pikaista ratkaisuaan ja jotkut palaavat takaisin asepalvelukseen.”²⁰¹

Siimeksen mukaan jo nyt liian moni nuori vältteli varusmiespalveluksen suorittamisesta vedoten valheelliseen vakaumukseen ja siksi mahdollisuutta suoraan siirtymiseen palveluksesta toiseen tuli rajoittaa entistä tiukemmin. Monet kansanedustajat kokoomuksessa ja keskustassa antoivat tukensa Siimeksen esitykselle karenssiajan luomiseksi. Kokoomuksessa ja keskustassa myös väheksyttiin niitä haastatteluilla kerättyjä selityksiä, joita armeijasta siviilipalvelukseen siirtyneet miehet olivat esittäneet siirtymisensä syyksi. Siviilipalvelukseen vaihtaneille velvollisille tehdyissä kyselyissä perusteluiksi vaihdokseen esitettiin mm. ongelmia uniryhmin ja auktoriteettien kanssa. Edustaja Kalevi Lamminen (kok) olikin erityisesti huolissaan nykynuorison heikosta auktoriteettien sietokyvystä ja totesi, että

”[j]os nuorukainen törmää ensi kertaa autoritaarisuuteen vasta armeijassa, ei hyvältä näytä.”²⁰²

Kuten Scheinin omassa kirjassaan esitti, eräs tapa tutkia ihmisen todellista vakaumusta oli laittaa se koetukselle. Myös tämän näkökulman esiintuonti näkyi porvaripuolueiden kannoissa. Pidempi siviilipalvelusaika voitiin hyväksyä yhdenvertaisuusnäkökulmasta epätasa-arvoisena, mutta vakaumuksellisten aseistakieltäytyjien nähtiin kestävän tämä koettelemus vakaumuksensa voimalla. Kokoomuksen Seppo Kanerva tiivistä kannan pidemmän palvelusajan oikeutuksesta seuraavasti:

”Miten sitten siviilipalvelusmies? Hän saa vapautuksen velvollisuudesta. Se ei ole vaihtoehto, se on vapautus velvollisuudesta, ja siitä joutuu aina maksamaan.

²⁰¹ PTK 121/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, LK (16.) ed. O.Siimes (kok).

²⁰² PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (15.) ed. Lamminen (kok).

Tällä lailla laskien tietenkin maksun pitäisi olla suurempi. Mutta kun se on saavutettu etu ja aika hyvin neuvoteltu se 13 kuukautta, mielestäni se on ihan hyvin, antaa olla, vaikka ehkä on vähän alakanttiin.”²⁰³

Porvaripuolueissa löytyi toki myös koko siviilipalvelusinstituution kritisoijia, joiden mielestä siviilipalvelusta järjestelmänä sekä valintana saa arvostella. Edustaja Kari Myllyniemi (kesk) argumentoi, että vaikka ymmärtääkin laissa määritetyn oikeuden siviilipalvelukseen, ei sitä tarvitse palvelustapana pitää hyvänä tai tavoiteltavan ratkaisuna²⁰⁴.

Siviilipalveluksen lyhennystä kannattaneiden kansanedustajien, erityisesti SDP:n edustajien, keskuudessa usko siviilipalvelukseen hakeutuvien velvollisten vakaumuksen aitoudesta oli porvaripuolueisiin verrattuna vahvempi. Siviilipalveluksen valitseminen omaksi palvelusmuodoksi nähtiin yksilöllisenä päätöksenä ja moraalisenä valintana, jota eduskunta tai mikään muukaan toimija ei voinut määrittellä tai tehdä yksilön puolesta. SDP:n Tarja Filatov tiivistä näkemyksen seuraavasti:

”Keskustelussa on ollut kritiikkiä sitä kohtaan, että miehet valitsevat siviilipalveluksen vailla oikeaa vakaumusta. Minusta on aika pelottavaa kuvitella, että voimme jotenkin määrittellä ihmisen oikean vakaumuksen. Eikö se enää olekaan yksilön oikeus? Onko siitä yhtäkkiä tullut kollektiivisesti määriteltävissä oleva asia?”²⁰⁵

Erityisen kritiikin kohteena vasemmisto-vihreän blokin puolueissa nähtiin Outi Siimeksen (kok) toivomusaloite, jossa esitettyä harkinta-aikaa pidettiin yksipuolisena hyökkäyksenä siviilipalvelusvelvollisten vakaumusta kohtaan. Kimmo Kiljunen (sd) esitti puheenvuorossaan, että jos harkinta-aika luodaan siviilipalvelukseen siirtyville, niin eikö yhdenvertaisuuden nimissä myös asepalvelukseen siirtyville pitäisi luoda samanlainen järjestely?²⁰⁶ Liisa Vehkaoja (sd) taas nosti esille, että monet palvelusmuotoa vaihtavat velvolliset varmasti olivat alkujaankin epäröineet armeijaan menoa ja nyt heidän asemaansa pyrittiin tällä esityksellä entisestään heikentämään.²⁰⁷

Myös porvaririntaman sisällä Outi Siimeksen (kok) toivomusaloite sai kritiikkiä tavastaan suhtautua yksilön vakaumukseen. Esimerkiksi Hannu Takkula (kesk) totesi

²⁰³ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (5.) ed. S. Kanerva (kok).

²⁰⁴ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (18.) ed. Myllyniemi (kesk).

²⁰⁵ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (24.) ed. Filatov (sd).

²⁰⁶ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (35.) ed. Kiljunen (sd).

²⁰⁷ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (11.) ed. Vehkaoja (sd).

aloitteesta, että ”se sävy ja henki, mikä hänen toivomusaloitteessaan on, on kyllä vakaumusta kyseenalaistava.”²⁰⁸

SDP:ssä tuotiin esille myös ajatus siviilipalveluksen rauhanaatetta edistävästä puolesta.

Edustaja Esa Lahtela (sd) tiivistä ajatuksen seuraavasti:

*”Pitemmän päälle ajateltuna toivoisi kyllä, että maailmassa saataisiin semmoinen aikaan, että kaikki olisivat siviilipalvelusmiehiä. Semmoinen kansainvälinen sopimus kun saataisiin aikaan, silloin meillä olisi huomattavasti fiksumpi koko yhteiskunta, koko maailma.”*²⁰⁹

Edustaja Lahtelan mielestä oli koko maailman näkökulmasta ongelmallista, että rauhanaatteelle sitoutuneita ihmisiä rangaistiin valinnoistaan, vaikka tavoitteen tuli olla täysin päinvastainen.

Vasemmistoliiton ja vihreiden puheenvuoroissa moraal- ja vakaumuskytymykset eivät olleet yhtä keskeisessä asemassa kuin SDP:llä, mutta puolueiden linjat olivat lähellä sosialidemokraattien näkemyksiä. Tuija Brax (vihr) ei pitänyt puheenvuorossaan uskottavana, että siviilipalvelusajan lyhennys johtaisi palvelusmuodon muuttumisen merkittävästi laajemman joukon vaihtoehdoksi ja totesi, että ”on mielestäni ihmisten eettisten ja uskonnollisten ajatusten aliarvioimista”²¹⁰ väittää toisin. Myös vasemmistoliitossa nähtiin porvaripuolueiden esittämä velvollisten moraalikato epätodennäköisenä pelkona²¹¹

Vuoden 2000 eduskuntakeskustelussa keskustelu siviilipalveluksesta moraalisenä ja vakaumuksellisenä valinta oli kaikkein värikkäintä ja keskeisemmässä asemassa kuin vuosina 1998 tai 2007.

Kokoomuksen kansanedustajat hyökkäsivät keskustelussa siviilipalveluksen lyhentämistä vastaan kyseenalaistamalla siviilipalveluksen valitsevien asevelvollisten moraalin sekä nostamalla esiin siviilipalveluksen lyhentämisen vaikutuksen yleisesti nuorten moraaliiin ja velvollisuudentuntoon puolustaa maataan. Pertti Hemmilä (kok) esitti lähetekeskustelupuheenvuorossaan seuraavasti:

²⁰⁸ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (17.) ed. Takkula (kesk).

²⁰⁹ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (13.) ed. Lahtela (sd).

²¹⁰ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (25.) ed. Brax (vihr).

²¹¹ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (41.) ed. Huutola (vas), (13.) ed. Rimmi (vas).

”Tässä yhteydessä en malta olla kysymättä, minkälainen moraalinen nuorella miehellä, jonka mielestä itsenäinen isänmaamme ei ole edes 13 kuukauden siviilipalveluksen arvoinen. Siitähän tässä loppujen lopuksi, moraalista, on kysymys. - - Vakaumuksellinen mukavuudenhalu ja laiskuus eivät riitä perusteiksi varusmiespalvelusta poisjättäytymiselle. Siksi siviilipalvelusta ei tule kehittää houkuttelevaksi vaihtoehdoksi. Muutoin ”vakaumuksellisia” nuoriamiehiä alkaa olla turhan paljon.”²¹²

Useassa kokoomuksen puheenvuorossa otettiin esille siviilipalveluksen valitsemisen syyksi mukavuudenhalu, pelko, laiskuus tai halu kulkea sieltä missä aita on matalin ja siksi siviilipalvelusajan lyhennystä vastustettiin, jottei näiden ”väärien” moraalisten perusteluiden pohjalta siviilipalveluksen valitsevien velvollisten määrä kasvaisi. Eroa varusmiespalveluksen ja siviilipalveluksen suorittajien välille luotiin myös erilaisilla sanavalinnoilla, kuten puhumalla varusmiespalveluksen valinneista nuorista miehistä ja naisista ”valiojoukkona”.²¹³ Kokoomuksen edustajat korostivat myös runsaasti yksilön velvollisuutta toteuttaa perustuslain ja asevelvollisuuslain henkeä, jossa siviilipalvelus oli heidän tulkintansa mukaan vain poikkeusvaihtoehto asepalvelukselle.²¹⁴ Tätä velvollisuuden merkitystä korosti mm. Eero Akaan-Penttilä (kok), joka omassa lähetekeskustelupuheenvuorossaan nosti maanpuolustuksen kriisiaikana yksilön edun edelle ja totesi nyt keskustelussa olleiden siviilipalvelukseen liittyvien ongelmien olevan maanpuolustuksen velvoittavuuteen nähden paljon pienempiä asioita²¹⁵. Akaan-Penttilän puheenvuoro noudattelee porvaripuolueilla perinteistä ajattelutapaa, jossa turvallisuuskysymykset ovat yksilön yläpuolella.

Vakaumuksen todistamisen ongelman kokoomuksen edustajat näkivät parhaiten ratkeavan tarpeeksi pitkän siviilipalvelusajan avulla, jota esitettiin jo vuoden 1998 lakimuutoksen yhteydessä²¹⁶. Osa kokoomuksen edustajista myös pohti mahdollisuutta palata järjestelmään, jossa siviilipalvelukseen pyrkivän asevelvollisen vakaumus selvitetäisiin ulkopuolisten henkilöiden toimesta.²¹⁷ Tämä Scheininin esittämä toinen keino aseistakieltäytyjän vakaumuksen kokeilemiselle nousi siis nyt uudelleen keskusteluun, vaikka siitä olikin luovuttu vuoden 1985 siviilipalveluslain muutoksen yhteydessä. Useat kokoomuksen edustajista myönsivätkin, ettei vakaumusta voi millään

²¹² PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (8.) ed. Hemmilä (kok).

²¹³ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (26.) ed. S. Kanerva (kok).

²¹⁴ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (1.) ed. Nepponen (kok).

²¹⁵ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (23.) ed. Akaan-Penttilä (kok).

²¹⁶ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (23.) ed. Akaan-Penttilä (kok).

²¹⁷ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (13.) ed. Lehtimäki (kok).

tavalla toisten ihmisten toimesta todistaa, eikä ajatus saanut muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta suurempaa kannatusta.

Jyrki Katainen (kok) lähestyi kysymystä vakaumuksesta Myyryn esittelemän ikäpolvien muuttuneen moraalikäsitteen kautta. Kataisen mukaan nykynuoriso tekee valintansa uusien arvojen pohjalta ja paras tapa pitää varusmiespalvelus velvollisten ensisijaisena valintana oli tehdä siitä siviilipalvelusta kilpailukykyisempi vaihtoehto pitämällä palvelusajat selkeästi eripituisina.²¹⁸

Myös keskustapuolueessa siviilipalvelusvelvollisten todellisen vakaumuksen laatua epäiltiin keskusteluissa, vaikkakin sitä ei nostettu yhtä keskeiseksi argumentiksi kuin kokoomuksessa. Juha Korkea-osa (kesk) epäili kokoomuslaisten tapaan, että monesti syy valita siviilipalvelus olisi eettisten syiden sijaan mukavuudenhalusta johtuva päätös ja edustaja Ranta-Muotio (kesk) piti naiivina ajatuksen, että jokainen siviilipalvelusvelvollinen tekisi valintansa eettiseen vakaumukseen perustuen.²¹⁹

Vasemmisto-vihreissä puolueissa siviilipalveluksen vakaumuksellinen puoli nähtiin hyvin eri tavalla kuin porvaripuolueissa. Vasemmistoliiton edustajat kritisoivat kaikkein kiivaimmin kokoomuksen esittämiä mielipiteitä ja vaativat yksilön omana vakaumuksen ja moraalin kunnioittamista. Outi Ojala (vas) hyökkäsi varsin suorasanaisesti edustaja Hemmilän (kok) esittämiä näkemyksiä vastaan jo lähetekeskustelussa:

”Hieman ihmettelen kuitenkin, että vastuulliset poliitikot ja kansanedustajat epäilevät nuorten moraalialueita ja moralisoivat itse mitä pahimmassa määrin, kuten ed. Hemmiläkin teki ja eräät aikaisemmat puhujat. Täytyy sanoa, että siviilipalveluksen valinta on myös erittäin vahva moraalinen valinta. Se vaatii aikamoista kynnystä, ed. Hemmilä, ryhtyy siihen.”²²⁰

Edustaja Ojala jatkoi myöhemmin hyökkäystään kokoomusta vastaan syyttämällä puolueen puheenvuoroja siviilipalvelusvelvollisia ja heidän vakaumustaan vähätteleviksi sekä oman moraalin ja vakaumuksen korottamisesta ainoaksi oikeaksi ajattelutavaksi.²²¹ Vasemmistoliiton puheenvuoroissa korostettiin, että sekä ase- että siviilipalvelusvelvollisia tulee arvostaa ja kohdella tasavertaisesti, ja siksi

²¹⁸ PTK 152/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (34.) ed. Katainen (kok).

²¹⁹ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (19.) ed. Korkea-osa (kesk), (14.) ed. Ranta-Muotio (kesk).

²²⁰ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (9.) ed. Ojala (vas).

²²¹ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (31.) ed. Ojala (vas).

siviilipalvelusvelvollisten vakaumuksen koettelu pidemmällä palvelusajalla ei ollut oikeudenmukaista.

”Käytännössä monet ihmiset menevät armeijaan sen vuoksi, etteivät ehkä halua kokea ongelmia, jotka työelämässä myöhemmin tulisivat vastaan, ja yrittävät kestää tavalla tai toisella armeija-ajan, vaikka heillä olisikin sellainen vakaumus, että he muuten olisivat menneet siviilipalvelukseen. On kohtuutonta, että yritetään siviilipalvelusajan pituudella tavallaan testata henkilön vakaumusta.”²²²

Vasemmistoliitossa kritisoitiin myös ajatusta ulkopuolisen vakaumuksen määrittelyn palauttamisesta siviilipalvelukseen pääsemiseksi.

SDP:n ja vihreiden puheenvuoroissa kysymykseen siviilipalvelusvelvollisten vakaumuksesta ja moraalista ei vuonna 2000 otettu yhtä vahvasti kantaa kuin vasemmistoliitossa, mutta vähäiset kannanotot olivat samoilla linjoilla vasemmistoliiton kanssa. SDP:ssä korostettiin, että suurella osalla siviilipalvelusvelvollisista on varmasti taustallaan todellinen vakaumus.²²³ Lisäksi Kimmo Kiljunen (sd) näki yksilön mahdollisuuden toteuttaa vakaumustaan myös toisinpäin, sillä kuuden kuukauden varusmiespalvelusaika oli varmasti monelle asevelvolliselle helpompi valinta kuin 13 kuukauden siviilipalvelus, ja siksi myös monet varusmiespalvelun valinneet velvolliset eivät välttämättä toimineet vakaumuksensa mukaisesti²²⁴. Vihreiden puheenvuoroissa kritisoitiin lähinnä porvaripuolueiden ortodoksista ajattelutapaa rangaista vakaumuksellisesti toisinajattelevia velvollisia²²⁵.

Vuoden 2007 siviilipalveluslakia koskevassa eduskuntakeskustelussa kysymys asevelvollisten ja erityisesti siviilipalvelusvelvollisten vakaumuksesta säilyi yllättävän merkittävässä osassa, vaikka puolueet olivat jo kaikki siirtyneet kannattamaan siviilipalvelusajan lyhennystä. Kokoomuksessa, jossa kriittisyys siviilipalvelusajan lyhennykseen oli edelleen suurin, oltiin nyt hyväksytty palvelusajan lyhennys, mutta liian lyhyen palvelusajan katsottiin edelleen houkuttelevan asevelvollisia siirtymään siviilipalvelukseen ilman lain vaatimaa eettistä vakaumusta. Työ- ja tasa-arvovaliokunnan puheenjohtaja Arto Satonen (kok) kuvasi lakimuutosta seuraavasti:

²²² PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (11.) ed. Huotari (vas).

²²³ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (13.) ed. Lahtela (sd).

²²⁴ PTK 154/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (32.) ed. Kiljunen (sd).

²²⁵ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (28.) ed. Pulliainen (vihr).

”- - nyt ollaan niin kuin viimeisellä rajalla, koska jos me lähdemme tätä vielä tästä lyhentämään, niin sen jälkeen sinne siviilipalvelukseen hakeutuvat myös ne henkilöt, jotka menevät sinne vain sen takia, että se on helpompaa, eivätkä sen takia, että heillä on aito vakaumus, ja tämä ei ole kokonaisedun kannalta missään mielessä järkevää.”²²⁶

Puheenvuorosta näkyi lävitse olemassa olevan asevelvollisuusjärjestelmän ensisijaisuus verrattuna yksilön moraalisen tai vakaumuksellisen kokemukseen tai sen kunnioittamiseen. Kokoomuksen näkemykset perustuivat pitkälle puolustusvoimien antamaan lausuntoon, jota edustaja Akaan-Penttilä (kok) lainasi suoraan omassa puheenvuorossaan. Siinä puolustusvoimat totesi siviilipalvelusajan lyhennyksen lisäävän siviilipalvelukseen hakeutuvien määrää ja piti epäuskottavana palvelusmuodon vaihtajien vakaumuksen muutosta.²²⁷ Kokoomuksessa tuotiin myös edelleen esille siviilipalveluksen asema toissijaisena, vakaumukseen pohjaavana vaihtoehtona ja korostettiin, että yksilöllä tulee olla myös velvollisuuksia yhteiskunnan jäsenenä.²²⁸

Keskustan kansanedustajat eivät tuoneet keskusteluun paljoa kannanottoja kysymykseen vakaumuksesta, vaan lähinnä korostivat kokoomuksen kanssa yhtäläistä kantaa liian lyhyen siviilipalvelusajan houkuttelevan luonteen uhasta yleiselle asevelvollisuudelle.²²⁹

Siviilipalveluksen lyhennystä kannattaneiden vasemmisto-vihreän blokin puolueiden puheenvuoroissa moraaliset ja vakaumukselliset näkökulmat eivät nousseet enää merkittävästi esille. Eniten pohdintaa aiheesta aiheutti lakiesityksessä esitetty kriisiaikojen vakaumuksetutkintalautakunta, jossa liikekannallepanon aikana aseista kieltäytyvien velvollisten vakaumus tutkittaisiin erityisessä elimessä. Erityisesti oppositiopuolueiden SDP:n ja vasemmistoliiton puheenvuoroissa suhtauduttiin kriittisesti yksilön vakaumuksen ulkopuolisen arvioinnin toimivuuteen tai tarpeellisuuteen.

”Sen lisäksi haluamme kiinnittää huomiota myös kohtaan vakaumusetutkintalautakuntajärjestelmästä. Me emme edelleenkään kannata eettisen vakaumuksen tutkintaa, koska siitä saadut kokemukset ovat erittäin huonoja. Jokainen voi miettiä omalta kohdaltaan: eihän meidänkään vakaumustamme, meidän poliittista ideologiaamme, testata eduskuntaan päästyämme välittömästi tuossa eduskunnan portailla, että jahka siellä

²²⁶ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (14.) ed. Satonen (kok).

²²⁷ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (43.) ed. Akaan-Penttilä (kok).

²²⁸ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (56.) ed. Nepponen (kok), (27.) ed. Jaskari (kok).

²²⁹ PTK 91/ 2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (3.) ed. Korkea-osa (kesk).

*edustajalla on nyt riittävä vakaumus, että pystyy yhteiskunnallisia asioita hoitamaan.*²³⁰

Keskeisinä ongelmakohtina puolueet näkivät arvioinnin puolueettomuuden toteutumisen, sillä lautakunnan enemmistö koostui sotilashenkilöstöstä, sekä valitusoikeuden puuttumisen velvolliselta saamaansa päätökseen. Vasemmistoliitto ei ollut valmis hyväksymään lautakunnan perustamista lainkaan, mutta SDP:ssä lautakunnat oltiin valmiita hyväksymään tietyin muutoksin.²³¹ Myös hallituspuolue vihreissä esitettiin epäilyksiä tutkintalautakunnan kyvystä tehdä objektiivisia päätelmiä yksilön todellisesta vakaumuksesta ja siksi kannatettiin ajatusta valitusmahdollisuuden säätämistä poikkeusoloja koskevaan lainsäädäntöön.²³²

Vasemmistopuolueissa nousi esiin myös perinteisiä antimilitaristisia ja pasifistisia puheenvuoroja. Esa Lahtela (sd) arvioi puheenvuorossaan, etteivät syyt siviilipalveluksen yleistymisellä ole palvelusajasta riippuvia vaan yhteiskunnallisen kehityksen tulosta:

*”Tässäkin voi kysyä, jotta jos ihmistä johonkin pakotetaan, niin onko se viisasta ja järkevää tänä päivänä. Minä väitän, että tällaisen sivistyksen ja eettisyyden kasvaessa voi olla, että tällaiset keskeyttämiset lisääntyvät, eivät välttämättä huonokuntoisuuden johdosta, vaan yleensä, kun lähdetään tuonne armeijan palvelukseen, niin ne lisääntyvät sieltä kautta.”*²³³

Edustaja Lahtela näki siviilipalvelusvelvollisuuden yleistymisen taustalla pasifistisen ajattelun yleistymisen nuorison keskuudessa ja piti sitä toivottavan kehityksenä. Lahtelan esille tuoma pakottamisen vaikutus velvollisten käyttäytymiseen kuvaa myös Myyrin esittämää yhteiskunnan individualisoitumista, jossa yksilöt eivät enää suhtaudu yhtä velvollisuudentuntoisesti yhteiskunnan pakottaviin käytäntöihin, jos eivät koe niitä omikseen. Myös vasemmistoliiton Jyrki Yrttiaho puhui puheenvuorossaan antimilitarismista ja siitä, kuinka antimilitaristinen vakaumus on tärkeää eikä siihen uskovia velvollisia saa vakaumuksensa vuoksi rangaista²³⁴.

Vasemmisto-vihreän blokin puolueissa nähtiin aikaisempien vuosien tapaan, ettei siviilipalvelusvelvollisuuden lyhentäminen lopulta vaikuta suuresti palvelusmuodon

²³⁰ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (30.) ed. Kyllönen (vas).

²³¹ PTK 73/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, LK (1.) ed. Arhinmäki (vas); PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (2.) ed. Gustafsson (sd).

²³² PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (33.) ed. Alanko-Kahiluoto (vihr).

²³³ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (29.) ed. Lahtela (sd).

²³⁴ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (64.) ed. Yrttiaho (vas).

valitsijoiden määrään. Toisaalta siviilipalvelusvelvollisten määrän lisääntyminen nähtiin myös positiivisena asiana. Katja Taimela (sd) näki kaksi positiivista vaikutusta siviilipalveluksen suosion lisääntymisessä. Ensinnäkin huonosti motivoituneen väen poistuminen varusmiespalveluksesta oli hyvä asia sekä puolustusvoimille että yksilöille ja toiseksi lyhennetty siviilipalvelus vähentäisi totaalikieltäytyjien määrää.²³⁵

5.3. Yhteenveto puolueiden linjoista liittyen siviilipalvelusvelvollisuuden moraaliseen ja vakaumukselliseen ulottuvuuteen

Puolueiden mielipiteet jakautuivat siviilipalveluksen pituuden muuttamisen vaikutuksista suomalaisten asevelvollisten moraalien ja vakaumukseen taas varsin selkeästi porvari- ja vasemmisto-vihreään leiriin.

Kokoomuksessa sekä keskustassa siviilipalvelusajan lyhentämisen pelättiin vaikuttavan siviilipalveluksen yleistymiseen ilman oikeaa eettistä vakaumuksellista sekä suomalaisnuorten moraalien heikkenemistä. Lyhyemmän siviilipalvelusajan nähtiin houkuttelevan suomalaisia asevelvollisia siirtymään siviilipalvelukseen mukavuussyistä ja puheenvuoroissa arvioitiin jo nyt osan siviilipalvelusvelvollisista valitsevan siviilipalveluksen mukavuuteen tai itsekkyyteen perustuvista syistä. Kokoomuksessa esitettiin vuonna 1998 myös, että silloinen 13 kuukauden palvelusaikakin oli jo liian lyhyt ja kynnystä valita siviilipalvelus tuli entisestään korottaa. Toisaalta keskustapuolueessa osa kokoomuksen kannanotoista nähtiin jo liiaksikin yksilön vakaumusta kyseenalaistavina, erityisesti vuoden 1998 keskustelussa.

Kritiikki siviilipalvelusta kohtaan nousi yleisesti porvaripuolueiden puheenvuoroista esiin, vaikka siviilipalvelusta tarpeellisenä palvelusmuotona sinänsä ei kiistetty. Siviilipalveluksen valinneiden velvollisten motiiveja epäiltiin suuresti ja puheenvuoroissa kiiteltiin varusmiespalveluksen suorittajia moraalisesti ja kansan kannalta oikeasta valinnasta. Anna Leanderin esittämät myytit asevelvollisuuden yhteiskunnallisesta perustasta näkyivät porvaripuolueiden puheenvuoroissa, vaikka pääasiassa argumentit pyrittiin pitämään tiukasti kiinni asevelvollisuudessa. Esimerkiksi

²³⁵ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (32.) ed. Taimela (sd).

vuonna 2000 käytetyt argumentit siviilipalveluksen valitsevien velvollisten motiiveista kielivät laajemman kritiikin kohdentamisesta tätä ryhmää kohtaan ja käytetyt termit kuten laiskuus ja mukavuudenhalu väkisinkin leimaavat näitä ihmisiä myös asevelvollisuuskysymystä laajemmin. Laajemmin porvaripuolueiden puheenvuoroissa paistoi ajatus Liisa Myyrin esiintuomien maanpuolustustahtoa lujittavien arvojen puolustamisesta ja individualistisen vakaumuksellisuuden leimaamisesta negatiiviseksi valinnaksi.

Martin Scheininin esittämistä vakaumuksen todistamisen vaihtoehtoista kaksi ensimmäistä saivat kannatusta porvaripuolueissa, erityisesti kokoomuksen kansanedustajien keskuudessa. Puheenvuoroissa pidempi siviilipalvelusaika hyväksyttiin vakaumuksen koettelemisen välineeksi, vaikka se samalla olisikin ollut este yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi. Vuoden 2000 keskustelussa osa kokoomuksen kansanedustajista olisi ollut valmis myös palauttamaan tutkintalautakunnan kaltaisen elimen takaisin arvioimaan siviilipalvelukseen pyrkivien velvollisten vakaumusta. Vuoden 2007 keskustelussa erityisesti kokoomuksen edustajat korostivat, että 12 kuukauden siviilipalvelus oli viimeinen raja, jonka alitus johtaisi liialliseen vakaumuksettomien siirtymiseen siviilipalvelukseen.

Vasemmisto-vihreässä blokissa yksilön moraalialia ja vakaumuksen kunnioitusta lähestyttiin ymmärtäväisemmin. Siviilipalveluksen valinneiden velvollisten vakaumusta pidettiin asiana, jota ulkopuolinen taho ei voi lähteä arvioimaan. Myös vakaumuksen testaamiseen pidemmällä palvelusajalla suhtauduttiin kriittisesti, erityisesti sen sotiessa yksilön ihmisoikeuksia ja yhdenvertaisuutta vastaan. SDP:n, vasemmistoliiton ja vihreiden puheenvuoroissa uskottiin jopa naiivisti suurimman osan siviilipalveluksen valinneista velvollisista tehneen valinnan aidon, siviilipalveluslain määrittelemän eettisen vakaumuksen perusteella.

SDP oli vakaumuskysymyksessä erityisesti vuoden 1998 keskustelussa näkyvästi esillä ja korosti yksilön oikeutta toteuttaa vakaumustaan ilman rangaistusta. Vuonna 2000 vasemmistoliitto oli keskeinen puolue puolustamassa siviilipalvelusvelvollisten vakaumusta ja tähdentämässä siviilipalvelusvelvollisten tasa-arvoista asemaa suhteessa varusmiehiin. SDP ja vasemmistoliitto myös esittivät pariinkin otteeseen, että vakaumusongelma voi olla myös käänteinen, eli moni vakaumuksellisesti pasifistinen ihminen valitsee nykyisin varusmiespalveluksen helpompana tienä velvollisuuden

suorittamiseksi. Kaikki kolme vasemmisto-vihreää puoluetta olivat yhteisrintamassa kritisoimassa vuoden 2007 lakiesityksen osaa, jossa esitettiin sodanajan tutkintalautakunnan perustamista siviilipalvelukseen pyrkijöille. Esille nousi myös kaikissa kolmessa puolueessa yleinen rauhanliikkeen ja pasifismin korostaminen positiivisena kehityksenä yhteiskunnassa, johon koko Suomen että myös maailman tulisi tähdätä tulevaisuudessa. Vasemmisto-vihreän blokin argumenteissa Myyryn esille tuomalle postmodernille yksilökeskeisyydelle haluttiin antaa tilaa, vaikka perinteisiä maanpuolustuksellisia arvoja ei sinänsä lähdetty kritisoimaan vääränlaisena ajatteluna.

6. Isänmaallisuus, maanpuolustustaho ja historia – nationalistinen näkökulma asevelvollisuuteen ja siviilipalvelus sen toiseutena

”Tähän keskusteluun en ollenkaan sekoittaisi sotaveteraaneja. Olen heidän työtään arvostanut 30 vuotta käytännön lääkärinä, mutta mieleni tekee kuitenkin sanoa, että jos riekkuu mahdollisimman lyhyen siviilipalvelun puolesta ja sanoo samalla, että arvostaa sotaveteraanien työtä, niin minusta ne ovat asioita, jotka eivät voi toteutua samanaikaisesti.”²³⁶

”Kiitos, ed. Akaan-Penttilä, että olette asettanut viralliset kriteerit sille, kuka tässä salissa voi kunnioittaa veteraanien työtä.”²³⁷

Viimeinen käsittelemäni teema, joka aineistosta nousi esille, oli kansanedustajien isänmaalliset näkökulmat liittyen siviilipalvelukseen ja laajemmin asevelvollisuuteen. Keskustelua asevelvollisuudesta ja siten myös siviilipalveluksesta ohjaavat merkittävästi suomalaisen isänmaallisuuden korostaminen ja esilletuonti asevelvollisuutta koskevan päätöksenteon yhteydessä. Asevelvollisuus liitetään siten osaksi laajempaa kysymystä maanpuolustustahdosta ja suomalaisesta kansallisesta normista sekä ajattelutavasta. Isänmaallisuuteen vetoavassa argumentaatiossa historian käyttö on myös merkittävässä roolissa osana keskustelua. Erityisesti vuosien 1939–45 tapahtumat ja kokemukset esittävät edelleen näyttävää roolia nykyisestä asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta keskusteltaessa.

²³⁶ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (23.) ed. Akaan-Penttilä (kok).

²³⁷ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (24.) ed. Sinnemäki (vihr).

6.1. Isänmaallisuuden ja historian teoreettinen suhde asevelvollisuuteen

Isänmaalliset argumentit nousevat Suomessa usein esille maanpuolustukseen ja turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Tämä ei sinänsä liene yllättävää, sillä nationalismia ja yhteisöjä käsittelevissä tutkimuksissa ja teorioissa yhteisön turvallisuudesta huolehtiminen on yksi keskeisistä kansoja ja yhteisöjä koossapitäviä voimia. Suomessa asevelvollisuus on saanut keskeisen sijan tämän turvallisuuden takaajana, jolloin kaikki sitä kohtaan esitetyt uhkakuvat nostavat pintaan isänmaallisuuteen sekä nationalismiin perustuvia argumentteja.

Kari Laitinen on puolustusministeriölle tekemässään tutkimuksessa selvittänyt asevelvollisuuden ja suomalaisuuden välistä suhdetta historiallisen ja diskursiivisen tutkimuksen keinoin. Hänen mukaansa asevelvollisuus on historian saatossa muuttunut kiinteäksi osaksi suomalaisuutta, ja sen voidaan jopa nähdä määrittävän suomalaisuutta tietyllä tavalla tänä päivänä.

”Vallitseva ja historiallinen, asevelvollisuuden diskurssi, joka on myös tämän hetkinen virallinen oppi, korostaa olemassa olevan järjestelmän säilyttämistä. Toisin ilmaistuna kyse on talvisodan henkeen kiteytyvästä kertomuksesta, joka tulee säilyttää.”²³⁸

Asevelvollisuuteen on Laitisen mukaan alkujaan kuulunut ajatus siitä, että se on välttämätön väline kansallisvaltion rakentamisessa, ja se on ollut myös Suomessa yksi keskeinen tekijä kansan ja valtion yhdistämisessä ja sitomisessa toisiinsa²³⁹. Historian saatossa asevelvollisuus on kehittynyt institutionaaliseksi osaksi suomalaista kansallisvaltiota, erityisesti toisen maailmansodan tapahtumien vauhdittamana. Asevelvollisuudesta on Suomessa kehittynyt instituutio, jonka muuttaminen koetaan mahdottomaksi ja jonka traditionaalinen asema luo siitä välttämättömän ja hyväksyttävän instituution. Laitinen korostaa myös, että asevelvollisuus ei enää 2000-luvulla rakennu pelkästään järkiperaisille argumenteille, vaan myös tunteet, käytännöt ja historia ovat läsnä asevelvollisuudesta ja sen tulevaisuudesta puhuttaessa²⁴⁰.

²³⁸ Laitinen 2005, 72.

²³⁹ Laitinen 2005, 37, 74.

²⁴⁰ Laitinen 2005, 76.

Myös Anna Leander on omassa tutkimuksessaan esittänyt samansuuntaisia merkityksiä asevelvollisuudelle. Kuten edellisen luvun alussa esittelin (kts. luku 5), Leander määritteli asevelvollisuuden oikeutuksen myyteiksi velvollisten integroimisen osaksi yhteiskuntaa ja kansakuntaa sekä pyrkimyksen parempien ja kuuliaisten kansalaisten luomiseksi. Nämä ovat myös oleellisia osia kansan luomisessa nationalistisen tutkimuksen näkökulmasta. Leander käyttää artikkelissaan esimerkkinä Norjan puolustustraditiota koskevaa tutkimuksesta, jossa todetaan asevelvollisuuden muuttuneen itsetarkoitukselliseksi, koska käytäntö oli todettu yhteiskunnan kannalta hyväksi ja säilyttämisen arvoiseksi myös muista kuin puolustuspoliittisista syistä. Merkittävä osa niistä syistä, joiden perusteella asevelvollisuus nähtiin hyväksytyksi ja säilyttämisen arvoiseksi Norjassa, perustuivat juuri Leanderin mainitsemiin yhteiskunnan sisäisiin vaikutustekijöihin, kuten yksilöiden integroimiseen osaksi yhteisöä.²⁴¹ Asevelvollisuudella on siis olemassa myös muita ulottuvuuksia ja merkityksiä kuin vain puolustuksellinen elementti.

Puhtaasti nationalismin teorian näkökulmasta väkivaltaa sekä asevelvollisuutta on käsitellyt Carolyn Marvin, joka on omassa yhdysvaltalaisesta patriotismia käsittelevässä teoksessaan pureutunut erityisesti veriuhrin merkitykseen yhteisöjen luonnin välineenä Emile Durkheimin toteemi-teorian avulla. Hänen mukaansa veriuhrin eli yksilöiden valmius uhrautua yhteisön vuoksi on välttämättömyys ihmisyhteisön koossa pysymiselle. Keskeinen ja syvälinen muoto tästä uhrautumisesta on sota. Tästä esimerkkinä hän käyttää teollisen aikakauden asevelvollisuusarmeijoihin perustuvia sotia, joissa kansallisvaltio ovat olleet valmiita uhraamaan suuria joukkoja kansalaisia näännyttävissä sodissa, kuten kummassakin maailmansodassa. Tämä ei olisi ollut mahdollista ilman sotilaiden ja perheiden suostumusta sekä yleistä kansan tukea sotaponnisteluille.²⁴² Nykypäivän Suomeen tätä teoriaa on helppo soveltaa, sillä erityisesti talvi- ja jatkosodassa kaatuneiden uhrivalmiutta käytetään edelleen perusteluna asevelvollisuuden säilyttämiseksi ja asevelvollisten velvollisuudentunnon ylläpitäjänä. Marvinin teorian mukaan asevelvollisuudesta kieltäytyvät kansalaiset eivät ole uhrivalmiita yhteisönsä puolesta, jolloin he muodostuvat uhaksi yhteisölle ja siten rikkovat normin, jota kansalaisen tulisi noudattaa.

²⁴¹ Leander 2004, 573.

²⁴² Marvin & Ingle 1999, 5.

Siviilipalvelusta on mielenkiintoista tarkastella näiden asevelvollisuuden tulkintojen rinnalla. Jos asevelvollisuus ja varusmiespalvelus on suomalaisuuden normi, voidaan siviilipalvelus nähdä nationalististen teorioiden näkökulmasta suomalaisuuden sisäisenä toiseutena, jonka osa kansakunnasta näkee vaarana ja uhkana suomalaisuudelle ja Suomelle. Eduskuntakeskusteluissa tuleekin esille erilaisia näkökulmia siihen, millaiset valinnat ovat kenenkin mielestä isänmaallisia tai suomalaisuuden normin mukaisia. Kuten Laitisen lainauksesta voi todeta, on asevelvollisuudella Suomessa myös vahva historiallinen ulottuvuutensa. Siviilipalveluslaista käydyssä keskustelussa esiin nousevat myös historiaan, erityisesti veteraaneihin sekä talvi- ja jatkosotaan, liittyvät argumentit, joiden käyttöä on hyvä tässä kohdin tarkastella.

6.2. ”Miten rauhantahtoisuus voisi olla uhka Suomen itsenäisyydelle tai puolustustahdolle?” – Isänmaallisuus, maanpuolustustaho ja historia

Vuoden 1998 siviilipalveluslain muutosta koskevassa keskustelussa isänmaallista ja suomalaista kansanluonnetta korostavat puheenvuorot olivat keskustelussa mukana, vaikkakaan eivät kaikkein tärkeimpänä elementtinä. Keskeisimmäksi kysymykseksi nousi maanpuolustustahto ja huolen kantaminen tahdon säilymisestä suomalaisten nuorten keskuudessa.

Porvaripuolueissa korkean maanpuolustustahdon ylläpidon edellytyksenä nähtiin siviilipalvelusajan pituuden pitäminen ennallaan. Esimerkiksi kokoomuksen Timo Ihamäki korosti puheenvuorossaan, että maanpuolustustahtoa tuli vaalia ja että maanpuolustusvelvollisuus on kaikkien kansalaisten asia ja velvollisuus, joille siviilipalveluksen lyhennys olisi uhka²⁴³. Myös historiallinen perspektiivi maanpuolustustahdon ylläpidon perusteluna nähtiin keskustelussa:

”Kyllä minun täytyy sanoa näin pari päivää itsenäisyyspäivän jälkeen, että kyllä meidän täytyy pitää huolta siitä, että meillä on asevelvollisuuteen perustuvat Puolustusvoimat, jonneka nuoret miehet menevät. Ajatelkaa, jos Suomen kansaa meidän armeijamme ei olisi puolustanut vuonna 39, missä tilanteessa tämä maa tänä päivänä olisi. (Välihuutoja vasemmalta) Mielestäni kiitos kuuluu kaikille

²⁴³ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (20.) ed. Ihamäki (kok).

*niille nuorille miehille, jotka ovat Suomea kaikissa olosuhteissa puolustaneet.*²⁴⁴

Myös keskustassa historiallinen näkökulma asevelvollisuuden puolustamisessa nostettiin esille. Edustaja Sasin kanssa yhtenevän itsenäisyyspäivää ja historiaa pohtivan puheenvuoron käytti Hannu Takkula (kesk), jonka kritiikki kohdistui erityisesti totaali kieltäytyjien ajatteluun ja vakaumukseen:

*”Tässä yhteydessä on pakko todeta näin itsenäisyyspäivän jälkilöylyissä, että on todella iso asia ollut, että aikaisemmat sukupolvet, jotka ovat käyneet vaaran vuosia ja vaikeita sodan vuosia läpi, siellä näkemys laidasta laitaan on ollut selkeä ja kirkas isänmaan arvokkuudesta, isänmaan puolustamisen arvokkuudesta ja näin ollen tällainen totaali kieltäytyminen tai sen tapainen suhtautuminen yhteiskuntaan oli hyvin harvinainen ilmiö.*²⁴⁵

Takkula myös päätti puheenvuoronsa yleisellä Suomen ja erityisesti Lapin korkeasta maanpuolustustahdosta. Sekä Sasin että Takkulan puheenvuoroissa näkyi selkeästi Marvinin esittämä uhrivalmiuden korostaminen sekä tämän uhrivalmiuden nostaminen suomalaisen miehen normiksi. Myös edustaja Ossi Korteniemi (kesk) totesi, ettei ole perusteltua tehdä aseistakieltäytyjien hyväksi ratkaisuja, jotka ovat uhaksi historiassa Suomelle hyväksi todetuille puolustusratkaisuille.²⁴⁶

Keskustassa edustajien puheenvuoroissa näkyi vahvana Kari Laitisen esittämä vallitseva, historiallinen diskurssi asevelvollisuudesta ja sen asemasta osana suomalaista identiteettiä. Keskustan Hannu Kemppainen kuvasi puheenvuorossaan asian seuraavasti:

*”Itse sanon, että kannatan ehdottomasti työasiainvaliokunnan enemmistön kantaa ja näen tämän asian kyllä edelleen syvästi periaatteellisena. En ihmettele, vaikka tähän tunteitakin liittyy. Kyllä asevelvollisuus lähtee niin syvältä Suomen kansan ajattelusta, perustuslaista ja siitä, mitä asevelvollisuus voikaan velvoittaa erilaisina aikoina.*²⁴⁷

Edustaja Kemppainen kuvaakin asevelvollisuuden asemaa suomalaisessa keskustelussa ja ajattelussa varsin pitkälle Kari Laitisen esittämien ajatusten pohjalta. Puheenvuorossa asevelvollisuus nähtiin periaatteellisena kysymyksenä sekä suomalaisuuteen sisäänrakennettuna instituutiona, jolle siviilipalveluksen lyhennys nähtiin uhkana.

²⁴⁴ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (48.) ed. Sasi (kok).

²⁴⁵ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (17.) ed. Takkula (kesk).

²⁴⁶ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (29.) ed. Korteniemi (kesk).

²⁴⁷ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (9.) ed. Kemppainen (kesk).

Samanlaista näkemystä esitti myös Kyösti Karjula (kesk), joka esitti puheenvuorossaan eduskunnan tehtäväksi asevelvollisuuden merkityksen ja arvostuksen säilyttämisen²⁴⁸.

Kritiikkiä porvaripuolueista annettiin myös vähemmistöjä kohtaan, sillä niiden nähtiin laistavan kansalaisvelvollisuudestaan asevelvollisuuden suorittajina. Sekä kokoomuksen Seppo Kanerva että keskustan Sulo Aittoniemi ottivat esille ahvenanmaalaisten vapautuksen asevelvollisuudesta epäoikeudenmukaisena kohteluna. Kanerva lisäsi listaan myös somalit yhtenä vapaamatkustajien joukkona.²⁴⁹ Puheenvuoroissa näkyi rajanvetoa suomalaisiin, velvollisuudentuntoisiin kansalaisiin ja maan sisäisiin toiseuksiin, jotka välttivät velvollisuutensa erikoiskohtelun vuoksi.

Vasemmistopuolueissa maanpuolustustahto nähtiin Suomessa äärimmäisen vahvana eikä sen uskottu kärsivän inflaatiota, vaikka siviilipalvelusaikaan tehtäisiin muutoksia. Myös osassa puheenvuoroista kyseenalaistettiin kokonaan maanpuolustustahdon sotkeminen mukaan siviilipalvelusta käytävään keskusteluun. Tarja Filatov (sd) tiivisti kantansa siviilipalveluksen ja maanpuolustustahdon välillä seuraavasti:

”Suomalaisten maanpuolustustahto on Euroopan korkeinta heti Kreikan ja Turkin jälkeen. Siviilipalvelusjärjestelmä ei ole siis mitenkään murentanut pohjaa suomalaiselta laajapohjaiselta asevelvollisuusarmeijalta. Pelottelu siviilipalvelusuhalla on mielestäni tähänkin vedoten aika halpamaista. Miten rauhantahtoisuus voisi olla uhka Suomen itsenäisyydelle tai puolustustahdolle?”²⁵⁰

Vasemmistoliitossa useat kansanedustajat totesivat, ettei siviilipalvelusajan muutos ole uhka suomalaiselle maanpuolustustahdolle, sillä se on eurooppalaisessa mittakaavassa maanosan huippua ja tätä pidettiin lähtökohtaisesti positiivisena ja hyvänä asiana.²⁵¹

Vihreissä ja vasemmistopuolueissa haluttiin myös korostaa siviilipalveluksen isänmaallista puolta. Edustaja Pia Viitanen (sd) totesi, että yhtä lailla siviilipalvelusvelvollinen osoittaa isänmaallisuuttaan suorittamalla siviilipalveluksen²⁵² ja Pentti Tiisanen (vas) puhui laajasta antimilitaristisesta maanpuolustustahdosta

²⁴⁸ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (28.) ed. Karjula (kesk).

²⁴⁹ PTK 121/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, LK (3.) ed. S. Kanerva (kok); PTK 152/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (16.) ed. Aittoniemi (kesk).

²⁵⁰ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (24.) ed. Filatov (sd).

²⁵¹ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (13.) ed. Rimmi (vas), (23.) ed. Tiisanen (vas), (41.) ed. Huutola (vas).

²⁵² PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (19.) ed Viitanen (sd).

Suomessa²⁵³. Vihreiden Janina Andersson taas esitti puolueensa linjan mukaisesti uutta sukupuolineutraalia yhteiskuntapalvelua, jossa jokainen kansalainen voisi ”sitoutua tämän maan hoitamiseen” parhaaksi katsomallaan tavalla²⁵⁴.

Vuoden 2000 eduskuntakeskustelussa isänmaallisuus ja historia saivat muihin vuosiin verrattuna keskeisemmän roolin kansanedustajien puheissa ja hetkittäin nämä kysymykset jopa hallitsivat keskustelua puheenvuorojen pääasiallisena argumenttina. Erityisesti lakiesityksen lähetekeskustelussa kysymys siviilipalvelusvelvollisten isänmaallisuudesta sekä arvostuksesta sotien veteraaneja kohtaan aiheutti suurta debattia varsinkin kokoomuksen ja vasemmistoliiton kansanedustajien välillä.

Kokoomuksen kansanedustajien puheenvuoroissa asevelvollisuus liitettiin kiinteäksi osaksi isänmaallisuutta ja perusteluja asevelvollisuuden säilyttämiselle haettiin historiasta. Kansanedustaja Pertti Hemmilä (kok) totesi asiasta seuraavasti:

”Mielestäni kunniavelka maattamme sodissa puolustaneille miehille ja naisille vaatii vähintään nykyisen asevelvollisuuden säilyttämisen. Siviilipalveluksen muuttaminen lyhyemmäksi ei palvele yleisen asevelvollisuuden periaatetta. - - Olemme sen velkaa sotiemme veteraaneille. Rauhanajan varusmiespalveluksesta, jopa siviilipalveluksen pituudesta, valittaminen tuntuu varmasti pahalta heistä, jotka ovat sotatilanteessa maattamme puolustaneet.”²⁵⁵

Hemmilä nosti puheenvuorollaan veteraanit ja sodan kokeneet sukupolvet argumenttikseen siviilipalveluksen lyhentämistä vastaan. Tukea Hemmilä sai puoluetovereiltaan Pertti Mäki-Hakolalta sekä Eero Akaan-Penttilältä, joka omassa puheenvuorossaan (kts. luvun alku) esitti, etteivät siviilipalveluksen lyhentäminen ja veteraanien arvostaminen voi toteutua samanaikaisesti²⁵⁶. Historian esiintuontia tapahtui myös samaan tapaan kuin muutama vuosi aikaisemmin sillä mm. Ben Zyskowitz (kok) totesi, että jos viime sodan aikaan enemmistö suomalaisista miehistä olisi ollut siviilipalvelusmiehiä, ei itsenäisyyden puolustaminen olisi onnistunut. Myös näissä puheenvuoroissa historiaan ja menneiden sukupolvien uhrivalmiuteen vetoaminen nousivat keskeiseen asemaan.

²⁵³ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (23.) ed. Tiusanen (vas).

²⁵⁴ PTK 162/1998 vp koskien HE 152/1998 vp, 1.K (44.) ed. Andersson (vihr).

²⁵⁵ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (8.) ed. Hemmilä (kok).

²⁵⁶ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (23.) ed. Akaan-Penttilä (kok).

Kokoomuksessa nousi esille myös parin vuoden takainen näkemys siviilipalveluksen lyhennyksen vaikutuksista maanpuolustustahtoon. Jyrki Katainen (kok) oli omassa puheenvuorossaan valmis säilyttämään 13 kuukauden siviilipalveluksen osoituksena maan vahvasta sotilaallisesta maanpuolustustahdosta²⁵⁷. Vaikka Katainen ei puheenvuorossaan selitä maanpuolustustahdon ja siviilipalvelusajan välistä suhdetta, voi syyksi tälle ajatusketjulle päätellä uskon siviilipalveluksen yleistymisen negatiivisesta vaikutuksesta maanpuolustustahtoon.

Keskustan puheenvuoroissa historiaan ja isänmaallisuuteen liittyviä argumentteja ei ollut yhtä runsaasti kuin kokoomuksen puheenvuorissa ja puolueen näkemys siviilipalvelusajan lyhennyksen vaikutuksista maanpuolustushenkeen olivat sisäisesti ristiriitaisia. Kansanedustaja Lauri Oinonen (kesk) esitti puheenvuorossaan, ettei Suomessa ole pelkoa yleisen asevelvollisuuden arvostuksen laskulle, kun taas Kyösti Karjula (kesk) sekä Juha Korkeaaja näkivät siviilipalveluslain muutoksen uhkaavan maanpuolustustahtoa²⁵⁸.

*”Kyllä perimmältään kuitenkin puolustuskyvyssä on kysymys siitä, miten kansalaiset ovat sitoutuneet isänmaan puolustukseen, ja sitoutuneisuus syntyy siinä, että niin Lahtiset kuin Koskelat kuin Lammiot ovat mukana yhteisessä puolustuksessamme.”*²⁵⁹

Edustaja Korkeaaja käyttää puheenvuorossaan Väinö Linnan *Tuntemattoman sotilaan* hahmoja tukemaan omaa argumenttiaan. Hämäläisen kommunistin, helsinkiläisen ammattiupseerin ja Pentinkulman pienviljelijän esille oton avulla Korkeaaja halusi korostaa koko kansan velvollisuudentuntoa ja uhrivalmiutta asevelvollisuuden toiminnan edellytyksenä. Siviilipalvelusajan lyhennys näytti tästä näkökulmasta nakertavan kansan yhtenäisyyttä ja siten tahtoa puolustaa Suomea.

Vasemmistoliitossa sekä vihreissä erityisesti kokoomuksen tapa käyttää veteraaneja oman argumentaation tukena aiheutti suurta ärtymystä. Vasemmistoliiton edustajat esittivät lähetekeskustelussa useita puheenvuoroja, joissa kiistettiin siviilipalveluksen olevan kunnialoukkaus veteraaneja kohtaan ja tai että veteraanit olisivat kollektiivisesti siviilipalvelusta tai rauhanaatetta vastaan. Puolueen edustajat myös korostivat omaa

²⁵⁷ PTK 152/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (34.) ed. Katainen (kok).

²⁵⁸ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (33.) ed. Oinonen (kesk), PTK 152/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (3.) Karjula (kesk).

²⁵⁹ PTK 152/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (45.) ed. Korkeaaja (kesk).

arvostustaan veteraaneja kohtaan ja pitivät veteraanien sotkemista keskusteluun loukkaavana heitä kohtaan.²⁶⁰

”Suomen puolustuskyky ja kunniavelka sotiemme veteraaneille ei millään tavalla kärsi siitä, että nyt ollaan alentamassa siviilipalvelusaikaa. Eikä se kärsisi edes siitä, vaikka sitä karsittaisiin tai vähennettäisiin 10 kuukauteen, joka on esitetty. Minusta tässä kansanedustajat suorittavat selvästi ylilyöntiä.”

Edustaja Anne Huotari (vas) kritisoi myös väitettä siviilipalvelusajan vaikutuksesta maanpuolustustahtoon ja haastoi porvaripuolueita kysymällä, että eivätkö ne enää usko suomalaisten nuorten maanpuolustustahtoon, kun niin pelkäävät siviilipalveluksen lyhennyksen vaikutusta nuorten maanpuolustustahtoon²⁶¹.

Vihreiden puheenvuoroissa isänmaallisuutta sivuttiin vain ohimennen, Anni Sinnemäen vastauksessa edustaja Akaan-Penttilän (kok) kommentille (kts. luvun alku) sekä Merikukka Forsiuksen puheenvuorossa, jossa korostettiin nuorten edustajien arvostusta veteraaneja kohtaan, vaikka he kannattaisivatkin siviilipalveluksen lyhennystä²⁶². SDP:n edustajien puheenvuoroissa ei vuonna 2000 isänmaallisuuteen, historiaan tai maanpuolustustahtoon otettu kantaa.

Vuoden 2007 keskustelussa isänmaalliset ja maanpuolustustahtoon liittyvät puheenvuorot menettivät asemansa lähes kokonaan. Sekä keskustassa että kokoomuksessa mielipiteet olivat muuttuneet edellisistä lakihankkeista siten, että nyt siviilipalvelusta vastaan ei enää hyökätty isänmaallisuuteen liittyvillä argumenteilla. Esimerkiksi kokoomuksen Timo Heinonen kiitteli uuden siviilipalveluslain muutosta siviilipalvelusmiesten kriisiajan sijoittumisen selkeyttämisestä ja korosti nyt siviilipalvelusmiesten parempaa mahdollisuutta palvella isänmaata²⁶³. Porvaripuolueissa nähtiin edelleen liian lyhyen siviilipalvelusajan johtavan velvollisten siirtymiseen varusmiespalveluksesta siviilipalvelukseen, mutta asiaa ei puheenvuoroissa enää aikaisempien vuosien tapaan pohdittu koko maanpuolustushenkeä uhkaavana asiana.

²⁶⁰ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (11.) ed. Huotari (vas), (31.) ed. Ojala (vas), (25.) ed. Kuoppa (vas).

²⁶¹ PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (15.) ed. Huotari (vas); PTK 152/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, 1.K (40.) ed. Huotari (vas).

²⁶² PTK 118/2000 vp koskien HE 160/2000 vp, LK (24.) ed. Sinnemäki (vihr), (17.) ed. Forsius (vihr).

²⁶³ PTK 73/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, LK (6.) ed. Heinonen (kok).

Keskustassa Mirja Vehkaperä (kesk) esitti puheenvuorossaan, että nyt tässä siviilipalveluslain uudistamisessa mitataan niitä arvoja, joita kukin kansanedustaja antaa asevelvollisuudelle. Tämän perään hän totesi seuraavasti:

”Toivon, että myöskin seuraavat sukupolvet ja minun sukupolveni kantaa oman velvollisuutensa ja vastuunsa aselain toteuttamisesta.”²⁶⁴

Vehkaperän puheenvuorossa korostuu taas suomalaisen velvollisuustunteen ja historian korostaminen, ja edellytetään tämän perinnön siirtymistä myös tuleville sukupolville.

SDP:ssä korostettiin taas, ettei siviilipalvelusajan lyhennys 11 kuukauteen olisi vielä uhka Suomen yleiselle maanpuolustustahdolle²⁶⁵.

Kriittisin kommentti isänmaallisuusnäkökulmasta siviilipalvelusvelvollisia kohtaan tuli perussuomalaisten puheenjohtajan Timo Soinin suusta, joka ei ollut kovinkaan tyytyväinen hallituksen esitykseen:

”Armeija on itsenäisessä maassa joko oma tai toisen, ja mieluummin oma, ja miehet, jotka arvostavat itsenäisyyttä, menevät armeijaan, jos eivät mene, niin menevät sitten jonnekin muualle.”²⁶⁶

Vasemmistoliiton Paavo Arhinmäki tulkitsi edustaja Soinin puheenvuoron siten, että se esitti siviilipalvelusmiehet epäisänmaallisina ihmisinä ja vastasi tälle, että koki itsensä isänmaalliseksi ihmiseksi vaikka olikin itse siviilipalvelusmies²⁶⁷.

Kristillisdemokraattien Bjarne Kallis käytti Kari Laitisen esittelemän suomalaisen identiteetin ajatukselle pohjaavan puheenvuoron. Kalliksen mukaan siviilipalveluksen liiallinen lyhentäminen olisi kansalaisten oikeustajun vastainen toimi²⁶⁸. Puheenvuorossa korostuu ajatus siitä, että suomalaisten kansallisen ajattelun mukaan asevelvollisen, joka ei suorita varusmiespalvelusta, tulee saada normista poikkeavan käytöksensä vuoksi sanktio toiminnastaan, jolloin siviilipalveluksen tulee olla varusmiespalvelusta pidempi palvelus.

²⁶⁴ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (42.) ed. Vehkaperä (kesk).

²⁶⁵ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (32.) ed. Tammela (sd).

²⁶⁶ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (17.) ed. Soini (ps).

²⁶⁷ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (23.) ed. Arhinmäki (vas).

²⁶⁸ PTK 91/2007 vp koskien HE 140/2007 vp, 1.K (13.) ed. Kallis (kd).

6.3. Isänmaallisuus ja historia puolueiden argumentaatiossa

Isänmaallisuutta, maanpuolustustahtoa ja historiaa käsittelevissä argumenteissa puolueet jakautuivat, kuten kaikissa tutkimuksen teemoissa, porvaripuolueiden ja vasemmistovihreiden puolueiden leiriin. Kummassakin leirissä korostettiin maanpuolustusvelvollisuuden isänmaallista luonnetta ja maanpuolustushengen merkittävyyttä Suomen maanpuolustuksen kannalta. Puolueiden varsin yhtenevä linja asevelvollisuuden puolustamisessa suomalaisena puolustusratkaisuna kuvaakin hyvin Laitisen esittämää suurta tarinaa institutionaalisesta asevelvollisuudesta. Erottavana tekijänä puolueiden välillä kuitenkin oli, miten isänmaallisuus ja historia tulisi tulkita siviilipalveluksen kontekstissa ja mikä vaikutus siviilipalvelusajalla on suomalaisten maanpuolustushenkeen.

Porvaripuolueiden argumentaatiossa siviilipalvelusajan muutoksen pelättiin vaikuttavan negatiivisesti suomalaisten maanpuolustushenkeen ja siksi siviilipalvelusajan pituuden lyhentämistä vastustettiin. Porvaripuolueiden puheenvuoroissa isänmaallisuus ja maanpuolustaminen liitettiin keskeisellä tavalla yhteen ja usean kansanedustajan tulkinnan mukaan siviilipalvelusta ei laskettu osaksi maanpuolustusta vaan puolustusveloitteen välttelyksi. Näin ollen siviilipalvelusvelvollisia pidettiin täten epäisänmaallisina.

Historiaa osana argumentaatiota käyttivät erityisesti kokoomuksen kansanedustajat, varsinkin vuoden 2000 eduskuntakeskustelun yhteydessä. Keskeinen argumentti oli, että ilman armeijan käyneitä miehiä ei vuosien 1939–45 sodissa Suomella olisi ollut mahdollisuutta puolustaa itseään. Tällä historiaan perustuvalla argumentilla korostettiin edelleen asevelvollisuuden merkitystä osana Suomen puolustusratkaisua ja siviilipalveluksen sille tuottamaan uhkaa. Vuoden 2000 keskustelussa oman lisänsä toi erityisesti veteraanien mukaan ottaminen keskusteluun tukemaan omaa näkökulmaa ja argumentaatiota. Porvaripuolueiden argumentin perusidea oli, että siviilipalveluksen lyhennyksen vaatija ei voinut samanaikaisesti arvostaa sotiemme veteraaneja, joiden kollektiivinen kanta sekä kunnia velvoittivat suojelemaan asevelvollisuutta.

Vasemmistovihreissä puolueissa isänmaallisuus ja maanpuolustus nähtiin porvaripuolueita laajemmin. Siviilipalvelus ja muut mahdolliset tulevaisuuden palvelusmuodot nähtiin yhtä arvokkaina tapoina suorittaa asevelvollisuus ja siten

palvella ja toteuttaa isänmaallisuutta. Lisäksi puolueissa uskottiin porvaripuolueita vahvemmin suomalaisten maanpuolustustahdon vahvuuteen ja pidettiin yliampuvina väitteitä, joiden mukaan siviilipalvelusajan lyhennys vaikuttaisi radikaalisti maanpuolustustahdon laskuun. SDP ja vihreät pitäytyivät pitkälti näissä edellä mainituissa argumenteissa, mutta vasemmistoliitto reagoi myös erityisen vahvasti vuoden 2000 keskustelussa porvaripuolueiden veteraaneihin ja sotaan liittyviin argumentteihin. Veteraanien sotkeminen keskusteluun siviilipalveluksen pituutta käsiteltäessä oli puolueen edustajien mielestä täysin asiatonta, eikä siviilipalvelus ja siviilipalvelusvelvollisten aseman puolustaminen ollut loukkaus veteraaneja kohtaan.

Isänmaallisuuteen ja siihen liittyvien argumenttien painottuminen vuoden 2000 keskustelussa ja niiden puuttuminen vuoden 2007 keskustelusta on selitettävissä puolueiden aseman ja tavoitteiden avulla. Vuoden 2000 keskustelussa siviilipalvelusajan lyhennys oli osana hallituksen esitystä, jolloin sitä vastustaneet porvaripuolueet käyttivät jyrkempää ja tunteisiin vetoavampaa argumentaatiota esityksen kaatamisen perustelemiseksi. Isänmaallisuuteen vetoaminen sopi hyvin näiden puolueiden argumentaatioon, sillä puolueiden traditionaaliset linjat sekä kannattajat usein korostivat isänmaallisuutta keskeisenä arvona. Vuoden 2007 keskustelussa hallituksen esitykselle kritiikkiä esittivät lähinnä vasemmistopuolueet, joiden ideologiaan ja lakiesityksen muutosvaatimukseen isänmaallisuuteen liittyvät argumentit eivät sopineet, joten ne hävisivät pois keskustelusta tarpeettomina kysymyksinä.

7. Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa tarkoituksena oli selvittää siviilipalveluslain muutosta käsittelevien lakiesitysten eduskuntakäsittelyjen keskeisiä teemoja, puolueiden linjoja ja argumentaatiota teemoihin liittyen sekä ajallista muutosta teemojen käsittelyssä sekä puolueiden linjoissa. Tässä kappaleessa vedän tutkimuksen johtopäätökset yhteen siten, että aluksi käsittelen puolueiden rooleja keskustelussa sekä eri vuosien eduskuntakeskustelujen välisiä eroja. Tämän jälkeen vedä yhteen puolueiden suuria linjoja keskustelussa sekä esitän muutamia ideoita miten aihetta voisi vielä tulevaisuudessa tutkia.

Tutkimuksessa käsitellyt puolueet voidaan varsin selkeästi jakaa kahteen ryhmään, siviilipalvelukseen kriittisesti suhtautuviin porvaripuolueisiin (kokoomus ja keskusta) sekä siviilipalvelukseen positiivisesti suhtautuviin vasemmisto-vihreisiin puolueisiin (SDP, vasemmistoliitto ja vihreät). Tähän lopputulokseen voidaan tulla tarkastelemalla puolueiden äänestyskäyttäytymistä sekä argumentaatiota liittyen siviilipalveluksen ja asevelvollisuuden suhteeseen. Vuosien 1998 ja 2000 keskusteluissa porvaripuolueet vastustivat aktiivisesti siviilipalvelusajan lyhentämistä ja argumentaatio siviilipalvelusvelvollisuuden lyhentämistä ja keventämistä vastaan oli keskeisenä teemana. Myös vuonna 2007 porvaripuolueiden suhtautuminen siviilipalvelukseen oli pääasiassa kriittinen, vaikka siviilipalvelusajan lyhennys nyt myös hallituspuolueissa kokoomuksessa ja keskustassa hyväksyttiin. Paine lainsäädännön muuttamiseen ei tullut niinkään maan sisältä, vaan kansainvälisten organisaatioiden antama kritiikki Suomelle siviilipalvelusvelvollisten kohtelusta muutti myös porvaripuolueiden linjan.

Vasemmisto-vihreissä puolueissa pääasiallisesti kannatettiin ja vaadittiin siviilipalvelusajan lyhennystä sekä muita parannuksia aseistakieltäytyjien asemaan kaikissa käsitellyssä olleissa keskusteluissa. Selkeimmin tätä roolia edusti vasemmistoliitto, jonka kansanedustajat vaativat jokaisen lakimuutoksen käsittelyn yhteydessä hallituksen esityksiä suurempia lyhennyksiä siviilipalvelusaikaan sekä muita muutoksia siviilipalveluslakiin ja aseistakieltäytyjien asemaan. Vihreät olivat vuosina 1998 ja 2000 samoilla linjoilla vasemmistoliiton kanssa ja vaativat samanlaisia muutoksia lainsäädäntöön. Vuoden 2007 lakimuutoksen käsittelyssä puolue hallitusasemansa vuoksi kannatti hallituksen maltillisempaa esitystä siviilipalvelusajan lyhentämiseksi, mutta puheenvuoroissa korostui puolueen edustajien pettymys hallituksen päätökseen mm. siviilipalvelusajan pituudesta ja kriisiajan tutkintalautakunnan perustamisesta. Puolueessa korostettiin päätöksen olevan kompromissi, jolla aseistakieltäytyjien asema paranee jonkin verran. SDP:n rooli oli tarkasteltavista puolueista kaksijakoisin, sillä puolue esiintyi keskusteluissa vähiten yhtenäisenä puolueena. Puheenvuorojen perusteella puolue oli varsin yksiselitteisesti siviilipalvelusajan lyhennyksen ja aseistakieltäytyjien aseman parantamisen puolella, mutta mm. vuoden 1998 lakikäsittelyssä puolueen oman eduskuntaryhmän enemmistö vastusti puolueen oman ministerin esitystä ja vaati siviilipalvelusajan lyhennystä. Samoin vuoden 2007 keskustelussa esille nousi puheenvuoroja, joissa 12 kuukauden

siviilipalvelusaika nähtiin porvaripuolueiden tapaan ehdottomana miniminä siviilipalvelusajan pituudelle.

Puolueiden käyttäytymisessä siviilipalveluslakia muutettaessa oli parikin yleisestä eduskunnan toimintamallista poikkeavaa elementtiä. Ensinnäkin kaikki viisi puoluetta noudattivat varsin yhtenäistä linjaa puheenvuorojen sisällöissä, vaikka ryhmäkuria ei juuri esiinny äänestyskäyttäytymisessä kuin vasta vuoden 2007 lakimuutoksessa. Äänestyksissä oman puolueen enemmistöä vastaan äänestäneet eivät siis eduskunnassa puheenvuoroja juuri pitäneet, jolloin puolueiden enemmistön ääni oli argumentaatiossa selkeä. Oman puolueen enemmistöä vastaan äänestäneitä kuitenkin löytyi jonkin verran erityisesti SDP:ssä, keskustassa ja kokoomuksessa.

Toinen mielenkiintoinen seikka oli, ettei vuosina 1998 ja 2000 hallituksen ja opposition välinen raja pätenyt keskusteluissa tai äänestyskäyttäytymisessä. Vuoden 1998 lakimuutosta tehtäessä vihreät, vasemmistoliitto sekä enemmistö sosialidemokraateista vastustivat hallituksen esitystä, vaikka puolueet olivat kaikki Lipposen I hallituksen jäseniä. Samaan aikaan keskustan eduskuntaryhmä kannatti hallituksen esitystä, vaikka puolue olikin oppositiossa. Vuonna 2000 tilanne oli samankaltainen, kun lähes koko hallituspuolue kokoomuksen eduskuntaryhmä sekä muutama hallituspuolue SDP:n kansanedustaja vastusti hallituksen esitystä siviilipalvelusajan lyhentämisestä. Vuonna 2007 hallituspuolueet olivat palanneet puoluekurin linjalle, kun nyt myös lakiesitykseen tyytymättömät vihreät äänestivät hallituksen esityksen mukaisesti. Näyttääkin siltä, että vuosina 1998 ja 2000 suurin osa puolueista käsitteli siviilipalvelusta koskevia lakiesityksiä omantunnonkysymyksinä, joissa jokainen kansanedustaja sai äänestää omantuntonsa eikä ryhmäkurin mukaisesti.

Eduskunnassa käytyjen keskustelujen sisältö ja muutokset eri vuosien välillä sekä eri teemojen painotukset eri vuosina juontuivat pitkälti siitä lähtökohdasta, mitkä puolueet ja kannat olivat milloinkin keskustelussa hyökkäävällä tai puolustavalla kannalla. Ainut kaikkiin keskusteluihin yhtenevästi kuulunut teema oli yhdenvertaisuusnäkökulma, joka pysyi keskeisesti esillä riippumatta siitä, mikä oli ollut hallituksen esityksen sisältö ja ketkä keskustelun suuntaa ohjasivat.

Vuoden 1998 keskustelussa vasemmisto-vihreän blokin puolueet olivat aloitteellisessa asemassa ja siksi yhdenvertaisuuden lisäksi keskeiseksi kysymykseksi nousi ihmisoikeusnäkökulma, jolla perusteltiin erityisesti tarvetta muuttaa siviilipalveluksen

pituutta. Porvaripuolueiden puolelta tähän vastattiin korostamalla puolustuspoliittisia sekä vakaumukseen vetoavia argumentteja siviilipalvelusajan säilyttämisen puolesta. Aloite ei myöskään keskustelussa ollut täysin vasemmisto-vihreällä blokilla, sillä Outi Siimeksen (kok) toivomusaloite veti keskustelua myös samanaikaisesti juuri vakaumukseen ja velvollisten moraaliin liittyviin teemoihin.

Vuonna 2000 porvaripuolueet olivat vuorostaan hyökkäysvuorossa hallituksen esitystä vastaan. Tässä kohdin korostuivat poikkeavasti juuri isänmaallisuuteen ja historiaan liittyvät argumentit, joita tuli keskustelussa esille huomattavasti muita vuosia enemmän. Myös siviilipalvelusvelvollisten moraali oli taas vahvasti osana keskustelua ja puolustuspoliittisen selonteon läheisyys veti myös puolustuspoliittisen näkökulman vahvasti osaksi keskustelua.

Vuosi 2007 oli argumenttien sisältöjen kannalta huomattavasti miedompi kuin vuosien 1998 ja 2000 keskustelut, sillä nyt puolueilla ei ollut varsinaisesti samanlaisia selkeitä rooleja kuin aikaisemmissa debateissa. Vihreiden asema hallituspuolueena sekä kokoomuksen ja erityisesti keskustan haluttomuus keskustella ei niin toivotusta lakimuutoksesta ja samanaikainen vasemmistopuolueiden hampaaton kritiikki eivät tuottanut samanlaisia argumentteja kuin aikaisempina vuosina. Keskeiseksi kysymykseksi nousikin kriisiaikojen tutkintalautakunnan kaltaiset esityksen kohdat.

Puolueiden linjoja keskeisesti erottavaksi tekijäksi nousi yksilön asema suhteessa valtioon ja kansaan. Kokoomus ja keskusta perinteisinä porvaripuolueina korostavat yleensä yksilön vapautta suhteessa valtioon, kun puhutaan esimerkiksi taloudellisista tai omistusoikeuteen liittyvissä kysymyksistä. Turvallisuuspolitiikka muodostaa tähän kuitenkin poikkeuksen, sillä puolueiden ajattelussa sekä sisäisen että ulkoisen turvallisuuden korostaminen takaavat muut yksilönvapaudet. Tällöin turvallisuuspoliittisia päätöksiä tehtäessä yksilön vapautta voidaan rajoittaa asevelvollisuudella sekä ohjata velvollisia valitsemaan juuri varusmiespalvelus yhteisen turvallisuuden nimissä. Käsi kädessä turvallisuuspoliittisen ajattelun kanssa kulkee kummassakin puolueessa elävä isänmaallinen perinne, jossa yksilö nähdään velvolliseksi erityisesti turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä laittamaan itsensä uhrialttiiksi kansan ja valtion suojelemiseksi. Asevelvollisuus nähdään tästä näkökulmasta maanpuolustushengen ja yleisen kansallisen moraalin ylläpidon kannalta keskeisenä ja siviilipalvelus sekä muut aseistakieltäytymisen muodot uhkana

kansalliselle identiteetille. Porvaripuolueiden ajattelussa näkyikin vahvasti sekä Leanderin esittämät asevelvollisuuden oikeutuksen myytit sekä Marvinin ja Inglesin esittämä kuvaus veriuhrista, johon kansalaisten tulisi olla valmiita yhteisön koossapysymisen takaamiseksi.

Vasemmistopuolueiden ja vihreiden ajattelu lähtee hieman erilaisesta käsityksestä yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista. Vasemmistossa ollaan yleisesti valmiimpia taloudellisissa ja sosiaalisissa kysymyksissä rajoittamaan yksilön valtaa tasa-arvon nojalla enemmän kuin porvaripuolueissa. Asevelvollisuutta ei puolueissa sinänsä vastustettu erityisen paljoa, mutta tasa-arvon korostus puolueiden linjoissa näkyy siinä, että erilaisia valintoja tekevät velvolliset haluttiin saattaa tasa-arvoiseen asemaan keskenään ihmisoikeusperiaatteiden mukaisesti. Vasemmistopuolueissa ei porvaripuolueiden tapaan vaikuttanut nationalismi samalla tavalla taustalla, vaan internationalistinen ajattelu sekä työväenliikkeen pasifistinen tausta näkyivät edelleen niiden kannoissa. Turvallisuuspoliittiset uhat eivät korostuneet yhtä merkittävänä tekijöinä vasemmistopuolueiden argumentaatiossa kuin mitä porvaripuolueissa. Vihreät taas rakensivat omaa argumentaatiotaan vahvimmin yksilönvapauden sekä ihmisoikeusperiaatteen nojalla ja suhtautuivat yleisesti kriittisimmin koko asevelvollisuutta kohtaan nähden sen yksilöä kahlitsevana järjestelmänä. Siviilipalveluksen rooli tasavertaisen järjestelmänä varusmiespalveluksen rinnalla oli vasemmistopuolueiden sekä vihreiden politiikan lähtökohtana.

Siviilipalveluksen sekä laajemmin asevelvollisuuden tutkimuksessa on vielä runsaasti erilaisia näkökulmia, joista aihepiiriä voisi jatkossa tutkia. Siviilipalveluksen kohdalla kiinnostavaa olisi ulottaa tarkastelu pelkistä poliitikoista ja puolueista laajemmin mediaan sekä yleisesti julkiseen keskusteluun siviilipalveluksen hyväksyttävyydestä, kehittämisestä sekä tulevaisuudesta. Toinen mielenkiintoinen näkökulma olisi verrata poliitikkojen ja median tapaa käsitellä siviilipalvelusta esimerkiksi eri Pohjoismaiden tai vaikka Itävallan ja Suomen välillä. Tällöin olisi mahdollista tutkia onko vertailtavien maiden suhtautumisessa siviilipalvelukseen huomattavia eroja ja etsiä erityisesti historiallisten sekä isänmaallisten argumenttien käyttöön liittyviä eroja julkisessa keskustelussa.

Myös tutkimuksen laajentaminen koskemaan yleisesti asevelvollisuutta sekä siihen liittyviä ideologisia argumentteja olisi tarpeellista. Suomessa erityisesti sisällissodan sekä toisen maailmansodan kokemusten merkitys asevelvollisuuden legitimoitumiselle sekä nationalistisen teorian näkemys asevelvollisuuden ja väkivallan tarpeellisuudelle kansan yhtenäisyyden takaajana olisivat mielenkiintoisia näkökulmia tutkia suomalaisesta asevelvollisuudesta käytyjä keskusteluja ja tulkintoja itsenäisyyden aikana. Myös puolueiden perinteisten ideologisten juurien suhdetta asevelvollisuuteen olisi hyvä tutkia ja etsiä myös niissä tapahtuneita muutoksia itsenäisyyden ajan Suomessa.

Lähteet

Eduskunnan pöytäkirjat:

Täysistunnon pöytäkirja PTK 73/2007 vp koskien hallituksen esitystä 140/2007, 6.11.2007. [Katsottu 7.3.2014].

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_73_2007_ke_p_2.shtml>

Täysistunnon pöytäkirja PTK 91/2007 vp koskien hallituksen esitystä 140/2007, 9.12.2007. [Katsottu 7.3.2014].

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_91_2007_ke_p_2.shtml>

Täysistunnon pöytäkirja PTK 95/2007 vp koskien hallituksen esitystä 140/2007, 11.12.2007. [Katsottu 7.3.2014].

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_95_2007_ke_p_2.shtml>

Täysistunnon pöytäkirja PTK 118/2000 vp koskien hallituksen esitystä 160/2000, 11.10.2000. [Katsottu 7.3.2014].

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_118_2000_ke_p_2.shtml>

Täysistunnon pöytäkirja PTK 154/2000 vp koskien hallituksen esitystä 160/2000, 4.12.2000. [Katsottu 7.3.2014].

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_154_2000_ke_p_2.shtml>

Täysistunnon pöytäkirja PTK 158/2000 vp koskien hallituksen esitystä 160/2000, 5.12.2000. [Katsottu 7.3.2014].

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_158_2000_ke_p_2.shtml>

Täysistunnon pöytäkirja PTK 121/1998 vp koskien hallituksen esitystä 152/1998, 8.9.1998.

Täysistunnon pöytäkirja PTK 162/1998 vp koskien hallituksen esitystä 152/1998, 9.12.1998.

Täysistunnon pöytäkirja PTK 163/1998 vp koskien hallituksen esitystä 152/1998, 9.12.1998.

Vuoden 1998 eduskuntakeskustelut ovat löydettävissä istunnon numeron avulla hakupalvelusta:

<<http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/akxhaku.sh?lyh=PUHVAN?lomake=akirjat/akx3200>> [Katsottu 7.3.2014].

(Vuoden 1998 eduskuntakeskustelujen puheenvuorojen luettelointi kulkee lopusta alkuun, sillä eduskunnan internet-sivuilla puheenvuorot ovat numeroitu tässä järjestyksessä. Vuosien 2000 ja 2007 puheenvuorot taas kulkevat alusta loppuun, sillä nämä puheenvuorot ovat numeroitu eduskunnan sivuilla tässä järjestyksessä.)

Hallituksen esitykset:

Hallituksen esitys eduskunnalle siviilipalveluslaiksi ja laiksi palvelukseen kutsutun asevelvollisen työ- tai virkasuhteen jatkumisesta annetun lain muuttamisesta, HE 149/1991 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi siviilipalveluslain muuttamisesta, HE 31/1992 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi valtiosuutta saavista liikunnan koulutuskeskuksista annetun lain muuttamisesta, HE 227/1993 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi siviilipalveluslain muuttamisesta, HE 152/1998 vp.

<<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiat&docid=he+152/1998>> [Katsottu 10.4.2015].

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi siviilipalveluslain muuttamisesta, HE 160/2000 vp.

<<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiat&docid=he+160/2000>> [Katsottu 10.4.2015].

Hallituksen esitys eduskunnalle siviilipalveluslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, HE 140/2007 vp.

<<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiat&docid=he+140/2007>> [Katsottu 10.4.2015].

Eduskunnan vastaukset:

Eduskunnan vastaus 42/2012 vp.

<<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=ev+42/2012>> [Katsottu 10.4.2015].

Eduskunnan vastaus 102/2012 vp.

<<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=ev+102/2012>> [Katsottu 10.4.2015]

Valiokuntien mietinnöt ja lausunnot:

Työasiainvaliokunnan mietintö 13/1998 vp, 8.12.1998.

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/tyvm_13_1998_p.shtml> [Katsottu 3.7.2014]

Työ- ja tasa-arvovaliokunnan mietintö 12/2000 vp, 1.12.2000.

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/tyvm_12_2000_p.shtml> [Katsottu 3.7.2014]

Työ- ja tasa-arvovaliokunnan mietintö 9/2007 vp, 30.11.2007.

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/tyvm_9_2007_p.shtml> [Katsottu 3.7.2014]

Perustuslakivaliokunnan lausunto 18/2007 vp, 21.11.2007.

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/pevl_18_2007_p.shtml> [Katsottu 3.7.2014]

Puolustusvaliokunnan lausunto 4/1998 vp, 6.11.1998.

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/puwl_4_1998_p.shtml> [Katsottu 3.7.2014]

Puolustusvaliokunnan lausunto 8/2000 vp, 26.11.2000.

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/puwl_8_2000_p.shtml> [Katsottu 3.7.2014]

Puolustusvaliokunnan lausunto 4/2007 vp, 20.11.2007.

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/puwl_4_2007_p.shtml> [Katsottu 3.7.2014]

Suuren valiokunnan mietintö 1/2000 vp, 5.12.2000.

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/suvm_1_2000_p.shtml> [Katsottu 3.7.2014]

Ulkoasiainvaliokunnan lausunto 15/1998 vp, 6.11.1998.

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/uavl_15_1998_p.shtml> [Katsottu 3.7.2014]

Lainsäädäntö:

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

<<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perustuslaki>> [Katsottu 12.11.2014]

Asevelvollisuuslaki 28.12.2007/1438

<<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20071438?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=asevelvollisuus>> [Katsottu 12.11.2014]

Siviilipalveluslaki 28.12.2007/1446

<<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20071446?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=asevelvollisuus>> [Katsottu 12.11.2014]

Muut dokumentit:

Euroopan neuvoston suositus No. R (87) 8, liittyen pakolliseen asevelvollisuuteen liittyvään aseistakieltäytymiseen, 9.4.1987.

<<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=607699&SecMode=1&DocId=693436&Usage=2>>

[Katsottu 10.2.2015]

Euroopan neuvoston ihmisoikeusasiamiehen seurantaraportti 2001-2005.

<<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=984045&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679>>

[Katsottu 4.5.2015]

Euroopan Parlamentin Macciocchi päätöslauselma aseistakieltäytyjistä, 7.2.1983.

<<http://ebco-beoc.org/files/1983-02-07-Macciocchi.pdf>>

[Katsottu 20.5.2015]

Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusneuvoston Suomea koskeva seurantaraportti CCPR/CO/82/FIN2 December 2004.

<<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhstazfkB2WLZhxlPrVe5TzqPsPtanGMKSaY8Rie6W66V8Q69dfjWIFPNN36ckRL5ghIxIvjJDk%2bKpYBESbM4t3oKOK9Go5c8iQUVI3GaZCNGi>>

[Katsottu 10.2.2015]

Puolueohjelmat:

Kansallinen kokoomus – lähiajan tavoiteohjelma, 1988.

<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/KOK/koktavoite1988>> [Katsottu 29.6.2015]

Kansallisen kokoomuspuolueen ohjelma, 1921.

<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/KOK/kokohjelma1921>> [Katsottu 29.6.2015]

Keskustan periaatteet, 1996.

<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=keskperiaate1996>> [Katsottu 1.3.2015]

Keskustapuolueen turvallisuuspoliittinen ohjelma, 1972.

<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/KESK/keskturvallisuus1972>> [Katsottu 29.6.2015]

Kokoomuksen puolustuspoliittinen ohjelma, 1969.

<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/KOK/kokpuolustus1969>> [Katsottu 29.6.2015]

Kokoomuksen tavoiteohjelma, 1995-1999.

<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=koktavoite1994>> [Katsottu 1.3.2015]

Kokoomuksen tavoiteohjelma, 1999-2003.

<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=koktavoite1998>> [Katsottu 1.3.2015]

Kokoomuksen lähiajan tavoiteohjelma, 2003-2007.

<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=koktavoite2002>> [Katsottu 1.3.2015]

Vihreän liiton periaateohjelma: Tehtävä reilu muutos, 2006.

<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=vihrperiaate2006>> [Katsottu 3.3.2015]

Vihreän liiton periaateohjelma, 1998.

<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=vihrperiaate2006>> [Katsottu 3.3.2015]

Vihreän liiton puolueohjelma, 1990.

<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/VIHR/vihryleis1990>> [Katsottu 3.7.2015]

Sosialidemokraattisen puolueen ohjelma, 1903.

<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/SDP/sdpohjelma1903>> [Katsottu 30.6.2015]

Suomen Kansan Demokraattisen Liiton periaateohjelma, 1967.

<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/SKDL/skdlperiaate1967>> [Katsottu 30.6.2015]

Suomen Kansan Demokraattisen Liiton ohjelma, 1949.

<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/SKDL/skdlohjelma1949>> [Katsottu 30.6.2015]

Vasemmistoliiton sata tapaa arvostaa ihmistä ja säästää luontoa, 1990.

<<http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmat/VAS/vas100tapaa1990>> [Katsottu 1.7.2015]

Lehdet:

Helsingin sanomat 2009, 2013.

Kirjallisuus:

Eskola, Jari, *Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysin vaihe vaiheelta*. Teoksessa **Aaltola, Juhani; Valli, Raine (toim.)**, *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, Juva 2010.

Eskola, Jari; Suoranta, Juha, *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*, Jyväskylä 2003.

Haltiner, Karl W.; Tresch, Tibor Szvircsev, "European civil–military relations in transition: The decline of conscription" In *Armed Forces and Conflict Resolution: Sociological Perspectives*. Volume 7, 2008.

Jussila, Osmo, "Suomi suuriruhtinaskuntana 1809-1917", Teoksessa **Jussila, Osmo; Hentilä, Seppo; Nevakivi, Jukka**, *Suomen poliittinen historia*, Helsinki 2009.

Kekkonen, Jukka, *Siviilipalveluksen kehittäminen*, Työministeriö 1999.

Laine, Timo, *Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma*. Teoksessa **Aaltola, Juhani; Valli, Raine (toim.)**, *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, Juva 2010.

Laitinen, Kari, *Suomalainen asevelvollisuus. Historiallinen kaari, kehitys ja kansallinen olemus*. Teoksessa **Laitinen, Kari; Nokkala, Arto**, *Suomalainen asevelvollisuus — Historiaa, haasteita ja tulevaisuutta*, Puolustusministeriö julkaisuja 1/2005.

Leander, Anna, *Drafting Community: Understanding the Fate of Conscription In Armed Forces & Society* 30:4 (2004), 571-599.

Manin, Bernard, *The Principles of Representative Government*, Cambridge University Press 1997.

Marvin, Carolyn; Ingle, W. David, *Blood Sacrifice and the Nation. Totem Rituals and the American Flag*. Cambridge 1999.

Mjøset, Lars; Van Holde, Stephen, "Killing for the state, dying for the nation: An introductory essay on the life cycle of conscription into Europe's armed forces". In *The Comparative Study of Conscription in the Armed Forces*. 2002; 3-94.

Mylly, Juhani, *Maalaisliitto ja turvallisuuspolitiikka I. Aktiivisesta heimopolitiikasta passiiviseen isolaatioon 1918-1933*, Turun yliopisto 1978.

Myyry, Liisa, "Et kai se siit tulee, et se pitää nähdä jotenkin se kohde puolustettavana ja arvokkaana" *Käsityksiä maanpuolustustahdosta ja siihen vaikuttavista tekijöistä*, Puolustusministeriö 2009.

Paasilinna, Erno, *Rohkeus. Arndt Pekurisen elämä ja teloitus*, Helsinki 2010.

Pekonen, Kyösti, *Puhe eduskunnassa*, Tampere 2011.

Pfaffenzeller, Stephan, "Conscription and Democracy: The Mythology of Civil-Military Relations" In *Armed Forces & Society* 36:3 (2010), 481-504.

Pihlajamäki, Veikko, *Aseistakieltäytyjiä koskevan lainsäädännön uudistaminen*, Puolustusministeriön julkaisuja 1/1999.

Pohjola, Olli-Pekka, *Aseistakieltäytymislainsäädännön muuttuminen ja suhde maanpuolustuskysymykseen 1962- 1992*, Oulun yliopisto 2008.

Pykälä, Jarmo, *Eurooppalainen maanpuolustus ja asevelvollisuus*, Sadankomitea 2010, <http://www.sadankomitea.fi/sites/sadankomitea.fi/files/Sadankomitea_Eurooppalainen_maanpuolustus_ja_asevelvollisuus_2010.pdf>

Scheinin, Martin, *Aseistakieltäytymisoikeus*, Helsinki 1988.

Siviilipalvelustyöryhmä, *Ehdotus uudeksi siviilipalveluslaiksi – Siviilipalveluslainsäädännön uudistaminen -työryhmän mietintö*, Työministeriö 2006.

Soikkanen, Hannu, *Kohti kansan valtaa 1. 1899-1937. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 75 vuotta*, Vaasa 1975.

Soikkanen, Timo, *SKP:n ja muiden vasemmistoradikaalien turvallisuuspoliittisen asennoitumisen kolme vaihetta v. 1919-1939*, Turun yliopisto, Poliittisen historian tutkimuksia D 1/78.

Tuomi, Jouni; Sarajärvi, Anneli, *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*, Helsinki 2009.

Tuominen, Kimmo; Turja, Timo, "Use of Social Scientific Information in Parliamentary Discussion" In *Advances in Library Administration and Organization*. Published online: 09 Mar 2015; 133-154.

Vares, Vesa, "Kulttuurin vai sotilaan aseisiin? Porvarillisen pasifismin tausta ja sisältö vuosisadan vaihteessa sekä murtuminen vuoden 1918 sisällissotaan" Teoksessa **Niemelä, Jari (toim.)**, *Niin tuli sota maahan! Sotien ja sotalaitoksen vaikutus suomalaiseen yhteiskuntaan*, Turun historiallinen arkisto 49, Turku 1995.

LIITTEET:

Vuoden 1998 siviilipalveluslain muutoksesta käydyn eduskuntakäsittelyn äänestystulokset:

1998 Haatainen (sd) vs. Brax (vihr)*	Jaa	Ei	Tyhjä	Poissa	Yht.
SDP	49	6	4	3	62
Keskusta	12	0	29	4	45
Kokoomus	23	3	8	4	38
Vasemmistoliitto	6	9	0	4	19
RKP	3	2	5	2	12
Vihreät	0	9	0	0	9
SKL	5	0	0	1	6
Nuorsuomalaiset	1	1	0	0	2
Vasemmistoryhmä	0	3	0	0	3
Perussuomalaiset	1	0	0	0	1
Eduskuntaryhmä Virtanen	0	0	0	1	1
Remonttiryhmä	0	1	0	0	1
Yhteensä	100	34	46	19	199

* ed. Haataisen (sd) esityksessä siviilipalveluksen pituus 365 vuorokautta, ed. Braxin (vihr) esityksessä 330.

1998 Mietintö vs. Haatainen (sd)*	Jaa	Ei	Tyhjä	Poissa	Yht.
SDP	13	45	0	4	62
Keskusta	41	0	0	4	45
Kokoomus	33	1	0	4	38
Vasemmistoliitto	0	15	0	4	19
RKP	8	2	0	2	12
Vihreät	0	9	0	0	9
SKL	5	0	0	1	6
Nuorsuomalaiset	2	0	0	0	2
Vasemmistoryhmä	0	3	0	0	3
Perussuomalaiset	1	0	0	0	1
Eduskuntaryhmä Virtanen	0	1	0	0	1
Remonttiryhmä	0	1	0	0	1
Yhteensä	103	77	0	19	199

* ed. Haataisen (sd) esityksessä siviilipalveluksen pituus 365 vuorokautta, valiokunnan mietinnössä 395.

Vuoden 2000 siviilipalveluslain muutoksesta käydyn eduskuntakäsittelyn äänestystulokset:

2000 Laakso (vas) vs. Karjula (kesk)*	Jaa	Ei	Tyhjä	Poissa	Yht.
SDP	36	3	6	7	52
Keskusta	0	40	4	3	47
Kokoomus	1	42	0	2	45
Vasemmistoliitto	20	0	0	0	20
RKP	2	8	1	1	12
Vihreät	11	0	0	0	11
KD	0	10	0	0	10
Perussuomalaiset	0	1	0	0	1
Alkiolaiset	0	1	0	0	1
Yhteensä	70	105	11	13	199

* ed. Laakson (vas) esityksessä siviilipalveluksen pituus 330 vuorokautta, ed. Karjula (kesk) esityksessä 395.

2000 Mietintö vs. Karjula (kesk)*	Jaa	Ei	Tyhjä	Poissa	Yhteensä
SDP	43	2	0	7	52
Keskusta	9	35	0	3	47
Kokoomus	1	42	0	2	45
Vasemmistoliitto	20	0	0	0	20
RKP	5	6	0	1	12
Vihreät	11	0	0	0	11
KD	1	9	0	0	10
Perussuomalaiset	0	1	0	0	1
Alkiolaiset	0	1	0	0	1
Yhteensä	90	96	0	13	199

* Valiokunnan esityksessä siviilipalveluksen pituus 362 vuorokautta, ed. Karjulan (kesk) esityksessä 395.

Vuoden 2007 siviilipalveluslain muutoksesta käydyn eduskuntakäsittelyn äänestystulokset:

2007 Gustafsson (sd) vs. Kyllönen (vas) *	Jaa	Ei	Tyhjä	Poissa	Yhteensä
Keskusta	33	0	9	9	51
Kokoomus	21	0	20	8	49
SDP	41	0	0	4	45
Vasemmistoliitto	0	14	0	3	17
Vihreät	12	0	0	3	15
RKP	8	0	1	1	10
KD	7	0	0	0	7
Perussuomalaiset	0	1	4	0	5
Yhteensä	122	15	34	28	199

* Ed. Gustafssonin (sd) esityksessä siviilipalveluksen pituus 330, ed. Kyllösen (vas) esityksessä 240.

2007 Mietintö vs. Gustafsson (sd) *	Jaa	Ei	Tyhjä	Poissa	Yht.
Keskusta	41	0	0	10	51
Kokoomus	41	0	0	8	49
SDP	2	38	0	5	45
Vasemmistoliitto	0	14	0	3	17
Vihreät	11	0	0	4	15
RKP	8	0	1	1	10
KD	6	1	0	0	7
Perussuomalaiset	2	2	0	1	5
Yhteensä	111	55	1	32	199

* Valiokunnan esityksessä siviilipalveluksen pituus 362 vuorokautta, ed. Gustafssonin (sd) esityksessä 330.